

เจ้าของ

วัตถุประสงค์

กำหนดออก

การเผยแพร่

ที่ปรึกษา

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ

ฝ่ายจัดการ

พิมพ์ที่

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

<http://www.asia.tu.ac.th>

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในสหสาขาวิชา ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ปีละ 2 ฉบับ (มีนาคม-สิงหาคม และ กันยายน-กุมภาพันธ์)

1) สมาชิกวารสาร

2) จัดส่งคณะ และห้องสมุดในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดหน่วยงาน

รัฐบาล และ ห้องสมุดสถาบันการศึกษาและอุดมศึกษา

ศ. ดร. สุรพล นิติไกรพจน์

ศ. เพ็ชรี สุมิตร

ศ. คณิง ภาไชย

ศ. ดร. จริญญา จันทลักขณา

รศ. ดร. สมชาย ชดตระกูล

ดร. สุวรรณภา โควะวินทวีวัฒน์

ดร. นิภารัตน์ ศรีธเวศ

ศ. ดร. วันเพ็ญ ชัยคำภา

ศ. ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์

ศ. ดร. สุรัชย์ ศิริไกร

ศ. ดร. ศิริลักษณ์ ใจจนกิจอำนาจ

ศ. ดร. สมนึก ตั้งเต็มสิริกุล

ศ. ดร. อำนาจ วงศ์บัณฑิต

รศ. ดร. นริศ ชัยสุตร

รศ. ดร. ไชยวัฒน์ คำชู

รศ. ดร. ดำรงค์ ฐานดี

รศ. ดร. สุรัชย์ ห้วนแก้ว

รศ. ดร. กิตติ ลิ้มสกุล

รศ. ดร. ศิริพร ชัมภลลิขิต

รศ. ดร. มาลินี ดิลกวนิช

รศ.ดร. ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์

รศ. ดร. ชรินทร์ มีโกตี

รศ. ดร. ชรินทร์ ลิ่มประจวบ

รศ. ดร. วีรวรรณ วัชรดิกล

รศ. ดร. นิรมล สุธรรมกิจ

รศ. ดร. กำพล รุจิวิทย์

รศ.ดร. ศิริพร วัชวัลคุ

รศ. ดร. นกาดลชาติประเสริฐ

รศ. อรทัย ศรีสันติสุข

รศ. นันทน์ จิตรประสงค์

รศ. ทศนี้อย่าง ทานตวนิช

รศ. ไฉ จามรมาน

รศ. วรินทร์ ววงค์

ผศ. ดร.กิตติ ประเสริฐสุข

ผศ. ดร.คัทลียา เพชรสิงห์

ผศ. ดร. ดวงใจ หล่อธนวนิชย์

ดร. ธัญญาทิพย์ ศรีพนา

ดร. เจริญ เพ็ชรรัตน์

นางจากรุภรณ์ วงศ์บัณฑิต

นางเนตรนภาภรณ์ เพชรฝั่ง

นายพงศ์จักร ฤทธิรงค์

นายเฉลิมพล เขียมภักดี

นายวชิระ รอดรอย

นางสาวรัตนภาภรณ์ เพชรสัมฤทธิ์

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความทุกเรื่องได้รับการตรวจทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Reader) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ข้อคิดเห็นใดๆ ที่ลงพิมพ์ในวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาเป็นของผู้เขียน

กองบรรณาธิการวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ไม่สงวนสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

<p>เชาวน์ในการแก้ปัญหา (AQ) เชาวน์อารมณ์ (EQ) และบุคลิกภาพของ นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยกับนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน (Adversity Quotient (AQ) Emotional Quotient (EQ) and Personality of Chinese Businesspeople in Thailand and Chinese Businesspeople in China).....1 ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์, ทิพย์สุดา เมธีพลกุล</p>	
<p>ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในยุคหลัง-หลังสงครามเย็น (Regional security system in East Asia in the post-post cold war era: policy recommendations for Thailand's foreign policy adjustment).....19 ประภัสสร เทพชาตรี</p>	
<p>ประสบการณ์การพัฒนาของเกาหลีใต้ (South Korea's Experiences of Development) .....57 วิเชียร อินทะสี</p>	
<p>Movement to Decentralization in Japan: from Meiji Period to Enactment of Omnibus Decentralization Law Benjang Jaisai.....83</p>	
<p>“ผีเสื้อ” และ “เมฆเหนือน้ำไหล”: นวนิยายฉายภาพเปรียบเทียบสังคมจีน “ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม” กับ “ยุคสี่ทันสมัย” (Phi Suea and Mek Hearn Nam Lai: The Two Mirrors of Chinese Society in the Periods of Cultural Revolution and Four Modernizations).....115 นฤมิตร สอดสุข</p>	

เชาวน์ในการแก้ปัญหา (AQ) เชาวน์อารมณ์ (EQ) และบุคลิกภาพของ
นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยกับนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน
Adversity Quotient (AQ) Emotional Quotient (EQ) and Personality of Chinese
Businesspeople in Thailand and Chinese Businesspeople in China

ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์*

Thirasak Kumbanaruk

ทิพย์สุดา เมธีพลกุล**

Tipsuda Maetheeponkul

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “เชาวน์ในการแก้ปัญหา (AQ) เชาวน์อารมณ์ (EQ) และบุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยกับนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน” มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบระดับเชาวน์ในการแก้ปัญหา และระดับเชาวน์อารมณ์ ระหว่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย กับนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน รวมทั้งหาความสัมพันธ์ระหว่าง AQ, EQ และบุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยและจีน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 150 คน และนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนจากมหานครเซี่ยงไฮ้ มณฑลฝูเจี้ยน (เซี่ยเหมิน) มณฑลไหหนาน (ไหโข่ว) และมณฑลกว่างตง (กว่างโจว) จำนวน 154 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีเชาวน์ในการแก้ปัญหา และเชาวน์อารมณ์ในระดับสูง
2. นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย มีระดับเชาวน์ในการแก้ปัญหาทั้งโดยรวม ด้านการควบคุม และด้านสาเหตุและความรับผิดชอบโดยเฉลี่ยสูงกว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน
3. นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน มีระดับเชาวน์อารมณ์ด้านการตระหนักรู้ในตนเองโดยเฉลี่ยสูงกว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย
4. เชาวน์ในการแก้ปัญหาทั้งโดยรวมและแยกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเชาวน์อารมณ์สอดคล้องกันทั้งสองกลุ่มตัวอย่าง

คำสำคัญ : เชาวน์อารมณ์, เชาวน์วิริยะ, บุคลิกภาพนักธุรกิจจีน, มณฑลที่เป็นคู่ค้าสำคัญของไทย

---

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

** ผู้ช่วยวิจัย

Abstract

The purposes of this research are to compare Adversity Quotient (AQ) and Emotional Quotient (EQ) between Chinese Businesspeople in Thailand and Chinese Businesspeople in China and study how factors such as Adversity Quotient, Emotional Quotient relate to Chinese Businesspeople personality in Thailand and China.

The samples include 150 randomly selected people from Chinese Businesspeople in Bangkok Metropolitan Area, Thailand, and 154 Chinese Businesspeople in Shanghai Metropolitan, Fujian province (Xiamen), Hainan province (Haikou) and Guangdong province (Guangzhou), China. The method employed for this study consists of questionnaire which covers the following areas: Measurement of Adversity Quotient, Emotional Quotient and Chinese personality. These measurements are divided in 2 versions, Thai and Chinese. The reliability coefficients of the Thai questionnaire are: .916 and .903 respectively. The reliability coefficients of the Chinese questionnaire are: .916 and .872 respectively. The statistical analysis used in this study includes frequency distributions, percentage, mean, standard deviation. Hypotheses are test by t-test and Pearson's Product Moment correlation. The results of statistical analysis are as follows:

1. Both samples have high levels of Adversity Quotient and Emotional Quotient.
2. Chinese Businesspeople in Thailand has average higher level of Adversity Quotient as a whole, control and origin and ownership dimension more than Chinese Businesspeople in China.
3. Chinese Businesspeople in China has average higher level of Emotional Quotient in self-awareness dimension more than Chinese Businesspeople in Thailand.
4. Adversity Quotient as a whole and every dimension have positive correlation with the Emotional Quotient in both samples.

The results of this research will be employed as a guideline for personality development in order to enhance Adversity Quotient and Emotional Quotient of Businesspeople for efficient international trading between Thai and China.

Keywords: Emotional Quotient: EQ, Adversity Quotient: AQ,

Personality of Chinese Businesspeople, Business Partners of Thailand

ความเป็นมาและความสำคัญของ ปัญหา

ท่ามกลางความผันผวนของเศรษฐกิจ
ในยุคปัจจุบัน นักธุรกิจจำเป็นต้องมี
ความสามารถที่จะอดทน ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค
ถูกขึ้นต่อสู้อยู่และพยายามมองหาโอกาสในวิกฤตินั้นจนประสบความสำเร็จได้ในที่สุด (มติชนสุด
สัปดาห์, 2547) หัวใจสำคัญก็คือเชาวน์ในการ
แก้ปัญหา (AQ) นอกจากนี้จากการที่นักธุรกิจ
ต้องทำงานผ่านผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการบริหาร
ทีมงาน หรือการติดต่อสื่อสารสร้างความสัมพันธ์
กับลูกค้าและพันธมิตรทางธุรกิจ นักธุรกิจจึงควร
มีความสามารถในการบริหารจัดการอารมณ์
และความรู้สึกภายในของตนเอง เพื่อให้การ
ติดต่อสื่อสารระหว่างตนเองกับผู้อื่นเกิดผล
สำเร็จ หรือการมีเชาวน์อารมณ์ (EQ) นั้นเอง

หากกล่าวถึงประเทศจีนในปัจจุบัน
อาจกล่าวได้ว่าเป็นประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลง
อย่างมาก จากประเทศที่มีความล้าหลังจากการ
ปิดประเทศมานาน จนกลายเป็นประเทศหนึ่งที่
ประเทศในอาเซียนให้ความสำคัญมากในทุก
ด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ
การศึกษา (ผู้จัดการรายสัปดาห์, 30 ก.ย. 2548)
และในประเทศจีนมีการลงทุนจากนักธุรกิจไทย
มากเป็นอันดับ 2 การค้าระหว่างจีนและไทยก็
เป็นการค้าที่มีส่วนส่งเสริมกันคือ จีนต้องการ
ส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมายังไทย ใน
ขณะเดียวกันไทยเองก็ต้องการส่งสินค้าด้าน
การเกษตรไปยังจีน ซึ่งเป็นธุรกิจที่ไม่ขัดแย้งกัน

(ผู้จัดการรายสัปดาห์, 9 ก.ย. 2548) ได้รับ
ผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และในด้านเชื้อสายหรือ
วัฒนธรรมของคนไทยก็มีความคล้ายคลึงใกล้ชิด
กับจีน กว่า 70% ของคนไทยมีเชื้อสายจีน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา
ว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย กับนัก
ธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนมีความแตกต่าง
กันหรือไม่ในด้านเชาวน์ในการแก้ปัญหา (AQ)
และเชาวน์อารมณ์ (EQ) ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัย
สำคัญที่ทำให้ให้นักธุรกิจประสบความสำเร็จในการ
ทำงาน นอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษาถึง
บุคลิกภาพของนักธุรกิจทั้งสองประเทศ เพื่อ
สร้างความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
และนำไปสู่ผลสำเร็จในการดำเนินธุรกิจระหว่าง
ประเทศ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. **เชาวน์ในการแก้ปัญหา**
(Adversity Quotient: AQ) คือ ความสามารถในการ
ควบคุมปัญหา การรับรู้ถึงสาเหตุของปัญหา
ที่มักจะมาจากปัจจัยภายนอกและความ
รับผิดชอบต่อปัญหา การจำกัดผลของความ
เสียหายให้อยู่ภายในขอบเขตและอดทนต่อ
ความยืดเยื้อของปัญหา ตลอดจนไม่ปล่อยให้
ปัญหายืดเยื้อเกินความจำเป็น แบ่งออกเป็น 4
ด้าน ตามแนวคิดของสตอลทซ์ (Stoltz, 1997)
ดังนี้

1.1 **ด้านการควบคุม** (C = Control)
หมายถึง ระดับการรับรู้ถึงความสามารถในการ

ควบคุมตนเองให้สามารถข้ามผ่านเหตุการณ์ที่ยากลำบากหรืออุปสรรคไปได้

1.2 ด้านสาเหตุและความรับผิดชอบ ($O_2 = \text{Origin and Owner}$) หมายถึงระดับการวิเคราะห์หาสาเหตุและปัจจัยอื่นที่เป็นองค์ประกอบของอุปสรรคว่ามีสาเหตุมาจากอะไร โดยการพิจารณาจากตัวเองก่อนเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่เคยทำผิดพลาดในอดีตและนำมาปรับปรุงแก้ไข การตำหนิตัวตนเองจะนำไปสู่การสำนึกเสียใจแล้วตระหนักรู้ว่าเป็นความรับผิดชอบของตนเองและมีบทบาทในการค้นหาทางแก้ให้ได้ ไม่ผลักภาระความรับผิดชอบให้คนอื่น

1.3 ด้านผลกระทบ ($R=\text{Reach}$) หมายถึง ระดับการวัดผลกระทบของความยุ่งยากที่มีต่อการดำเนินชีวิตของแต่ละคนว่ามีมากน้อยเพียงใด

1.4 ด้านความอดทน ($E=\text{Endurance}$) หมายถึง ระดับการรับรู้ความคงทนของอุปสรรคได้มากหรือน้อย ความสามารถในการรับมือกับความยืดหยุ่นของอุปสรรค รวมถึงหาวิธีขจัดให้หมดไป

2. เซาวันอารมณ์ (Emotional Quotient: EQ) หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข เป็นความสามารถในการตระหนักรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถบริหารอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สร้างแรงจูงใจให้กับตนเองและสร้างสัมพันธที่ดี

กับผู้อื่นได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบตามแนวคิดของโกลแมน (Goleman, 1998) ดังนี้

2.1 การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) หมายถึง การตระหนักรู้ถึงความรู้สึกภายในของตนเอง การรับรู้ถึงความเป็นตัวตนของตนเอง ความชอบส่วนตัว และความสามารถของตนเอง รวมทั้งการรับรู้ถึงความทุกข์ ความขาดแคลนในชีวิต และเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต

2.2 การจัดระเบียบอารมณ์ของตนเอง (Self-Regulation) หมายถึง ความสามารถในการแสดงอารมณ์และความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมา สามารถบริหารอารมณ์และจัดการกับความรู้สึกภายในได้อย่างเหมาะสม มีสติ ตรวจสอบความสมเหตุสมผลของความคิดที่นำไปสู่อารมณ์ที่เป็นบวกได้

2.3 การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง (Self-Motivation) หมายถึง ความรู้สึกเป็นอิสระ มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการมองโลกในแง่ดี มีความกระตือรือร้น ไม่ท้อแท้ ง่าย ๆ มีความสามารถในการรอคอยผลของความสำเร็จได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และยืดหยุ่น

2.4 การร่วมรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) หมายถึง การตระหนักรู้ถึงความรู้สึก ความต้องการและความกังวลใจของผู้อื่น เป็นผู้ฟังที่ดี สามารถเข้าถึงความต้องการของผู้อื่นได้

2.5 ทักษะทางสังคม (Social Skills) หมายถึง ความสามารถในการมีอิทธิพลต่อผู้อื่น สามารถชักจูงและสื่อสารโน้มน้าวใจให้ผู้อื่น คล้อยตามและเกิดการตอบสนองในทางที่ตน ต้องการได้ รวมทั้งสามารถที่จะจัดการกับความ ขัดแย้ง และสามารถทำงานเป็นกลุ่มกับผู้อื่นได้ อย่างเป็นมิตร

3. บุคลิกภาพนักธุรกิจจีน หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมในการทำการค้า การวางตัว ในการเจรจาธุรกิจ อุปนิสัยที่ปฏิบัติอย่าง สม่าเสมอ ความเฉลียวฉลาดและไหวพริบในการ ดำเนินธุรกิจของคนจีนในท้องถิ่นต่างๆ ของจีน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักธุรกิจ ไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยกับนักธุรกิจเชื้อ สายจีนในประเทศจีน ทำการสุ่มตัวอย่างโดย วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักธุรกิจเชื้อสาย จีนในประเทศไทยในเขตกรุงเทพและปริมณฑล จำนวน 150 คน และนักธุรกิจเชื้อสายจีนใน ประเทศจีนจากมณฑลเหอหนาน เมืองเซี่ยเหมิน มณฑลฝูเจี้ยน เมืองไห่โจว มณฑลไห่หนาน และ เมืองกวางโจว มณฑลกวางตุ้ง รวมทั้งหมด 154 คน ซึ่งเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลในมณฑล ดังกล่าว เนื่องจากเป็นมณฑลที่เป็นคู่ค้าสำคัญ ของไทย และมีสายสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับประเทศ ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมณฑลกวางตุ้ง ซึ่งเป็นคู่

ค้าสำคัญอันดับ 1 ของไทย เมื่อพิจารณาจาก ลำดับมูลค่าการค้ารวมในปี 2005 (อักษรศรี พานิชสาส์น และคณะ, 2549) โดยมีมหานคร เซี่ยงไฮ้ และมณฑลฝูเจี้ยนอยู่ในอันดับที่ 3 และ 7 ตามลำดับ ในขณะที่คนจีนในมณฑลไห่หนาน นั้นมีความใกล้ชิดกับคนจีนในประเทศไทยมาก จะเห็นได้จากคนไห่หล่าในประเทศไทยได้รวมตัว กันเป็นสมาคมไห่หล่าแห่งประเทศไทย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม ตัวอย่าง แบบทดสอบเขาวนในการแก้ปัญหา เขาวนอารมณ์ (ปรับปรุงจากงานวิจัยของ ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์ และฐิติมา วัฒนโสภา ศิริ (2550) และแบบสอบถามบุคลิกภาพนัก ธุรกิจจีน พัฒนามาจากแนวคิดของอาจารย์ลี เหวินเหลียง (Li Renliang) วิทยุตั้งกิตติภา ภรณ์ (2546) และ อักษรศรี พานิชสาส์น และ คณะ (2549)

แบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ ฉบับภาษาไทยและภาษาจีน ค่าความ เชื่อมั่นของแบบสอบถามฉบับภาษาไทยเท่ากับ .916 และ .903 ตามลำดับ ค่าความเชื่อมั่นของ แบบสอบถามฉบับภาษาจีนเท่ากับ .916 และ .872 ตามลำดับ ในส่วนของข้อคำถามทั้งฉบับ ภาษาไทยและจีนนั้นได้รับการแปลให้เหมือนกัน ทุกประการ ยกเว้นข้อคำถามในส่วนที่ 1 ข้อมูล ทั่วไป ข้อที่ 9 ซึ่งในฉบับภาษาไทยมีข้อคำถามว่า “ท่านเคยเดินทางไปประเทศจีนหรือไม่” ในการ แปลเป็นฉบับภาษาจีน ข้อคำถามดังกล่าวจะ

เปลี่ยนเป็น “ท่านเคยเดินทางไปประเทศไทยหรือไม่”

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วนได้แก่

3.1 การเก็บข้อมูลในประเทศจีน ผู้วิจัยได้เดินทางไปประเทศจีนและแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง และได้รับความกรุณาจากกลุ่มนักธุรกิจจีนในการส่งต่อแบบสอบถามไปยังกลุ่มนักธุรกิจจีนคนอื่นๆ ทั้งทางไปรษณีย์และทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

3.2 การเก็บข้อมูลในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างทั้งการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง ทางไปรษณีย์และทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

ผลการวิจัย

1. จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามตัวแปรลักษณะส่วนบุคคล

1.1 กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยส่วนมากมีเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว (ร้อยละ 70.7) เป็นเจ้าของธุรกิจ (ร้อยละ 63.3) มีอายุ 41 – 50 ปี (ร้อยละ 32.7) ส่วนมากเป็นเพศชาย (ร้อยละ 54.0) มีสถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 64.7) มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 36.7) ไม่เคยจบการศึกษาจากต่างประเทศ (ร้อยละ 90.0) เดินทางไปประเทศจีน 1-2 ครั้งต่อปี (ร้อยละ 48.7) และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจประเภทการบริการ (ร้อยละ 48.7)

1.2 กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนส่วนมากมีเชื้อสายจีนไหหลำ (ร้อยละ 18.2) เป็นผู้บริหารธุรกิจ (ร้อยละ 45.5) มีอายุ 31 – 40 ปี (ร้อยละ 53.2) ส่วนมากเป็นเพศชาย (ร้อยละ 68.2) มีสถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 57.8) มีการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป (ร้อยละ 36.4) ไม่เคยจบการศึกษาจากต่างประเทศ (ร้อยละ 94.2) ไม่เคยเดินทางมาประเทศไทย (ร้อยละ 87) และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจประเภทการบริการ (ร้อยละ 45.5)

2. ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ชาวนีในการแก้ปัญหา (AQ)

กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยมีชาวนีในการแก้ปัญหาทั้งโดยรวมและแยกด้านอยู่ในระดับสูง และมีค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านไม่แตกต่างกันมากนัก โดยที่ชาวนีในการแก้ปัญหาด้านสาเหตุและความรับผิดชอบมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.03 นอกจากนี้ยังพบว่าชาวนีในการแก้ปัญหาด้านผลกระทบมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุด

กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนมีชาวนีในการแก้ปัญหาทั้งโดยรวมและแยกด้านอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน โดยที่ชาวนีในการแก้ปัญหาด้านความอดทนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 3.95 ในขณะที่ชาวนีในการ

แก้ปัญหาด้านการควบคุมมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ 3.77 และยังมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุด

2.2 เขาวนอารมณ์ (EQ)

กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยมีเขาวนอารมณ์ทั้งโดยรวมและแยกด้านอยู่ในระดับสูง โดยที่เขาวนอารมณ์ด้านการสร้างแรงจูงใจให้ตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 1.66 ในขณะที่เขาวนอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ในตนเองมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ 1.45 และยังมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุด

กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนมีเขาวนอารมณ์ทั้งโดยรวมและแยกด้านอยู่ในระดับสูง โดยที่เขาวนอารมณ์ด้านการสร้างแรงจูงใจให้ตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 1.65 ในขณะที่เขาวนอารมณ์ด้านจัดระเบียบอารมณ์ของตนเองมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ 1.46 และยังมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุด

2.3 บุคลิกภาพนักธุรกิจจีน

ข้อคำถามที่ว่า “รักถิ่นที่อยู่ รักครอบครัว” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสอดคล้องกันทั้งกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยและนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย ($X = 6.19, 5.90$ ตามลำดับ)

3. ผลการทดสอบสมมติฐาน

3.1 นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยมีระดับเขาวนในการแก้ปัญหาโดยเฉลี่ยสูงกว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน ($t = 2.340, p < .05$)

นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย มีระดับเขาวนในการแก้ปัญหาด้านการควบคุมและสาเหตุและความรับผิดชอบโดยเฉลี่ยสูงกว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน ($t = 3.396, 2.714; p < .01$ ตามลำดับ)

3.2 นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย มีระดับเขาวนอารมณ์โดยรวมไม่แตกต่างกับนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนแต่นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน มีระดับเขาวนอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ในตนเองสูงกว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย ($t = 2.381, p < .05$)

3.3 เขาวนในการแก้ปัญหาทั้งโดยรวมและแยกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเขาวนอารมณ์ทั้งในกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยและนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน ($r = .400, .480 p < .01$ ตามลำดับ)

3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างเขาวนในการแก้ปัญหากับบุคลิกภาพนักธุรกิจจีน

ในกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย พบว่า ข้อคำถามของบุคลิกภาพนักธุรกิจจีนที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุดซึ่งแสดงถึงการมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนในการแก้ปัญหาสูงกว่าข้อคำถามอื่น คือ ข้อคำถามที่ 13 “ให้ความเคารพผู้อาวุโส” ($r = .548, p < .01$)

สำหรับกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน พบว่า ข้อคำถามที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนในการแก้ปัญหาสูงกว่าข้อคำถามอื่น คือ ข้อคำถามที่ 1

“กล้าได้กล้าเสีย แม้แต่อาจต้องเสียเปรียบ” ($r = .467, p < .01$)

3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างเขาวน อารมณ์กับบุคลิกภาพนักธุรกิจจีน

ในกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย พบว่า ข้อคำถามที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนอารมณ์สูงกว่าข้อคำถามอื่น คือ ข้อคำถามที่ 36 “ยึดติดกับความจริง ไม่เพื่อเจ้ากับสิ่งที่ไกลตัว” ($r = .503, p < .01$)

สำหรับกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน พบว่า ข้อคำถามที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนอารมณ์สูงกว่าข้อคำถามอื่น คือ ข้อคำถามที่ 34 “สร้างธุรกิจแบบค่อยเป็นค่อยไปจนมีหลักฐานมั่นคงและพัฒนาธุรกิจให้ดียิ่งขึ้นอยู่ตลอดเวลา” ($r = .301, p < .01$)

อภิปรายผลการวิจัย

1. เขาวนในการแก้ปัญหา

จากผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยมีระดับเขาวนในการแก้ปัญหาทั้งโดยรวม ด้านการควบคุมและด้านสาเหตุและความรับผิดชอบโดยเฉลี่ยสูงกว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนักมานุษยวิทยาที่พบว่าคนที่มาจากต่างถิ่นโดยทั่วไปจะมีเขาวนในการแก้ปัญหาดีกว่าคนที่อยู่ในท้องถิ่น ดังนั้น นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยที่บรรพบุรุษหรือตัวเองอพยพมาจากประเทศจีน หนีความยากจน

มาสร้างอาชีพและสร้างฐานะในประเทศไทย ดังคำพังเพยที่อธิบายความเป็นคนจีนในประเทศไทยที่ว่า “คนจีนอพยพมาจากเมืองจีนถึงเมืองไทย เพียงเสื่อผืนหมอนใบก็สามารถสร้างอาณาจักรธุรกิจที่ยิ่งใหญ่ได้” แต่กว่าที่จะประสบความสำเร็จต้องเริ่มต้นจากการเผชิญกับปัญหาและการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ต้องเรียนรู้และพัฒนาหาวิธีการในการเอาตัวรอด ทำมาหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว บ่อยครั้งที่ต้องเจออุปสรรคที่ไม่คาดคิด อาจได้รับการดูถูก กีดกันจากคนท้องถิ่น จึงส่งผลให้นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยต้องตั้งสติเพื่อคิดหาวิธีการในการปรับตัวและรับมือกับปัญหา โดยเริ่มต้นจากการแก้ปัญหาที่ตนเอง เนื่องจากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่คุ้นเคย เมื่อมีความผิดพลาดจะเรียนรู้หาทางแก้ไข โดยไม่โทษที่ความสามารถของตนเอง แต่เป็นเพียงแค่ความพยายามที่ไม่เพียงพอ นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยจึงมีความขยัน อดทน มีกำลังใจในการต่อสู้ฝ่าฟันจนสามารถตั้งตัวได้ และกลายมาเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จและได้รับการเรียกขานว่าเป็น “เจ้าสัว” ที่ได้รับการนับถือในเมืองไทย

อย่างไรก็ตาม นักธุรกิจเชื้อสายจีนทั้งในประเทศไทยและจีน ต่างก็มีเขาวนในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับสูง สำหรับในประเทศไทยนั้น สาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะวิถีชีวิตต่างๆ ได้เพิ่มขึ้นทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง จึงส่งผลให้ทุกคนต้องหาทางต่อสู้กับปัญหาเพื่อ

ความอยู่รอด สำหรับในประเทศจีนนั้น ส่วนหนึ่ง อาจเป็นเพราะประเทศจีนในยุคปัจจุบันเข้าสู่การเป็นจีนยุคใหม่ ไม่ได้มีความล้าหลังเหมือนแต่ก่อน มีสิ่งก่อสร้างและวิถีชีวิตที่ทันสมัย มีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้คนจีนยุคใหม่ ต้องเรียนรู้และมีความพยายามมากขึ้นเพื่อให้ได้รับการยอมรับทั้งจากการประสบความสำเร็จ ในธุรกิจของตนเองไปจนถึงการยอมรับจาก ต่างประเทศ สอดคล้องกับคำกล่าวของสตอลทซ์ (Stoltz, 1997) ที่เชื่อว่าวิกฤติต่างๆ ในปัจจุบันมีความรุนแรงขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก และคนที่จะอยู่รอดได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ ในอาชีพต้องพัฒนาเขาวนในการแก้ปัญหา (AQ)

2. เขาวนอารมณ์

จากผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนมีระดับเขาวน อารมณ์ด้านการตระหนักรู้ในตนเองโดยเฉลี่ยสูงกว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า สาเหตุที่ทำให้ นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนมีระดับเขาวน อารมณ์ด้านการตระหนักรู้ในตนเองอยู่ใน ระดับสูง อาจเนื่องมาจากผลของการปฏิวัติ วัฒนธรรมในปี พ.ศ. 2509 – 2519 ของแก๊ง 4 คน (ชื่อ เหวิน ปิง) (สำนักธุรกิจสัมพันธ์ บริษัท ซี.พี. เซเวนอีเลฟเว่น จำกัด (มหาชน), 2550) โดย ใช้กระบวนการนักศึกษาที่เรียกตัวเองว่า “Red Guard” “หง เว่ย ปิง” หรือกลุ่มธงแดง โดยการ

ชี้นำของประธานาธิบดีเหมาเจ๋อตุง ซึ่งหลักการที่ เขาใช้ในการชี้นำเยาวชนคือ “ทำลายสี่เก่า สรรค์ สร้างสี่ใหม่” อันเป็นการเปิดโอกาสให้คนจีนทุก ระดับมีการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self Criticizing) ด้วยกระบวนการดังกล่าวทำให้คน ต้องหันมาสนใจตัวเอง เห็นตัวเองเป็นผู้สำคัญ นำไปสู่การพัฒนาตนเองและรู้จักตนเอง มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ปรัชญาของขงจื้อและวิถี แห่งเซนซึ่งเป็นศาสนาพุทธที่ปรับให้เข้ากับ วัฒนธรรมของจีน (สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียง ศึกษามหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2547; ยูพา คลังสุวรรณ, 2549) ยังมุ่งเน้นในการฝึกนั่งสมาธิ เพื่อค้นพบหนทางในการบรรลุธรรม ซึ่งหมายถึง การตระหนักรู้หรือการค้นพบสิ่งที่ดำรงอยู่ใน ตนนั่นเอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น อาจเป็น เหตุสนับสนุนให้นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศ จีนมีระดับเขาวนอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ใน ตนเองโดยเฉลี่ยสูงกว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนใน ประเทศไทย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างเขาวนในการ แก้ปัญหา กับเขาวนอารมณ์

จากผลการทดสอบสหสัมพันธ์ระหว่าง เขาวนในการแก้ปัญหากับเขาวนอารมณ์ของนัก ธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย พบว่าเขาวนในการ แก้ปัญหาโดยรวมมีความสัมพันธ์ในทางบวก กับเขาวนอารมณ์โดยรวม เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้านพบว่า เขาวนในการแก้ปัญหาด้านสาเหตุ และความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์ในทางบวก

กับเขาวนัอารมณ์โดยรวมสูงที่สุดเมื่อเทียบกับเขาวนัในการแก้ปัญหาในด้านอื่น ในขณะที่เขาวนัอารมณ์ด้านการสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนัในการแก้ปัญหาโดยรวมสูงที่สุดเมื่อเทียบกับเขาวนัอารมณ์ด้านอื่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์ และจิตติมา วัฒนโสภาสิริ (2550) ที่พบว่าเขาวนัในการแก้ปัญหาโดยรวมมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนัอารมณ์โดยรวม และเขาวนัอารมณ์ด้านการสร้างแรงจูงใจให้ตนเองมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนัในการแก้ปัญหาโดยรวมสูงที่สุดเมื่อเทียบกับเขาวนัอารมณ์ด้านอื่น

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามที่ผู้วิจัยคาดไว้ว่า บุคคลที่มีเขาวนัในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับสูงจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมวิกฤติ มีสติ มองวิกฤติมาจากปัจจัยภายนอกมากกว่าภายใน ไม่โทษตนเองแต่ยินดีเข้าร่วมรับผิดชอบ ไม่ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ อดทนต่อความยืดหยุ่นของปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ที่มีเขาวนัอารมณ์ด้านการสร้างแรงจูงใจให้ตนเองในระดับสูง โดยจะเป็นบุคคลที่มองโลกในแง่ดี มีความกระตือรือร้น ไม่ท้อแท้โดยง่าย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และยืดหยุ่น สามารถรอคอยผลของความสำเร็จได้ ดังนั้น นักธุรกิจที่มีความสามารถในการบริหารธุรกิจให้รอดพ้นวิกฤติได้ ย่อมจะมีความสามารถในการจูงใจตนเองเพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย แม้จะมีอุปสรรคหรือปัญหาที่จะมี

ความพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่องของการดำเนินธุรกิจโดยการสร้างสรรค์กลยุทธ์ใหม่ และรอคอยโอกาสที่เหมาะสมเพื่อสร้างความสำเร็จให้กับธุรกิจของตน

ในทางกลับกัน บุคคลที่มีเขาวนัอารมณ์อยู่ในระดับสูง จะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความรู้สึก ความชอบและความสามารถของตนเอง รู้จักจุดเด่นจุดด้อยของตน และสามารถประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาหรือความผิดพลาดจึงไม่โทษว่าเป็นความผิดของตนเอง แต่จะโทษที่ความพยายามของตนเอง และเข้าไปรับผิดชอบกับปัญหาอุปสรรคเหล่านั้น ดังนั้น นักธุรกิจที่มีความสามารถในการบริหารอารมณ์ของตนเอง ย่อมจะมีความสามารถในการระงับถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินธุรกิจของตน และใช้การเรียนรู้จากความผิดพลาดในอดีตเพื่อพัฒนาธุรกิจของตนให้สามารถยืนหยัดได้ในภาวะการแข่งขันทางธุรกิจที่สูงขึ้นในยุคปัจจุบัน

ในส่วนของผลการทดสอบสหสัมพันธ์ระหว่างเขาวนัในการแก้ปัญหากับเขาวนัอารมณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน พบว่าเขาวนัในการแก้ปัญหาโดยรวมมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนัอารมณ์โดยรวม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า เขาวนัในการแก้ปัญหาด้านสาเหตุและความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเขาวนัอารมณ์โดยรวมสูงที่สุดเมื่อเทียบกับเขาวนัในการแก้ปัญหาในด้านอื่น ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มนักธุรกิจ

เชื้อสายจีนในประเทศไทย ในขณะที่เชาวน์ อารมณ์ด้านการร่วมรับรู้ความรู้สึก มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเชาวน์ในการแก้ปัญหาโดยรวมสูงที่สุดเมื่อเทียบกับเชาวน์ อารมณ์ด้านอื่น

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามที่ผู้วิจัย คาดไว้ว่า บุคคลที่สามารถตระหนักรู้ถึงความรู้สึก ความต้องการและเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคลย่อมจะสามารถใช้โอกาสจากความแตกต่างระหว่างบุคคลในการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสได้ ซึ่งสอดคล้องกับบุคลิกภาพของนักธุรกิจจีนที่ “รู้จักและใช้คนเป็น” ดังเช่น “ฮั่น เกาจู่ (หลิวปัง)” (Jui, online; CRlonline) ปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์ฮั่นตะวันตก ซึ่งเป็นจักรพรรดิผู้มีกำเนิดจากสามัญชนและด้อยการศึกษาหนึ่งในสององค์ของประวัติศาสตร์จีน ความสำเร็จของเขาได้มาจากการมีความใจกว้าง มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจถึงความต้องการของผู้ใต้การปกครองและเอาใจใส่ในความ เป็นอยู่และทุกข์สุขของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังรู้จักใช้คนให้เหมาะสมตาม ความสามารถ จึงสามารถพลิกสถานการณ์จากร้ายให้กลายเป็นดีได้ จนทำให้เขาได้ก้าวถึง จุดสูงสุดของชีวิตด้วยการเป็นจักรพรรดิ สามารถ เอาชนะ ฝอป่าอ๋อง ซึ่งเป็นนักการทหาร เชี่ยวชาญการรบ แต่เก่งอยู่เพียงผู้เดียว ไม่ไว้วางใจผู้อื่น ดังนั้น หลิวปังจึงเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงมากในประวัติศาสตร์จีนและถือเป็นแบบฉบับ (Chinese dream) ของนักการเมือง นัก

ปกครอง นักธุรกิจ ตลอดจนชาวจีนแผ่นดินใหญ่ ผู้หาเข้ากินค่าที่ยังเล่าขานมาถึงปัจจุบัน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์ในการแก้ปัญหา กับบุคลิกภาพนักธุรกิจจีน

จากผลการทดสอบสหสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์ในการแก้ปัญหา กับบุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย พบว่าข้อคำถามของบุคลิกภาพนักธุรกิจจีนที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเชาวน์ในการแก้ปัญหาสูงสุด 10 อันดับแรก โดยส่วนใหญ่จะมีข้อความในลักษณะของ “ความกล้าในการแข่งขัน เวลาทุกนาทีที่มีคุณค่า อยากรวยต้องขยัน มีการสร้างธุรกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีการคาดการณ์ เพื่อเตรียมพร้อมกับความไม่แน่นอนทางธุรกิจ และมีการพัฒนาธุรกิจให้ดียิ่งขึ้นอยู่ตลอดเวลา” ซึ่งแสดงถึงการเป็นนักธุรกิจที่มีความเพียรพยายาม อดทน มีศรัทธาและเชื่อมั่นในอนาคต หรือการมีเชาวน์ในการแก้ปัญหาในระดับสูงนั่นเอง

ในส่วนของผลการทดสอบสหสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์ในการแก้ปัญหา กับบุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน พบว่าข้อคำถามของบุคลิกภาพนักธุรกิจจีนที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเชาวน์ในการแก้ปัญหาสูงสุด 10 อันดับแรก โดยส่วนใหญ่จะมีข้อความในลักษณะของ “ความกล้าได้กล้าเสีย สามส่วนฟ้าลิขิต แต่เจ็ดส่วนเกิดจากการต่อสู้จึงจะมีชัย อยากรวยต้องขยัน มีการสร้างธุรกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีการคาดการณ์เพื่อ

เตรียมพร้อมกับความไม่แน่นอนทางธุรกิจและมีการพัฒนาธุรกิจให้ดียิ่งขึ้นอยู่ตลอดเวลา” ซึ่งมีความสอดคล้องกับนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย แต่บุคลิกภาพที่ต่างออกไปคือ “การต้อนรับคนจากทุกสารทิศ เป็นคนมีน้ำใจ จริงใจ แยกกันจ่ายเวลากินข้าวด้วยกัน และยึดติดกับความจริง ไม่เพื่อเจ้อกับสิ่งที่ใกล้ตัว”

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามที่ผู้วิจัยคาดไว้ ทั้งนี้อาจสังเกตได้จาก “คำคม สุภาพจีน” (ถาวร สิกขโกศล , 2539) ที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม สังคมและวัฒนธรรมของจีน เช่น คำสอนประจำตระกูลจื้อ ตัวอย่างของสุภาพได้แก่ “เฉื่อยชล่าและเกียจคร้าน ยากจะสร้างตัวได้” “อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ จักได้อาศัยยามคับขัน” นอกจากนี้ยังมีสุภาพที่เชื่อกันว่า “สุภาพตรากผัก” ซึ่งคำว่า “รากผัก” มีนัยว่า “ความยากจน” สุภาพเล่มนี้จึงซึ่งมีความหมายลึกซึ้งมาตั้งแต่ชื่อสุภาพ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะบอกว่า “อดทนสู้ชีวิตที่ลำบากยากจนได้จึงจะสามารถประสบความสำเร็จในชีวิต” ตัวอย่างของสุภาพ ได้แก่ “ป้องกันก่อนฝนตก เตรียมไว้ไม่มีภัย” “ถ่อมตัวจักได้ เยอหยิ่งจักเสีย” “แม้หวังจะเก่งกล้า จงฝนทิ้งให้เป็นเข็ม” เป็นต้น จากสุภาพและคำสอนที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพนักธุรกิจจีนที่มีความอ่อนน้อม ชยัน มีความมุ่งมั่น อดทน รอคอยเพื่อไปสู่ความสำเร็จหรือการมีเชาวันในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับสูงนั่นเอง

นอกจากนี้แล้วสายสัมพันธ์บนโต๊ะอาหาร และธรรมเนียมอาหารการกินถือเป็นเรื่องสำคัญในการทำการค้ากับนักธุรกิจจีน (สำนักธุรกิจสัมพันธ์ บริษัท ซี.พี. เซเวนอีเลฟเวน จำกัด (มหาชน), 2550) เนื่องจากชาวจีนจะให้ความสำคัญในการเริ่มต้นสร้างสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Relationships) ซึ่งกิจกรรมที่เหมาะสมที่สุด และถือเป็นการให้เกียรติกันมากที่สุดคือ การกิน นั่นเอง บุคลิกภาพที่ว่า “เป็นคนมีน้ำใจ จริงใจ แยกกันจ่ายเวลากินข้าวด้วยกัน”จึงสะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพที่โดดเด่นของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย

5. ความสัมพันธ์ระหว่างเชาวันอารมณ์กับบุคลิกภาพนักธุรกิจจีน

จากผลการทดสอบสหสัมพันธ์ระหว่างเชาวันอารมณ์กับบุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย พบว่าข้อคำถามของบุคลิกภาพนักธุรกิจจีนที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเชาวันอารมณ์สูงสุดคือ “ยึดติดกับความจริง ไม่เพื่อเจ้อกับสิ่งที่ใกล้ตัว” ซึ่งหากพิจารณาแล้วจะมีความสอดคล้องกับเชาวันอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง กล่าวคือบุคคลจะมีการประเมินตนเองตามความเป็นจริง นอกจากนี้แล้ว ข้อคำถามที่ว่า “รอบคอบ ไม่ประมาท วางแผนล่วงหน้า” และ “เชื่อว่า “โลกของการค้าก็เหมือนมหาสมุทรเต็มไปด้วยอันตรายและไม่แน่นอน การคาดการณ์เพื่อเตรียมพร้อมเป็นความจำเป็น”” ยังมีความ

สอดคล้องกับเชาวน์อารมณ์ด้านการจัดระเบียบ อารมณ์ ที่จะมีความสามารถในการปรับตัว คือ มีความยืดหยุ่นในการรับมือกับความต้องการที่หลากหลายและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้นอกจากนี้แล้ว ข้อคำถามที่ว่า “ยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลายจากทุกฝ่าย” ยังมีความสอดคล้องกับเชาวน์อารมณ์ด้านทักษะทางสังคม ที่จะมีความสามารถในการสื่อสาร รับฟัง ข้อมูลจากทุกฝ่าย และบริหารความขัดแย้งได้ดี

ในส่วนของผลการทดสอบสหสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์อารมณ์กับบุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน พบว่าข้อคำถามของบุคลิกภาพนักธุรกิจจีนที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเชาวน์อารมณ์สูงสุดและเป็นบุคลิกภาพที่มีความแตกต่างจากนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย คือ “สร้างธุรกิจแบบค่อยเป็นค่อยไป จนมีหลักฐานมั่นคงและพัฒนาธุรกิจให้ดียิ่งขึ้นอยู่ตลอดเวลา” และข้อคำถามที่ว่า “อยากรวย ต้องขยัน เหนื่อยวันนี้ได้ดีหรือสบายภายหลัง” หากพิจารณาแล้วจะมีความสอดคล้องกับเชาวน์อารมณ์ด้านการสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง ซึ่งคุณลักษณะของผู้ที่มีเชาวน์อารมณ์ด้านการสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง จะมีลักษณะคล้ายดาวฤกษ์คือมีไฟในตนเอง รู้จักการรอคอย หรืออดเปรี้ยวไว้กินหวานและมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Need for Achievement) สูง (ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์, 2546)

ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กร

จากผลการศึกษาที่พบว่า นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยและนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนมีระดับเชาวน์ในการแก้ปัญหา (AQ) และเชาวน์อารมณ์ (EQ) อยู่ในระดับสูง อีกทั้ง AQ และ EQ ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และต่างก็มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของนักธุรกิจจีน วิธีการหนึ่งในการพัฒนา AQ และ EQ เพื่อสร้างความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจและความสุขในการดำเนินชีวิต ก็คือการพัฒนาบุคลิกภาพของตนหรือบุคลากรในองค์กร ซึ่งสามารถจำแนกตามกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

1. นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทย

1.1 การพัฒนาเชาวน์ในการแก้ปัญหา นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จควรพัฒนาบุคลิกภาพให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้อาวุโส รับฟังคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ รวมไปถึงยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลายจากเพื่อนร่วมงาน ลูกน้อง ลูกค้าเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาธุรกิจ มีความขยัน ก้าวแข่งขันและมีความรวดเร็วในการทำการค้า ไม่คดโกง ปฏิบัติตามกฎหมายและสัญญาอย่างเคร่งครัด มีการเตรียมพร้อมสำหรับความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้น มีความอดทน รู้จักการรอคอย มีความหวังไม่ท้อแท้ สร้างธุรกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนมีหลักฐานมั่นคงและพัฒนาธุรกิจให้ดียิ่งขึ้นอยู่ตลอดเวลา

1.2 การพัฒนาชาวน์อารมณ์ นักธุรกิจ

ควรพัฒนาบุคลิกภาพให้มีการตระหนักรู้ถึงจุดเด่น จุดด้อย ความต้องการของตนเอง อยู่กับปัจจุบัน (Here and now) ยึดติดกับความจริง ไม่เพื่อเจ้าไปกับสิ่งที่ไกลตัว รวมถึงเข้าใจความต้องการของบุคคลอื่น โดยการรับฟังอย่างเข้าใจ เปิดรับความคิดและข้อมูลใหม่ๆ อยู่เสมอ และนำข้อมูลเหล่านั้นมาสร้างแนวคิดใหม่ที่เป็นประโยชน์ มีความรอบคอบ ไม่ประมาท มีการวางแผนในการทำงาน มีความสามารถในการปรับตัวเพื่อรับมือกับสภาพการทำงานที่มีการแข่งขันสูงและมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในปัจจุบัน มีความจริงใจ มีน้ำใจ ไม่หลอกลวงเพื่อสร้างการทำงานเป็นทีมที่ดีและมีสัมพันธภาพที่ยั่งยืน

2. นักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีน

2.1 การพัฒนาชาวน์ในการแก้ปัญหา

นักธุรกิจควรพัฒนาบุคลิกภาพให้มีความกล้าในการลงทุน มีความเชื่อมั่นว่าความสำเร็จเกิดจากการกระทำของตน หากมีความมุ่งมั่น ขยัน ต่อสู้ ไม่ท้อถอยก็จะสามารถประสบความสำเร็จได้ นอกจากนี้ นักธุรกิจจะต้องยึดติดกับความจริงในปัจจุบัน ไม่จมอยู่กับความทุกข์หรือความผิดพลาดในอดีต เพราะอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาก็เป็นเพียงเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาและจะผ่านไป สิ่งที่เราควรกระทำคือเรียนรู้จากความผิดพลาดและเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างมีสติ

2.2 การพัฒนาชาวน์อารมณ์ นักธุรกิจ

ควรพัฒนาบุคลิกภาพให้เป็นผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ มีความพยายามที่จะปรับปรุงผลการปฏิบัติงานของตนอย่างสม่ำเสมอ โดยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมองโลกในแง่ดี อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงในปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกันก็มีความรอบคอบ ไม่ประมาท มีการวางแผนในการทำงานเป็นอย่างดี และมีทักษะทางสังคม โดยใช้ความจริงใจในการทำการค้า ไม่หลอกลวง ยอมรับความคิดเห็นและประสานประโยชน์ให้กับทุกฝ่าย

นอกจากนี้ การทราบถึงบุคลิกภาพของนักธุรกิจทั้งสองประเทศ ยังเอื้อประโยชน์ต่อการทำการค้าระหว่างกัน นักธุรกิจที่ต้องการขยายเครือข่ายจากไทยไปจีน หรือจากจีนมาไทย จึงจำเป็นต้องเรียนรู้บุคลิกภาพที่มีความสัมพันธ์กับชาวน์ในการแก้ปัญหาและชาวน์อารมณ์ของนักธุรกิจ เพื่อการปรับตัวและสร้างความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศไทยในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล และนักธุรกิจเชื้อสายจีนในประเทศจีนจากมหานครเซี่ยงไฮ้ มณฑลฝูเจี้ยน (เซี่ยะเหมิน) มณฑลไห่หนาน (ไห่โข่ว) และมณฑลกวางตุ้ง (กวางโจว) การศึกษาในครั้งต่อไปจึงควรขยายกลุ่มตัวอย่าง

ให้มากขึ้นและมีความครอบคลุมกลุ่มประชากร นักธุรกิจเชื้อสายจีนทั้งสองประเทศ สำหรับในประเทศไทยควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังส่วนภูมิภาค และในประเทศจีนควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมทุกมณฑล

2. เมื่อมีการขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังส่วนภูมิภาคของประเทศไทยแล้ว ควรศึกษาถึงลักษณะของ AQ, EQ และบุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่มาตั้งรกรากในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อศึกษาถึงการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในการทำการค้าของไทย หรือ วัฒนธรรมในการทำการค้าของจีนที่ยังคงนำมาใช้ในประเทศไทยเพื่อสร้างความแตกต่างในการดำเนินธุรกิจจนประสบความสำเร็จ และเปรียบเทียบลักษณะของ AQ, EQ และบุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในแต่ละภูมิภาค เช่นเดียวกับประเทศจีน ซึ่งเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่และมีความหลากหลายของเชื้อสายไปตามท้องถิ่นต่างๆ จึงควรศึกษาถึงลักษณะของ AQ, EQ และ

บุคลิกภาพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในแต่ละมณฑล และเปรียบเทียบผลของตัวแปรดังกล่าวในแต่ละมณฑลด้วย

3. เนื่องจากแบบสอบถามและแบบสอบถามวัดในการวิจัยมีจำนวนข้อคำถามเป็นจำนวนมาก ทำให้กลุ่มตัวอย่างปฏิเสธหรือขาดความเต็มใจในการตอบแบบสอบถาม จึงเป็นอุปสรรคในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความครบถ้วน มีแบบสอบถามบางส่วนต้องถูกคัดออกไป เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างตอบข้อคำถามไม่ครบ หรือแสดงความคิดเห็นเป็นกลางเพียงอย่างเดียว การวิจัยในครั้งต่อไปจึงควรปรับลดจำนวนข้อคำถามให้น้อยลงหรือเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีอื่น เช่น การสัมภาษณ์ การเปลี่ยนไปใช้มาตราประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert's scale) ในส่วนของแบบสอบถามเชาวน์ในการแก้ปัญหา เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างจะมีความคุ้นเคยกว่า มาตราจำแนกความหมาย (semantic differential scale) ที่มีคำตอบเป็นประโยคหรือวลีที่มีความหมายตรงกันข้ามอยู่ 2 ขั้ว

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต. คู่มือความฉลาดทางอารมณ์. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข, 2543.
- โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หัวใจบูรพา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2547.
- ถาวร สิกขโกศล และ จงจิต นิมนานนรเทพ. สิ่งดีในวิถีชีวิต ไทย-จีน. กรุงเทพฯ: กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับ บริษัท ซี.พี. เซเว่นอีเลฟเว่น จำกัด, 2539.
- ทศพร ประเสริฐสุข. “ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา.” วารสารพฤติกรรมศาสตร์. ปีที่ 5 (สิงหาคม 2542): 21.
- เทอดศักดิ์ เดชคง. จากความฉลาดทางอารมณ์สู่สติและปัญญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.
- ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์. เอกสารประกอบการฝึกอบรมเรื่อง “AQ เขาว่านั่นแห่งความดี.” กรุงเทพมหานคร: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546. (อัดสำเนา)
- ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์ และฐิติมา วัฒนโสภาสิริ. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเขาวงกตในการแก้ปัญหา (AQ) เขาวงกตอารมณ์ (EQ) จริยธรรมธุรกิจและความเครียดของผู้ประกอบการในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร.” รายงานการวิจัยสถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.
- ยุพา คลังสุวรรณ. วัฒนธรรมจีน : วันวานและวันนี้. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2549.
- วิทยา นาควัชระ. วิถีเลี้ยงลูกให้เก่ง ดี และมีสุข (IQ EQ MQ AQ) กรุงเทพฯ: GOODBOOK, 2544.
- วิบูลย์ ตั้งกิตติภรณ์. “อุปนิสัยการทำการค้าของคนจีนในท้องถิ่นต่างๆ ของจีน.” เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การแข่งขันทางเศรษฐกิจของจีนท่ามกลางกระแสทุนนิยมโลก, 2546. (อัดสำเนา)
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. เขาวงกตอารมณ์ (EQ) : ดัชนีวัดความสุขและความสำเร็จของชีวิต. บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, 2542.
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์. เทคนิคสร้าง IQ EQ AQ : 3Q เพื่อความสำเร็จ. กรุงเทพฯ: สถาบันสร้างสรรค์ศักยภาพสมองศรีเอทีเฟเบอร์, 2545.

- สตอลทซ์, พอล จี. AQ อึดเกินพิภพ. แปลโดย
ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์, ผศ..
กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด,
2548.
- สำนักธุรกิจสัมพันธ์บริษัท ซี.พี. เซเว่นอีเลฟ
เว่น จำกัด (มหาชน). Knowing the
Chinese: ล้วงลึกธรรมเนียมการค้า
จีน. กรุงเทพฯ: บิสซิเนสส์ จำกัด,
2550.
- อักษรศรีพานิชสาส์นและคณะ. จีน: หนึ่ง
ประเทศ หลายมณฑล หลาก
กฎเกณฑ์. กรุงเทพฯ: สถาบัน
ระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการ
พัฒนา (ITD), 2549.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. สร้าง EQ ให้ลูกคุณ.
กรุงเทพฯ: บริษัทศูนย์วิจัยและ
พัฒนาครอบครัว จำกัด, 2544.
- อารี พันธุ์มณี. พ่อ แม่ ที่ลูกอยากได้.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไยใหม่,
2546.
- “ฮั่นเกาจู่(หลิวปัง);刘邦.” < <http://thai.cri.cn/chinaabc/chapter17/chapter170102.htm> > 2549.
- Jui. “หลิวปัง...แบบฉบับนักธุรกิจจีน.” <
[http://www.oknation.net/blog/
jui880/2007/08/18/entry-1](http://www.oknation.net/blog/jui880/2007/08/18/entry-1)>
2550.
- Goleman, D. Working with emotional
intelligence. London: Bloomsbury
Pub., 1998.
- Stoltz, Paul. G. Adversity Quotient: Turning
Obstacles into Opportunities. New
York: John Wiley & Son Inc., 1997.
- Stoltz, Paul. G. Adversity Quotient @ work :
make everyday challenges the key
to your success – putting the
principles of AQ into action. New
York: HarperCollins Publishers Inc.,
2000.
- Stoltz, Paul. G. " Do you know your AQ?."
Workforce 77 (Dec 1998): p. 58.
- Bradberry, T. "China's Secret Weapon."
<[http://www.forbes.com/columnists/
2005/11/14/china-walmart-jobs-
cx_tb_1114inmyopinion.html](http://www.forbes.com/columnists/2005/11/14/china-walmart-jobs-cx_tb_1114inmyopinion.html) >
2005.

ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในยุคหลัง-หลังสงครามเย็น
Regional security system in East Asia in the post-post cold war era:
policy recommendations for Thailand's foreign policy adjustment

ประภัสสร เทพชาตรี*

Prapat Thepchatree

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ ความเป็นมาของระบบความมั่นคง ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออก โดยวิเคราะห์ตั้งแต่ยุคหลังสงครามเย็น จนถึงยุคหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน และได้วิเคราะห์ถึง บทบาทของตัวแสดงสำคัญ ๆ ในภูมิภาค โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น และอาเซียน

โครงการวิจัยนี้ยังได้วิเคราะห์ความเป็นไปได้ (Scenario) ของระบบความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในอนาคต โดยได้วิเคราะห์ scenario ที่สำคัญ ๆ ได้แก่

- scenario 1: ระบบหนึ่งขั้วอำนาจ
- scenario 2: ระบบดุลแห่งอำนาจ และ ระบบหลายขั้วอำนาจ
- scenario 3: ระบบการเปลี่ยนผ่านแห่งอำนาจ
- scenario 4: การปะทะกันทางอารยธรรม
- scenario 5: ระบบภูมิภาคภิบาล

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า scenario ที่ 1 คือ ระบบหนึ่งขั้วอำนาจ และ scenario ที่ 2 คือระบบ ดุลแห่งอำนาจ หรือระบบหลายขั้วอำนาจ มีความเป็นไปได้มากที่สุด รองลงมาคือ scenario ที่ 5 ระบบภูมิภาคภิบาล และ scenario ที่ 3 คือ การเปลี่ยนผ่านแห่งอำนาจ ส่วน scenario ที่ 4 การ ปะทะกันทางอารยธรรมนั้น มีความเป็นไปได้น้อยที่สุด

---

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แนวโน้มสำคัญคือ สหรัฐฯ ยังคงเป็นตัวแสดงสำคัญที่สุด และยังคงครองความเป็นเจ้าอยู่ต่อไป นโยบายต่างประเทศไทยในระยะสั้น มีความจำเป็นที่ไทยจะต้องมีนโยบายเข้าหาสหรัฐฯ มากขึ้น เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติที่จะได้ จากการเข้าหาสหรัฐฯ

นั่นเป็นโอกาส แต่ภัยก็มี ถ้าใกล้ชิดกับอเมริกาเกินไป ศัตรูของอเมริกาก็มีอยู่ ภัยของไทยที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ในยุคหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน คือ อาจจะเป็นการชักศึกเข้าบ้าน ทำให้ไทยเป็นเป้าของการก่อการร้าย และเป็นศัตรูกับโลกมุสลิม ดังนั้น ไทยจะต้องพยายามถ่วงน้ำหนัก สร้างดุลยภาพของความสัมพันธ์ให้ดี โดยพยายามลดภัยและเพิ่มโอกาสให้กับไทย

อย่างไรก็ตาม ในระยะยาวมีแนวโน้มว่า โลกกำลังจะเปลี่ยนจากระบบ 1 ขั้วไปสู่หลายขั้วอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผงาดขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีน ซึ่งจะมีทั้งภัยและโอกาสต่อไทย ดังนั้น นโยบายในระยะยาวของไทย คือ การเน้นการทูตรอบทิศทาง นโยบายรักษาระยะห่างที่เท่าเทียมกัน (equi-distant policy)

แนวนโยบายต่างประเทศไทยในระยะยาว จะต้องเตรียมปูพื้นฐานไว้ สำหรับโลกหลายขั้วอำนาจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยนโยบายไทยต้องค่อยๆ ปรับจากสภาวะแวดล้อมที่เป็นระบบ 1 ขั้ว เป็นหลายขั้วอำนาจ จากการพึ่งพิงสหรัฐฯ ไปสู่นโยบายการทูตรอบทิศทาง (omni-directional diplomacy) โดยจะต้องพยายามฟื้นฟู สร้างความสัมพันธ์และรักษาความสัมพันธ์กับขั้วอำนาจอื่นๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น

นอกจากนี้ หากวิเคราะห์ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตามแนวภูมิภาคภิบาล จะเห็นภาพ ขั้วอำนาจกำลังเป็นเรื่องพันยุคพันสมัย ความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาค จะวิวัฒนาการไปสู่ความเป็นระบอบ (Regime) โดยมีสถาบันทางสังคมในภูมิภาค องค์การระหว่างประเทศ ภาวะเป็ยบระหว่างประเทศ โดยอาเซียน และ ASEAN Regional Forum (ARF) จะมีพัฒนาการเป็นสถาบันระหว่างประเทศ ที่มีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ

สำหรับนโยบายต่างประเทศไทยต่อภูมิภาคคือ จะต้องปูพื้นฐานสำหรับโลกใบใหม่ที่กำลังพัฒนาขึ้นในภูมิภาค คือ ภูมิภาคภิบาล (Regional governance) นโยบายต่างประเทศไทย ต้องเตรียมพร้อมสำหรับการรองรับ พัฒนาการของระบอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ อาเซียน ARF และสำหรับสถาบันในภูมิภาค ที่จะเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต

ในระยะยาว ระบบภูมิภาคภิบาล (Regional governance) พัฒนาการของสถาบันและภาวะเป็ยบในภูมิภาคจะมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการของประชาคมความมั่นคงอาเซียน และประชาคมความมั่นคงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น ไทยจึงต้องรีบเข้าไปมีบทบาท ในพัฒนาการของระบบภูมิภาคภิบาล ดังกล่าว

คำสำคัญ : ยุคหลังสงครามเย็น, ยุคหลัง-หลังสงครามเย็น, ดุลยภาพแห่งอำนาจ, ภูมิภาคอาเซียน, วิกฤตเศรษฐกิจเอเชีย, ขั้วอำนาจ, สถาบันระหว่างประเทศ

Abstract

This research has analyzed the evolution of East Asian security system since the end of the Cold War until the present time. It analyzes the role of major actors in the region, particularly, the role of the United States, China, Japan and ASEAN.

This research also analyzes several future scenarios for East Asian security system. The scenarios are

- scenario 1: unipolar system
- scenario 2 : balance of power or multipolar system
- scenario 3 : power transition
- scenario 4 : clash of civilizations
- scenario 5 : regional governance

The research findings is that scenario 1 (unipolar system) and scenario 2 (balance of power or multipolar system) are the most likely scenarios. Scenario 5 (regional governance) and scenario 3 (power transition theories) are at the medium level of possibility. But scenario 4 (clash of civilizations) is the least likely scenario.

In a short term, East Asian security system will be unipolar. The U.S. will still be the most important actor and still maintain its regional hegemonic role. As a result, it is imperative that Thai foreign policy, in the short term, should move closer to the U.S. this is for the sake of Thai national interest that will be gained by having close relations with the U.S. That is the opportunity. But on the other hand, threat coming from close relations with the U.S. will also be possible. Particularly, in the post 9/11 period, Thailand could become the target for international terrorism and the "enemy of Islam". Therefore, Thailand should try to strike a balance and come up with a balanced relationship by trying to decrease the potential threat and increase the potential opportunity.

However, in the long term, the trend will be that East Asian security system will be moving away from the unipolar system toward the multipolar and balance of power system. The most important factor is the rise of China. The multipolar system will also provide both

threat and opportunity for Thailand. Hence, Thai foreign policy, in the long term, should emphasize the omni-directional diplomacy and equi-distant policy.

Long term Thai foreign policy should prepare the ground work for the future multipolar system by gradual adjustment from the unipolar environment to the multipolar one. Thai policy should shift the emphasis from depending on the U.S. toward omni-directional diplomacy by promoting and establishing relationships with new emerging powers.

Moreover, by analyzing East Asian security system through regional governance perspective, it demonstrates that polarity will become out-dated and regional security system will evolve into an international regime. International organizations and international norms will become more important. ASEAN and ASEAN Regional Forum, in particular, will play increasing roles as international institutions in the future.

Thai foreign policy, therefore, should be formulated to prepare for the new regional security system that could be characterized as regional governance. Thai foreign policy should prepare for the development of international regime in which ASEAN and ARF will play significant roles, particularly, the evolution of the ASEAN political security community and the East Asia security community. Thailand should have a pro-active policy by playing an active role in the development of these regional communities.

Keywords: Post Cold War era, Post Post – Cold War era, Balance of Power,

Asean Regional Forum, Asian economic crisis, polarity, International institutions.

1. บทนำ

ในยุคหลังสงครามเย็น ดุลยภาพแห่งอำนาจในภูมิภาคถูกกำหนดโดยมหาอำนาจหลัก ๆ 3 ประเทศ คือ สหรัฐฯ จีน ญี่ปุ่น ขณะเดียวกัน ก็มีขั้วอำนาจระดับกลางเกิดขึ้นมา คืออาเซียน ออสเตรเลีย เกาหลีใต้ ซึ่งเริ่มมีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ เริ่มมีสถาบันเวทีทางด้านความมั่นคงเกิดขึ้นมา คือ Asean Regional Forum (ARF) ในยุคนี้ เป็นยุคที่เศรษฐกิจดี เศรษฐกิจกับความมั่นคงจะเชื่อมโยงกัน เพราะเศรษฐกิจคือตัวสร้างอำนาจให้กับชาติ ยุคใดสมัยใดที่เศรษฐกิจรุ่งเรือง ยุคนั้นประเทศในเอเชียก็ดูมีอำนาจ ยุคนี้จึงเป็นยุคที่เอเชียพยายามที่จะสร้างระเบียบความมั่นคงในภูมิภาคขึ้นมา

แต่หลังจากเหตุการณ์วันที่ 11 กันยายน 2544 โลกได้เปลี่ยนไป มีนักวิเคราะห์บางคนได้ชี้ว่า โลกกำลังเข้าสู่ ยุคหลัง-หลังสงครามเย็น (Post Post – Cold War) กำลังเข้าสู่ยุคใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ศัตรูของมหาอำนาจ เป็นตัวแสดงที่มีใช้รัฐ การปะทะกันระหว่างอารยธรรมกำลังจะเกิดขึ้นหรือไม่ จะต้องมีความพยายามวิเคราะห์ หาคำตอบ และวิเคราะห์ถึงผลกระทบของโลกในยุคหลัง-หลังสงครามเย็น โดยเฉพาะผลต่อภูมิภาค และต่อไทยในสหัสวรรษใหม่ อะไรจะเป็นแนวโน้มหลักทางด้านความมั่นคงในภูมิภาคในอนาคต เรื่องของการต่อสู้ในเรื่องอำนาจทางการเมือง การทหาร ในเรื่องดุลยภาพ ในเรื่องขั้วอำนาจต่าง ๆ ยังคงไม่หมดไป คงจะเป็นการต่อสู้กันในอนาคตระยะสั้น

ส่วนในระยะยาว กำลังจะมีพัฒนาการในเรื่องสถาบันระหว่างประเทศ ระบอบระหว่างประเทศ สถาบัน กฎระเบียบต่าง ๆ อำนาจอิทธิพลของรัฐ กำลังลดน้อยถอยลงไป ในขณะที่ อำนาจขององค์การระหว่างประเทศจะเพิ่มมากขึ้น

ในอนาคตน่าจะมีความเป็นไปได้ (scenario) อะไรบ้างที่เกี่ยวกับความมั่นคงในภูมิภาค บทความนี้จะพยายามหาคำตอบต่อคำถามดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งจะพยายามเสนอแนะแนวทางการปรับนโยบายต่างประเทศของไทยเพื่อรองรับต่อแนวโน้มระบบความมั่นคงในภูมิภาคในอนาคต

2. ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในปัจจุบัน

David Shambaugh ได้ระบุ 5 ประเด็นในการวิเคราะห์ถึงระบบความมั่นคงในเอเชียในปัจจุบัน ดังนี้¹

2.1 Hub & Spoke

ระบบ hub and spoke เป็นระบบความมั่นคงที่มีสหรัฐฯเป็นผู้นำ เป็น hub โดยมีพันธมิตร 5 ประเทศเป็นซี่ล้อ (spoke) ที่ล้อใหญ่คือ ซี่ล้อ 5 ซี่ ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไทย ฟิลิปปินส์ และ ออสเตรเลีย

¹ D. Shambaugh, "Asia in Transition: The Evolving Regional Order" *Current History* April 2006: 153-159. ; ดูเพิ่มเติมใน S. Hoadley and J. Ruland (eds.) *Asian Security Reassessed*, (Singapore, Institute of Southeast Asian Studies: 2006)

นอกจากนี้ อเมริกาพยายามที่จะเพิ่มบทบาทกับประเทศที่ไม่ได้เป็น 5 พันมิตรด้วย ไม่ว่าจะเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ ความสัมพันธ์กับอินเดีย ปากีสถาน ในเอเชียกลาง ก็จะมี อุซเบกิสถาน

สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย เวียดนาม มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯทางทหาร แต่ไม่ได้เป็นพันธมิตรอย่างเป็นทางการ แต่ก็ใกล้ชิดกัน

เพราะฉะนั้น ในเอเชียเกือบทั้งหมด เป็นพันธมิตรหรือมีความสัมพันธ์ทางทหารกับอเมริกา และความสัมพันธ์เกือบทั้งหมด ก็ดูเหมือนจะล้อมรอบจีน จะโดยบังเอิญหรือไม่ก็ตาม เมื่อเป็นแบบนี้ จีนจึงคิดว่าอเมริกากำลังปิดล้อมจีน

จีนกับสหรัฐฯ มีปัญหากันมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะจีน ยิ่งใหญ่ขึ้นมา ก็ยิ่งจะขัดแย้งกับอเมริกา มากขึ้น โอกาสที่จีนจะเป็นพวกอเมริกา มีน้อยมาก เพราะจีนกำลังจะใหญ่ขึ้นมาเทียบเท่าอเมริกา ในอนาคตจีนจะใหญ่กว่าอเมริกาอีกด้วย

เพราะฉะนั้น ในเอเชียมีเพียงไม่กี่ประเทศ ที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางการทหารกับอเมริกา คือ มี เกาหลีเหนือ ลาว จีน พม่า และ เนปาล นอกนั้น เป็นพวกอเมริกาหมด จะใกล้ชิดมากหรือน้อยก็แล้วแต่ แต่ก็ร่วมมือกับอเมริกา ทั้งสิ้น จึงเห็นว่า แนวคิดแบบ Realism ถ้าเอามา วิเคราะห์ความมั่นคงในภูมิภาค จะเห็นได้ว่า เป็นระบบที่อเมริกาครองความเป็นเจ้าอย่างชัดเจน

2.2 การผงาดขึ้นมาของจีน

ประเด็นที่ 2 คือ การวิเคราะห์ต่อด้วย แนวความคิดแบบ Realism เน้นเรื่องของบทบาท มหาอำนาจ และความสัมพันธ์ระหว่าง มหาอำนาจ จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้น ที่จะวิเคราะห์ บทบาทของจีนเป็นประเด็นที่ 2 จาก 5 ประเด็นหลักในระบบความมั่นคงของเอเชีย

สำหรับจีน ถ้าอเมริกาเล่นเกมปิดล้อมจีน โดยมาหาพวกปิดล้อมจีน ก็แน่นอนว่า จีน จะต้องดำเนินยุทธศาสตร์ต่อต้านการปิดล้อมของสหรัฐฯ โดยพยายามมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งหมดที่ล้อมจีนไว้

วิธีที่จะตีฝ่าการปิดล้อมของสหรัฐฯ ต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้าน ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา จีนจึงดำเนินนโยบายทางการทูตในเชิงรุกอย่างหนัก ที่จะพยายามเอาใจประเทศเพื่อนบ้านให้มาสนิทกับจีน ไม่ต้องกลัวจีน และพยายามดึงไม่ให้เป็นพวกสหรัฐฯ จีนทำทุกอย่าง ใช้เครื่องมือทุกอย่าง ไม่ว่าจะ เป็นเครื่องมือทางด้านเศรษฐกิจ อย่างเช่น เสนอให้มีการทำ FTA กับอาเซียน ตีสนิทกับไทย สิงคโปร์

กับไทย จีนก็ตีกับไทยมาตลอด ขออะไรก็ให้มาตลอด เอาใจไทยตลอด ไทยก็ต้องการที่จะใกล้ชิดกับจีน เพราะไทยมองว่า จีนกำลังจะผงาดขึ้นมา จีนก็ต้องการสนิทกับไทย เพราะต้องการจะเอาไทยมาเป็นพวก เพราะฉะนั้นจึงมีผลประโยชน์ร่วมกัน และสนิทกันมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จีนจะประสบความสำเร็จอย่างมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ที่ได้

สร้างความไว้วางใจให้แก่ประเทศเพื่อนบ้าน ที่ลดความหวาดระแวงเงินลงไป แต่อเมริกาก็พยายามวาดภาพว่า จีนเป็นผู้ร้าย จะเป็นภัยคุกคาม อยากเป็นเจ้าของครอบครองภูมิภาค และทำให้ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคกลัวจีน

จีนก็ทำในเชิงกลับกันคือ ทำให้ประเทศเพื่อนบ้านไม่กลัวจีน และสนิทกับจีน แล้วก็ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เช่นไทย เห็นได้ชัดว่าไทยไม่กลัวจีน ไทยไม่เห็นว่าเป็นศัตรู ไม่เป็นภัยคุกคาม มองว่าจีนเป็นบ้านพี่เมืองน้องมาตลอด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีหลาย ๆ ประเทศลดความหวาดระแวงเงินลงไปเรื่อยๆ แต่ลึกๆ แล้วหลาย ๆ ประเทศ ก็ยังมีความพะวงอยู่เหมือนกันว่า จีนจะผงาดขึ้นมาแล้วครอบงำภูมิภาค อย่างเช่นอินเดีย เวียดนาม ซึ่งไม่ค่อยไว้วางใจจีนเท่าไรนัก

2.3 ปฏิสัมพันธ์เชิงสกัดกัน Hedged Engagement

ประเด็นที่ 3 คือ Hedged Engagement คำว่า Hedge มาจาก Hedging คือ การสกัด ยังไม่ถึงกับปิดล้อม เป็นขั้น การสกัด พูดถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างอเมริกากับจีนว่า มีลักษณะเป็น hedged engagement คือ ลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ด้วย แต่ในขณะเดียวกันก็เป็น การสกัดกัน

ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อจีน อาจเรียกว่า เป็นยุทธศาสตร์กึ่งปิดล้อมกึ่งปฏิสัมพันธ์

2.4 ความสัมพันธ์จีน-ญี่ปุ่น

ประเด็นที่ 4 เน้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจ ระหว่างจีน กับญี่ปุ่น ซึ่งเชื่อม

โทรมลงไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพราะ ญี่ปุ่นกลัวว่า จีนจะผงาดขึ้นมาเป็นคู่แข่ง เป็น number one ในเอเชีย เป็นภัยคุกคามต่อญี่ปุ่น เพราะฉะนั้น ญี่ปุ่นจึงหันไปหาอเมริกา จับมือกัน ร่วมมือกัน ในการปิดล้อมจีน จึงทำให้จีนไม่พอใจญี่ปุ่น โกรธญี่ปุ่นว่า ไปเป็นสมุนสหรัฐฯ นับวันจีนกับญี่ปุ่นยิ่งไม่ชอบกันมากขึ้นเรื่อยๆ พื้นฐานของความไม่ชอบกัน คือ ความขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ เพราะญี่ปุ่นอยากจะได้ความยิ่งใหญ่ไว้ จีนก็จะขึ้นมาแข่ง

ตรงนี้จะนำไปสู่ประเด็นอื่น ๆ ที่เป็นเรื่องปลีกย่อย ที่เป็นผลตามมา เช่น เรื่องตำราเรียน ญี่ปุ่นไม่พูดถึงการฆ่าคนจีนในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือนายกญี่ปุ่นไปเยือนศาลเจ้ายาสุกุนิ เป็นผลมาจากความขัดแย้งพื้นฐาน และการที่ญี่ปุ่นอยากเป็นสมาชิกถาวรคณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติ จีนก็ไม่เห็นด้วยและออกมาคัดค้าน

4 ประเด็นแรก เป็นการวิเคราะห์แบบ Realism ทั้งหมด เน้นในเรื่องบทบาทของมหาอำนาจคือ สหรัฐฯ จีน ญี่ปุ่น

2.5 ประชาคมความมั่นคงใหม่

ประเด็นที่ 5 เน้นในแนวเสรีนิยม คือ การเกิดขึ้นของประชาคมความมั่นคง ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ตามแนวคิดเสรีนิยมที่เห็นว่า วิธีที่ดีที่สุด ที่จะสร้างสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาค คือ การพัฒนาสถาบันความมั่นคงขึ้นมา พัฒนาประชาคมความมั่นคงขึ้นมา คือการเกิดขึ้นของอาเซียน ARF APEC ASEAN+3

กรอบความมั่นคงเอเชียตะวันออกเฉียง แต่ก็เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ และต้องใช้เวลาอีกนาน²

3. ระบบความมั่นคงในอนาคต

ในส่วนนี้ จะวิเคราะห์ต่อว่า ระบบความมั่นคงในอนาคต จะมีรูปร่างหน้าตาอย่างไร ผู้เขียนขอเสนอตัวแบบ (model หรือ scenario) ต่างๆ ไว้ 9 ตัวแบบด้วยกัน³ ดังนี้

3.1 scenario ที่ 1: ระบบหนึ่งขั้วอำนาจ

ความเป็นไปได้ที่ 1 คือ การเกิดขึ้นของระบบที่มีประเทศใดประเทศหนึ่ง ครองความเป็นเจ้า (Hegemonic system) ซึ่งประเทศที่อาจจะทำอย่างนั้นได้ คงเป็นสหรัฐฯ หรือจีน ระบบนี้จะทำให้มองไปที่ทฤษฎี unipolarism ทฤษฎีที่เน้นการที่อเมริกาครองความเป็นเจ้า 1 เดียวในโลก ทฤษฎี 1 ขั้วอำนาจ โลกเป็นระบบ 1 ขั้ว (unipolar system) แต่สำหรับเอเชีย จะเป็น unipolar หรือไม่?

ถึงอเมริกาจะไม่ได้อยู่ในภูมิภาค แต่ก็ยังเป็นประเทศที่มีบทบาทมากที่สุดในเอเชีย ย้อนกลับไปดูระบบ hub and spoke ก็จะทำให้เห็นถึงความเป็นไปได้ ของระบบ hegemonic system

ระบบ hub and spoke ที่มีอเมริกาคลุ่มไว้หมด จัดเป็น hegemonic system หรือไม่

อย่างไรก็ตาม David Shambaugh ให้ความแตกต่างระหว่างคำว่า dominant nation กับ

คำว่า hegemon เขาพยายามบอกว่า สหรัฐฯ เป็นเพียง dominant nation คือประเทศที่ครอบงำภูมิภาคนี้ แต่ไม่ถึงกับเป็นเจ้า (hegemon) ถ้าอเมริกาจะเป็นเจ้าได้ ต้องหมายความว่า จะต้องไม่มีคู่แข่ง แต่ขณะนี้จีนที่กำลังผงาดขึ้นมา อินเดียที่กำลังจะผงาดเช่นกัน ญี่ปุ่นก็ยังอยู่ และยังมีอิทธิพลจากอาเซียน ที่เป็นกลุ่มประเทศที่มีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ

เพราะฉะนั้น Shambaugh บอกว่า การครอบงำของอเมริกากำลังลดลงเรื่อยๆ เขาพูดในทำนองว่า ในอนาคตจะไม่ใช้ระบบ 1 ขั้วอำนาจ แต่สำหรับผู้เขียนมองว่า จะยังใช้อยู่ โดยเฉพาะในระยะสั้น hub and spoke ยังเป็นอยู่ ประเทศที่เป็นพันธมิตรกับอเมริกาที่รายล้อมจีน ยังเป็นอยู่ ในอนาคตยังไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในระยะสั้น อาทิ 5 ปี 10 ปี แต่ในอนาคต ระยะยาวอิทธิพลของอเมริกาอาจจะลดลงเรื่อยๆ ในขณะที่จีน อินเดีย จะขึ้นมา ระบบ 1 ขั้วอำนาจกำลังจะเสื่อมลงไปเรื่อยๆ และจะถูกแทนที่ด้วยระบบหลายขั้วอำนาจ⁴

3.2 Scenario ที่ 2 : ดุลแห่งอำนาจ

คนที่คิดถึงระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย และมองถึงว่า ในอนาคต จะเป็นอย่างไร นั้น ก็มีความหลากหลาย ระบบดุลแห่งอำนาจว่าใครจะมาถ่วงดุลกับใคร มีหลายสูตร สูตรของ Shambaugh มองว่า ดุลแห่งอำนาจจะเป็น 2 ขั้ว ถ่วงดุลกัน 2 ขั้ว คือ ขั้วสหรัฐฯ และขั้วจีน ซึ่งเขาบอกว่า ถ้าจะเป็นแบบนี้ ก็จะไม่ น่าจะเกิดขึ้น

² D. Shambaugh, op. cit.

³ ดู D. Shambaugh op.cit. สำหรับตัวแบบที่ 1-7

⁴ ibid.: 158-159.

ต้องหมายความว่า จะมีหลายๆประเทศเป็นพันธมิตรสหรัฐฯ และหลายๆ ประเทศเป็นพันธมิตรจีน เพื่อจะได้ถ่วงดุลกันเป็น 2 ขั้ว ซึ่งในอนาคต เขามองว่า คงจะไม่มีประเทศที่เลือกฝ่าย เพราะฉะนั้น ระบบดุลแห่งอำนาจแบบ 2 ขั้ว จึงไม่น่าจะเกิดขึ้น

ส่วนแนวคิดสุดท้ายในเรื่อง ดุลแห่งอำนาจ คือ แนวคิดที่เรียกว่า multipolar balancing จะมองในลักษณะการถ่วงดุลอำนาจกันของยุโรป ในศตวรรษที่ 19

3.3 Scenario ที่ 3: ตัวแบบของ Mearsheimer

ทฤษฎีที่ 3 เป็น theory of structural realism โดย John Mearsheimer เรียกอีกอย่างว่า offensive realism จากหนังสือ *The Tragedy of Great Power Politics*⁵ และบทความ "China's Unpeaceful Rise"⁶ เป็นการพูดถึงเลียนจีน คือ นโยบายของรัฐบาลจีน มีนโยบายที่ชื่อว่า "Peaceful Rise" คือ จีนประกาศให้ชาวโลกรู้ว่า ตนจะผงาดขึ้นมาอย่างสันติ เพราะฉะนั้นไม่ต้องกลัวจีน ไม่ว่าจะไปที่ไหน ก็จะประกาศเรื่อง "Peaceful Rise" แต่ Mearsheimer บอกว่าไม่ใช่จีนจะผงาดขึ้นมาอย่าง "ไม่สันติ"

เขามองว่า ไม่ว่าจะประเทศไหนก็ตาม ทำยที่สุด เป้าหมายสูงสุดคือ การเป็นเจ้าของ เป็น

hegemon ในภูมิภาค เขาพูดถึงประวัติศาสตร์ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ประเทศที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมา ก็ต้องการครองความเป็นเจ้ากันทั้งนั้น การเป็นเจ้าของจึงเป็นเรื่องธรรมดา

และเขาเปรียบเทียบจีนกับสหรัฐฯ โดยสหรัฐฯตอนที่ใหญ่ขึ้นมา ก็ต้องการเป็นเจ้าของในภูมิภาค คือ ทวีปอเมริกาทั้งทวีป ในอดีต เคยมีอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี เข้าไปมีบทบาทในทวีปอเมริกาเหนือและใต้

แต่ในปัจจุบัน อเมริกาที่เป็นเจ้าแต่เพียงประเทศเดียวในอเมริกาทั้ง 2 ทวีป อเมริกาได้ทำสงคราม และพยายามขจัดอิทธิพลของฝรั่งเศส สเปน ออกไปจากทวีป จนในที่สุด อเมริกาก็เป็นเจ้าอยู่ประเทศเดียว

Mearsheimer บอกว่า จีนกำลังจะเป็นเหมือนอเมริกา คือ ในที่สุดแล้ว เมื่อยิ่งใหญ่ขึ้นมา ก็ต้องการที่จะเป็นเจ้าในภูมิภาคเอเชีย แต่อเมริกาซึ่งครองความเป็นเจ้าในปัจจุบัน จะไม่ยอม และจะต้องขัดแย้งกันแน่ อาจจนถึงขั้นสงคราม และ ประเทศในภูมิภาคไม่ต้องการให้จีนผงาดขึ้นมาเป็นเจ้าในภูมิภาค อินเดีย ญี่ปุ่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ รัสเซีย เวียดนาม จะร่วมกับสหรัฐฯ ในการปิดล้อมอำนาจของจีน

จีนที่มีอำนาจมากขึ้นมาเรื่อยๆ ในที่สุด ก็ต้องการที่จะขับไล่อเมริกาออกจากเอเชีย เหมือนที่อเมริกาขับไล่มหาอำนาจตะวันตกออกจากทวีปอเมริกา คือ พยายามเปรียบเทียบว่า จีนจะเหมือนอเมริกาในศตวรรษที่แล้ว

⁵ J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York, W. N. Norton, 2001)

⁶ J. Mearsheimer, "China's Unpeaceful Rise", *Current History* April 2006: 160-162.

อเมริกาประกาศ Monroe Doctrine เป็นหลักการที่สำคัญ คือ ทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ เป็นเขตอิทธิพลของตน เขาบอกว่า จีนในที่สุดก็จะประกาศ Monroe Doctrine ของตนเช่นกัน ว่า เอเชียคือเขตอิทธิพลของตน ใครอย่ามายุ่ง

ซึ่ง “ใครอย่ามายุ่ง” หมายถึงว่า อเมริกาต้องออกไป และจีนก็ต้องหาทางที่จะขจัดอิทธิพลของอเมริกา ให้ถอนทหารออกไปจากภูมิภาคนี้ เหมือนที่อเมริกาได้เคยทำกับมหาอำนาจยุโรป เพราะฉะนั้น ถ้าจีนทำเช่นนี้ อเมริกาก็จะไม่ยอมแน่ และจะดำเนินนโยบายปิดล้อมจีน

อย่างไรก็ตาม Shambaugh ได้บอกว่าไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีของ Mearsheimer เขาบอกว่า ทฤษฎีปิดล้อมจีนนั้น คงไม่เกิดขึ้น เพราะไม่มีประเทศใดจะไปร่วมมือกับสหรัฐฯ เพราะฉะนั้นยุทธศาสตร์ปิดล้อมจีนของสหรัฐฯก็จะล้มเหลว⁷

3.4 scenario ที่ 4: Concert of Asia

ตัวแบบที่ 4 คือ Concert of Europe หรือ Concert of Asia ในศตวรรษที่ 19 มี Congress of Vienna มีลักษณะเป็น Concert of Europe คือ หลายๆประเทศมาร่วมมือกัน และสร้างสันติภาพ และความมั่นคงให้เกิดขึ้น ถ้าถามว่า ในเอเชียจะเกิด Concert of Asia ได้เหมือน Concert of Europe หรือไม่? คำตอบคือ คงยาก ถ้าจะหมายความว่า มหาอำนาจหลาย ๆ ประเทศ อย่างเช่น จีน ญี่ปุ่น อินเดีย สหรัฐฯ จะมาร่วมมือกัน คงเป็นไปได้ยาก

⁷ Shambaugh , op.cit. , : 158-159.

3.5 Scenario ที่ 5: condominium of powers

ตัวแบบที่ 5 Condominium of powers ในความหมายด้านการทูต หมายความว่า มี 2 ประเทศที่มีอำนาจมากที่สุดมาร่วมมือกัน จัดการเรื่องต่างๆ ในภูมิภาคทั้งหมด ซึ่งในแง่ของเอเชีย คือ ความร่วมมือกันระหว่างสหรัฐฯและจีน ซึ่งคงจะเป็นไปได้ยากอีกเช่นกัน

3.6 Scenario ที่ 6: hierarchy of powers

ตัวแบบที่ 6 คือ ลักษณะเป็น hierarchy of powers มีประเทศที่มีอำนาจมากที่สุด อยู่บนยอดปิรามิด คือ ทฤษฎี Power Transition ของ Organski ที่มองว่า ระบบโลกเป็นปิรามิด โดยมี “dominant nation” ประเทศเดียว ประเทศนี้จะให้ความมั่นคงปลอดภัย ให้ประโยชน์ต่างๆ แก่ประเทศที่ยอมรับสนับสนุนต่อระบบโลกของ “dominant nation” นั้น⁸

ถามว่า จะเกิดปิรามิดย่อยในเอเชียขึ้นหรือไม่ คำตอบคือว่า ขณะนี้ก็คล้ายๆ คือ ปิรามิดนี้จะคล้ายกับตัวแบบแรกๆ ที่เรียกว่า Hegemonic system ซึ่งมีอเมริกาเป็นลูกพี่ใหญ่ แต่ถ้าถามว่า ระเบียบโลกอันนี้ ทุกประเทศต้องอยู่ใต้อเมริกา อเมริกาอยู่บนยอดปิรามิดแต่เพียงผู้เดียวก็ไม่ใช่ อย่างน้อย จีนก็ไม่ได้อยู่แน่นอน

⁸ Ibid., สำหรับงานเขียนของ Organski ดู A. F.K. Organski, *World Politics*, (New York, Alfred A. Knopf, 1958)

3.7 Scenario ที่ 7: collective security network หรือ ภูมิภาคภิบาล

ตัวแบบของการเกิดขึ้นของ Collective security network คือ การเกิดขึ้นของสถาบันในภูมิภาค การพัฒนาขึ้นมาของอาเซียน ของสถาบันระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ เวทีพหุภาคีในภูมิภาค

อาเซียน ARF ต่อไปอาจจะพัฒนาไปเป็น OSCE อย่างในยุโรปได้หรือไม่ จะมีการพัฒนาไปเป็นสถาบันมากน้อยแค่ไหน ถือได้ว่า เป็นแนวโน้มในระยะยาว แต่ในขณะนี้คงยังไม่ใช่

3.8 Scenario ที่ 8: clash of civilizations หรือ การปะทะกันระหว่างอารยธรรม

Shambaugh ได้กล่าวถึง 7 ตัวแบบนี้ แต่ก็ยังมี scenario และตัวแบบอื่นอีกที่ Shambaugh ไม่ได้พูดถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง scenario ของ clash of civilizations จะเกิดขึ้นในเอเชียได้หรือไม่? เอเชียจะแบ่งเป็นกลุ่มด้านอารยธรรมหรือไม่

3.9 Scenario ที่ 9: Asian bloc

และตัวแบบอีกอันหนึ่งคือ ตัวแบบที่เรียกว่า Asian bloc คือ ตัวแบบที่ ในที่สุดประเทศในเอเชียจะรวมตัวกัน กลายเป็นกลุ่มเอเชียเหมือนอย่างที่เกิดขึ้นในยุโรป และอิทธิพลของอเมริกาจะลดลงไป

ผู้เขียนคิดว่า Scenario หรือตัวแบบที่ 1 น่าจะเป็นตัวแบบที่มีความเป็นไปได้ในระยะสั้น ส่วนในระยะยาวน่าจะเป็นตัวแบบที่ 2 คือ ระบบดุลแห่งอำนาจ บวกกับตัวแบบที่ 7 คือการเกิดขึ้น

ของสถาบันระหว่างประเทศ เพราะฉะนั้นในอนาคต ในระยะยาว น่าจะเป็นการเกิดขึ้นของสถาบัน เวทีพหุภาคี แต่ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีการถ่วงดุลกันอยู่ เป็นการผสมผสานกันระหว่าง realism และ idealism

ดังนั้น ตัวแบบที่สำคัญที่บทความนี้จะวิเคราะห์อย่างละเอียดต่อไป คือ ตัวแบบหนึ่งซึ่งอำนาจ ตัวแบบดุลแห่งอำนาจ ตัวแบบ Power Transition และตัวแบบภูมิภาคภิบาล

4. Scenario ระบบหนึ่งขั้วอำนาจ

การเอาแนวคิดสังคมนิยม ระบบ 1 ขั้วอำนาจ และลัทธิครองความเป็นเจ้า มาวิเคราะห์ระบบความมั่นคงในเอเชีย จะเน้นไปที่บทบาทของสหรัฐฯเป็นหลัก ซึ่งสามารถวิเคราะห์เป็นยุคสมัยต่าง ๆ ได้ดังนี้

4.1 บทบาทของสหรัฐฯ ในสมัยสงครามเย็น

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือในยุคสงครามเย็น สหรัฐฯเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้มาก เริ่มจากการแทรกแซงไม่ให้อคอมมิวนิสต์ได้ยึดครองจีนแผ่นดินใหญ่ หลังจากนั้น เกิดสงครามเกาหลีในปี 1950 ที่เกาหลีเหนือรุกรานเกาหลีใต้ สหรัฐฯได้ส่งทหารเข้ามาร่วมรบในสงครามเกาหลี ซึ่งสิ้นสุดในปี 1953 นับว่าสหรัฐฯประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ที่สามารถยันเกาหลีเหนือไว้ได้⁹

⁹ ดู D.S. Zagoria, "The United States and the Asia-Pacific Region in the Post-Cold War Era" in R.S. Ross ,ed., *East Asia in Transition* (Armonk,N.Y. : M.E. Sharp,1995) : 160-179.

ในปี 1954 สหรัฐฯเป็นตัวตั้งตัวตีในการจัดตั้งพันธมิตรทางด้านการทหารในภูมิภาค คือ SEATO (South East Asia Treaty Organization) SEATO เกิดมาจากสนธิสัญญา Manila Pact สหรัฐฯพยายามทำให้ SEATO เหมือน NATO ในยุโรป ซึ่ง NATO เป็นองค์กรความร่วมมือทางด้านการทหาร เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ในสงครามเย็น

ในทศวรรษ 1960 เกิดสงครามเวียดนาม เป็นการรุกรานเวียดนามใต้โดยเวียดนามเหนือ ซึ่งเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในทศวรรษนี้เอง ที่สหรัฐฯได้ทุ่มกำลังทางด้านการทหารเข้ามา เพื่อที่จะต่อต้านการรุกรานจากเวียดนามเหนือ ในยุคนี้ไทยเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯอย่างใกล้ชิด มีการทำสนธิสัญญาทางด้านความมั่นคงระหว่างไทยกับสหรัฐฯ เรียกว่า “Thanat – Rusk Communique” ในปี 1962 เป็นความตกลงระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศของไทยคือ ถนัด คอมันตร์กับรัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐฯ Dean Rusk เนื้อหาที่สำคัญคือ สหรัฐฯสัญญาว่าจะช่วยไทย เมื่อไทยถูกรุกรานโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ นี่เป็นข้อผูกมัดที่สหรัฐฯมีกับไทย ในการช่วยเหลือไทยทางด้านความมั่นคง หลังจากนั้น มีข้อตกลงกันอีกหลายฉบับ ที่ไทยยินยอมที่จะให้สหรัฐฯเข้ามาตั้งฐานทัพในไทย เพื่อใช้เป็นการเป็นฐานในการทำสงครามกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในสงครามเวียดนาม¹⁰

¹⁰ ดู ประภัสสร เทพชาตรี, นโยบายต่างประเทศของไทย: จากยุควิกฤตเศรษฐกิจสู่สหัสวรรษใหม่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543) .

แต่ต่อมาในปลายทศวรรษ 1960 สงครามยืดเยื้อ สังคมสหรัฐฯเกิดความแตกแยกอย่างรุนแรง เริ่มมีการต่อต้านสงครามเวียดนาม ทหารสหรัฐฯเสียชีวิตกว่า 50,000 คน เพราะฉะนั้น ช่วงปลายทศวรรษ 1960 สหรัฐฯคิดว่า ควรถอนตัวออกจากสงครามที่ยืดเยื้อนี้ เพราะสงครามนี้ไม่ชัดเจนว่า ใครรบกับใคร หรือประเทศหนึ่งรุกรานอีกประเทศหนึ่ง แต่เป็นระหว่างเวียดนามด้วยกันเอง และเป็นสงครามนอกรูปแบบ เป็นสงครามกองโจร ซึ่งสหรัฐฯรบยากในลักษณะนั้น

ปลายทศวรรษ 1960 เมื่อ Nixon ขึ้นมาเป็นประธานาธิบดี ได้ประกาศนโยบายใหม่ เรียกว่า “Nixon Doctrine” หรือ “Guam Doctrine” เนื้อหาหลักคือ สหรัฐฯจะลดบทบาทและจะค่อย ๆ ถอนทหารออกจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนั้น สหรัฐฯเห็นว่าต้องปรับนโยบายใหม่ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยช่วยโอกาสในความแตกแยกจากค่ายคอมมิวนิสต์ด้วยตัวเอง คือ ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตที่มีความขัดแย้งกันรุนแรงในทศวรรษ 1960 ปี 1971 ประธานาธิบดี Nixon ไปเยือนจีน เพราะสหรัฐฯเห็นว่า ถึงเวลาแล้วที่จะต้องไปปรับความสัมพันธ์กับจีนใหม่ และดึงจีนมาเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต นี่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญในประวัติศาสตร์บทบาทของสหรัฐฯ

ทศวรรษ 1970 สหรัฐฯลดบทบาททางด้านความมั่นคงลงไปเรื่อยๆ สหรัฐฯถอน

ทหารในปี 1975 หลังจากนั้น เวียดนามได้ก็ตกเป็นของคอมมิวนิสต์ ลาว เขมร กลายเป็นคอมมิวนิสต์ และในปี 1976 สหรัฐฯก็ได้ถอนทหารออกจากประเทศไทย เพราะฉะนั้น ในทศวรรษ 1970 สหรัฐฯได้ลดบทบาททางการทหารลงเป็นอย่างมาก เมื่อเทียบกับทศวรรษที่ 1950-1960

อย่างไรก็ตาม ในทศวรรษ 1980 สหรัฐฯยังคงฐานทัพไว้ที่ฟิลิปปินส์ ที่ Subic Bay และถือว่ ญีปุ่นเป็นแกนหลักทางด้านนโยบายทางด้านความมั่นคงในภูมิภาคนี้ สหรัฐฯได้ถอยออกมาตั้งเป็นแนวรับอยู่บริเวณเกาะต่าง ๆ คือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน และญีปุ่น สำหรับในเกาหลีใต้ สหรัฐฯยังคงกองกำลังทหารอยู่ต่อไปนี้เป็นบทบาทสหรัฐฯในทศวรรษ 1980 ซึ่งถ้ามองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นช่วงที่ความขัดแย้งเริ่มคลี่คลายในลักษณะที่สหภาพโซเวียตเริ่มลดบทบาทลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 1986 ที่ Gorbachev ได้ประกาศ และส่งสัญญาณว่าจะลดบทบาท และจะปรับเปลี่ยนนโยบาย โดยจะลดนโยบายในเชิงก้าวร้าวลง นี่เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญทางด้านการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาค แนวโน้มนี้มาถึงจุดเปลี่ยนที่สำคัญในช่วง 1990-1991 ที่สหภาพโซเวียตได้ล่มสลาย และลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ล่มสลายไปในยุโรปตะวันออก จึงทำให้สงครามเย็นในเอเชียจบสิ้นไปด้วย นโยบายสหรัฐฯ ที่ผ่านมาที่ต่อต้านฝ่าย

คอมมิวนิสต์ และการใช้นโยบายปิดล้อมสหภาพโซเวียตก็จบลงไปด้วย¹¹

4.2 บทบาทของสหรัฐฯในสมัยหลังสงครามเย็น: สมัยรัฐบาล Clinton

ในสมัยหลังสงครามเย็น ตั้งแต่ปี 1990 จะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ มีหลายช่วงที่เป็นการผกผันที่สำคัญของนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาค

ในปี 1990-1992 เป็นช่วงของการมองโลกในแง่ดีว่า เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดไปแล้ว สหรัฐฯไม่มีศัตรูอีกแล้ว ไม่มีภัยคอมมิวนิสต์ที่จะต้องต่อต้าน ถึงแม้ว่าจีน จะยังเป็นคอมมิวนิสต์ก็ตาม แต่นโยบายจีนได้เปลี่ยนแปลงไปมาก จีนไม่มีนโยบายที่จะส่งออกการปฏิวัติอีกต่อไป นโยบายในช่วงนี้เรียกว่า เป็นช่วง “Honeymoon Period” สำหรับชัยชนะที่ฝ่ายโลกเสรีมีต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ สหรัฐฯมองว่านโยบายปิดล้อมที่ใช้มาตลอด 45 ปีประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้น สหรัฐฯไม่จำเป็นอีกแล้ว ที่จะยังคงบทบาทที่โดดเด่นทางการทหาร และความมั่นคงในภูมิภาค สหรัฐฯจึงปิดฐานทัพที่ฟิลิปปินส์ และลดจำนวนทหารในญีปุ่น และในคาบสมุทรเกาหลี จนเหลือไม่เกิน 100,000 คนในเอเชียตะวันออกเฉียง

การที่สหรัฐฯ ลดบทบาทลงไปอย่างมาก ประกอบกับการที่สหภาพโซเวียตได้ลดบทบาท ไม่ได้เป็นตัวแสดงที่สำคัญในเอเชีย เช่นเดียวกัน ทำให้ชั่วคราวอำนาจหลักหายไป ผลจาก

¹¹ Zagoria, op. cit.

การที่ชั่วคราวทั้ง 2 หายไป ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า สูญญากาศแห่งอำนาจ (power vacuum) ซึ่งก่อให้เกิดสภาวะที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงในภูมิภาค เพราะสภาวะเช่นนี้ เปิดโอกาสให้ประเทศอื่นมาทดแทนความว่างเปล่าตรงนั้น ประเทศนั้นคือ จีน

จีนพยายามเข้ามาเพิ่มบทบาทแทนที่สหรัฐฯ และสหภาพโซเวียต เพื่อเป็นเจ้าในภูมิภาค (Regional Hegemon) สังเกตได้ว่า ประเทศต่างๆ ไม่สบายใจถึงความไม่แน่นอนของดุลยภาพใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากที่สงครามเย็นได้สิ้นสุดไป จีนได้เพิ่มบทบาท และอัตราการเพิ่มงบประมาณทางการทหารสูงที่สุดในโลก และมีนโยบายที่ก้าวร้าวมากขึ้น เพราะฉะนั้น ประเทศต่างๆ จึงวิตกกังวลต่อบทบาทของจีนในภูมิภาค และกังวลต่อการที่สหรัฐฯ จะทิ้งเอเชียไป ถ้าสหรัฐฯ ทิ้งเอเชียไป จีนก็จะเห็นว่า เป็นโอกาสทองที่จะขยับฐานะเป็นเจ้าในภูมิภาค เสี่ยงเรียกร้องให้สหรัฐฯ กลับมาจึงตั้งขึ้นเรื่อยๆ ประเทศต่างๆ ต้องการให้สหรัฐฯ กลับมาเป็นตัวคานอำนาจจีน

นอกจากจีนแล้ว ยังมีอีกประเทศหนึ่งคือ ญี่ปุ่น แต่เมื่อมองทางด้านความมั่นคง ภัยจากญี่ปุ่นไม่เท่ากับภัยจากจีน อย่างไรก็ตาม ประเทศเล็กๆ ในภูมิภาคก็ไม่ไว้ใจญี่ปุ่นเหมือนกัน จากสิ่งที่ญี่ปุ่นได้ทำในสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่างๆ ยังมีประวัติศาสตร์ที่เจ็บปวดกับญี่ปุ่นอยู่ และกลัวว่าในสภาวะที่ไร้ดุลยภาพแห่งอำนาจ (disequilibrium) ที่จีนเพิ่มบทบาท ญี่ปุ่นจึงไม่มีทางเลือกในการที่จะต้องเพิ่มบทบาท

ทางการทหารขึ้นมา เพื่อที่จะคานอำนาจจีนและจีนกับญี่ปุ่นก็จะต่อสู้แข่งขันกันในการครองความเป็นเจ้าในเอเชีย ซึ่งเป็นอันตรายต่อประเทศอื่นๆ และเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพความมั่นคงในภูมิภาค เพราะฉะนั้น ประเทศต่างๆ จึงมองไปที่สหรัฐฯ ว่า สหรัฐฯ จะมีบทบาทที่สำคัญ ในการคานอำนาจจีนกับญี่ปุ่น ควบคุมไม่ให้พื้นพหุพัทธ์ทางการทหาร หรือมีนโยบายที่จะไปข่มขู่ประเทศอื่น นี่เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในช่วง 2-3 ปีแรกหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง

ในปี 1993 ถือว่า เป็นปีที่สหรัฐฯ ได้ปรับนโยบายต่างประเทศครั้งใหญ่ต่อภูมิภาคเอเชีย หมายความว่า หลังจากที่สหรัฐฯ ได้ลดบทบาทในภูมิภาคไป สิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ ได้ทำให้สหรัฐฯ เห็นว่า สหรัฐฯ จะลดบทบาทมากกว่านี้ไม่ได้แล้ว เพราะจะก่อให้เกิดความปั่นป่วนขึ้นในภูมิภาค และผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ทางด้านเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ก็มีมหาศาล เพราะฉะนั้น สหรัฐฯ จึงต้องกลับมาพิทักษ์ เพราะถ้าเกิดความขัดแย้ง และสงครามในภูมิภาคแล้ว จะกระทบต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ทั้งทางการเมือง ความมั่นคง และทางด้านเศรษฐกิจ เพราะในปัจจุบันประเทศคู่ค้ารายใหญ่ของสหรัฐฯ อยู่ในเอเชีย ไม่ว่าจะเป็น จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ฮองกง ไต้หวัน ถ้ามองในแง่ผลประโยชน์ของชาติ สหรัฐฯ ต้องกลับมารักษาสถิติผลประโยชน์ของตนไว้

คำประกาศอย่างเป็นทางการของนโยบายใหม่ของสหรัฐฯ ต่อเอเชียในยุค Clinton คือ ตอนที่ Clinton มาเยือนเอเชียเป็นครั้งแรก

หลังจากได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีในปี 1993 Clinton ใช้การกล่าวสุนทรพจน์ที่เกาหลีใต้เป็นการประกาศนโยบายใหม่ต่อเอเชียในยุคหลังสงครามเย็น หัวใจของนโยบายต่อภูมิภาคคือ การสร้างชุมชนแห่งแปซิฟิกใหม่ (New Pacific Community) วิสัยทัศน์ของสหรัฐฯที่มีต่อเอเชียในการสร้างชุมชนแห่งแปซิฟิกใหม่ มีเสาหลักอยู่ 3 เสา คือ 1) เสาหลักทางเศรษฐกิจ 2) เสาหลักทางด้านความมั่นคง และ 3) เสาหลักทางด้านประชาธิปไตย¹²

ทางด้านเศรษฐกิจ ประการแรก สหรัฐฯ เน้นการเป็นหุ้นส่วนระหว่างสหรัฐฯกับญี่ปุ่น รองลงมาคือ การเปิดการค้าเสรี (free trade) ทำให้ประเทศต่างๆเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ (open economies) ซึ่งต่อมา สหรัฐฯได้ใช้เวที APEC เป็นกลไกสำคัญ APEC จึงกลายเป็นเครื่องมือของสหรัฐฯในการเปิดตลาด หลังจากการจัดการประชุมสุดยอดในปี 1993 ที่ Seattle APEC กลายเป็นเวทีที่หารือทางการค้าเป็นหลัก Bogor Summit สหรัฐฯได้จัดให้มีวิสัยทัศน์ขึ้นมา เรียกว่า “APEC Free Trade Area” เป็นวิสัยทัศน์ว่า ในปี 2010/2020 APEC จะเป็นเขตการค้าเสรี หลังจาก Bogor Summit เป็นต้นมา ประเด็นหลักในการหารือคือ เรื่องการค้าเสรี

ประเด็นหลักทางด้านความมั่นคงคือ สหรัฐฯย้ำว่า จะยังคงกองกำลังทางด้านการทหารไว้ในภูมิภาคนี้ เป็นการสร้างพันธกรณีว่า สหรัฐฯ

จะยังคงกองกำลังทางทหารไว้เพื่อเป็นตัวคานอำนาจจีน และญี่ปุ่น สหรัฐฯประกาศว่า จะยังคงทหารไว้ไม่ให้ต่ำกว่า 100,000 คน

ประเด็นที่ 2 คือการแพร่ขยายของอาวุธร้ายแรง ประเทศที่สหรัฐฯเพ่งเล็งคือ เกาหลีเหนือและจีน สหรัฐฯถือว่า จีนเป็นประเทศที่ขายอาวุธให้กับประเทศที่สหรัฐฯเห็นว่าจะเป็นปัญหา ไม่ว่าจะ ปากีสถาน อิหร่าน หรือประเทศอื่นๆ ในตะวันออกกลางที่มีปัญหากับสหรัฐฯ

ประเด็นที่ 3 “New regional dialogue” สหรัฐฯมองว่า เวทีหารือทางด้านความมั่นคงในภูมิภาคยังไม่มี สหรัฐฯจึงพยายามผลักดันให้มีการพัฒนาการของกลไก องค์กร ที่เกี่ยวกับความมั่นคงในภูมิภาค ที่ผ่านมามีข้อเสนอจาก ญี่ปุ่น ออกสเตรเลีย แต่ในที่สุดแล้ว ก็มีเสียงคัดค้าน ข้อเสนอส่วนใหญ่จะเลียนแบบยุโรป ยุโรปมี OSCE (Organization of Security and Cooperation in Europe) ซึ่งเป็นกลไกทางด้านความมั่นคงที่สำคัญ ในเอเชียไม่มีเวทีที่จะมาหารือทางด้านความมั่นคงร่วมกัน

หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง ประเทศในเอเชียจึงคิดว่า ถึงเวลาแล้วที่เอเชียจะมีกลไกหารือทางด้านความมั่นคง ออกสเตรเลียเสนอว่า ควรจะตามแบบยุโรป เปลี่ยนจาก OSCE เป็น OSCA แต่ประเทศต่างๆในเอเชียไม่เอา เพราะกลัวว่า มหาอำนาจจะเข้ามาครอบงำ ในที่สุดอาเซียนได้เสนอเวทีที่เรียกว่า ARF (ASEAN Regional Forum) และถึงแม้ว่า ARF จะมีบทบาทน้อย แต่อย่างน้อย ก็ยังมีเวทีที่จะมา

¹² Ibid. : 165-168.

หรือทางด้านความมั่นคง ซึ่งในอดีตไม่เคยมีกลไกลักษณะนี้ที่สหรัฐฯต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะเป็นหลักประกันในการสร้างเสถียรภาพในภูมิภาค

ประเด็นสุดท้ายคือ ประชาธิปไตย ประเด็นหลักของนโยบายสหรัฐฯหลังสงครามเย็นคือ ประชาธิปไตย และ Open economy คือ ทำอย่างไรที่จะให้ประเทศในภูมิภาคเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ถ้าประเทศใดมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน สหรัฐฯ จะพยายามดำเนินนโยบายต่อต้านประเทศเหล่านี้ จึงเห็นได้ว่า สหรัฐฯมีปัญหากับจีน พม่า และประเทศอื่นๆ ที่ยังมีระบอบการปกครองที่เป็นระบบเผด็จการอยู่ นี่เป็นนโยบายหลักของสหรัฐฯต่อภูมิภาคนี้

ก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ เอเชียมีความสำคัญขนาดไหน ที่จะทำให้สหรัฐฯจำเป็นต้องเข้ามาปรับนโยบายใหม่ มีการมองกันว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีศักยภาพมหาศาล มีประชากรครึ่งหนึ่งของโลก มีอัตราการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่สูงที่สุด มีการคาดการณ์ว่า 30% ของ GNP ของโลกในต้นศตวรรษที่ 21 จะอยู่ในเอเชีย สัดส่วน GNP ของโลกจะอยู่ในสหรัฐฯเพียง 18% เพราะฉะนั้น ในระยะยาว เอเชียจะมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่กว่าสหรัฐฯ เกือบเท่าตัว นอกจากนั้นแล้ว เงินทุนสำรองของเอเชียก็มีมากมายมหาศาล เกือบครึ่งหนึ่งของโลก ในเรื่องการค้า เอเชียเป็นศูนย์กลางทางการค้าของโลก สหรัฐฯค้าขายกับเอเชียมากกว่าค้าขายกับภูมิภาคอื่น ๆ เอเชียเป็นคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของสหรัฐฯ

สำหรับญี่ปุ่น ที่ถือว่าเป็นมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจของเอเชีย ก็เป็นมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจอันดับ 2 รองจากสหรัฐฯ มีการคาดการณ์ว่า ต้นทศวรรษที่ 21 ญี่ปุ่นจะไล่ทันสหรัฐฯ และจีนก็จะแซงหน้าสหรัฐฯ และกลายเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก เพราะฉะนั้น ทั้งจีน และญี่ปุ่นจะเป็นประเทศที่จะมาท้าบรัคมีสหรัฐฯ ในขณะที่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย ก็มีอัตราการเจริญทางเศรษฐกิจสูงที่สุดเช่นเดียวกัน สรุปแล้ว เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21¹³

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเป็นภูมิภาคที่สำคัญมากสำหรับสหรัฐฯ ซึ่งถ้าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมตัวกัน และกลายมาเป็นกลุ่มทางการค้าที่จะมาชานกับสหรัฐฯ จะกลายเป็นภัยสำหรับผลประโยชน์สหรัฐฯในระยะยาว

สหรัฐฯมีไฟโอบสำคัญอยู่ในมือ ที่ประเทศต่างๆต้องการให้สหรัฐฯเข้ามาเป็นตัวแทนอำนาจ เป็นหลักประกันทางด้านความมั่นคงของประเทศต่างๆในภูมิภาค ไม่ว่าจะประเทศไทย สิงคโปร์ฟิลิปปินส์ ยังมีความเชื่อมั่นในสหรัฐฯ มากกว่าจีน และญี่ปุ่น ประเทศต่างๆเหล่านี้ไม่แน่ใจว่าจีนและญี่ปุ่นจะเอาอย่างไรกันแน่ จึงเชื่อว่า สหรัฐฯจะเป็นหลักประกันความมั่นคงได้

¹³ นี่คือการมองก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ แต่หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจจึงไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่า เอเชียจะเป็นอันดับ 1 เพราะจากการที่เอเชียเคยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงที่สุดในโลก กลับกลายเป็นว่า เอเชียมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่ำที่สุดในโลก

มากกว่า นอกจากนั้น ทางด้านเศรษฐกิจ สหรัฐฯ ก็เป็นตลาดใหญ่ที่สุดในโลก และเป็นแหล่งเงินทุนที่ใหญ่ที่สุดในโลกของประเทศต่างๆ ในเอเชีย สหรัฐฯ จึงสามารถเข้ามามีบทบาทในเอเชียด้วยความได้เปรียบต่างๆ เหล่านี้¹⁴

อย่างไรก็ตาม ในยุควิกฤตเศรษฐกิจ บทบาทของสหรัฐฯ ได้เปลี่ยนไป วิกฤตเศรษฐกิจเอเชียทำให้คู่แข่งทางด้านเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ลดบทบาทไปมาก ไม่ว่าจะเป็นจีน ญี่ปุ่น หรือแม้กระทั่งประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะฉะนั้น ประเทศที่ได้เปรียบจากวิกฤตเศรษฐกิจคือสหรัฐฯ ซึ่งกลายมาเป็นอภิมหาอำนาจอย่างสมบูรณ์แบบ ทั้งทางด้าน การเมือง การทหาร และทางด้านเศรษฐกิจ เรียกว่า “Pax Americana”

หลังจากเกิดวิกฤติ สหรัฐฯ ปรับนโยบายต่อภูมิภาคใหม่ ช่วงนี้เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งของนโยบายสหรัฐฯ ต่อภูมิภาค

สหรัฐฯ คว้าโอกาสที่ประเทศต่าง ๆ กำลังแย่งกันทางด้านเศรษฐกิจรุกเข้ามา สหรัฐฯ ขออะไร ประเทศในเอเชียก็ยอมหมด เพื่อแลกกับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ และสหรัฐฯ ก็เข้ามารุกต่อในการเปิดการค้าเสรี และการค้าภาคบริการต่าง ๆ ในขณะนั้นเป็นโอกาสทองของสหรัฐฯ ที่เข้ามาเปิดตลาด เพราะเอเชียกำลังอ่อนแอ ไม่มีอำนาจต่อรอง ยอมทุกอย่างเพื่อที่จะแลกกับเงินกู้ และความช่วยเหลือทางด้าน

เศรษฐกิจ สหรัฐฯ เข้ามาดักตวงผลประโยชน์จากเอเชียทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความมั่นคง การทหาร และเศรษฐกิจ

นโยบายของ Clinton ในสมัยสอง โดยเฉพาะนโยบายในช่วงปี 1999 จากเอกสาร The National Security Strategy for a New Century¹⁵ โดยรวมแล้ว ไม่ต่างจากนโยบายของ Clinton ในปี 1993 เท่าไรนัก นโยบายไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในแง่ของหลักการพื้นฐานต่างๆ คือ ในเรื่องของวิสัยทัศน์ของ Clinton ในเรื่องของชุมชนแปซิฟิกใหม่ (New Pacific Community) ซึ่งเน้นในเรื่องของ 3 ขาดด้วยกัน ในเรื่องของความมั่นคง เรื่องเศรษฐกิจ และเรื่องของประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน นโยบายของอเมริกา คือ การที่ยังคงเน้นในเรื่องของการคงกำลังทหารไว้ในเอเชีย เพื่อที่จะต่อต้านการรุกราน หรือเพื่อที่จะสร้างดุลยภาพแห่งอำนาจไว้ให้เกิดขึ้นในภูมิภาค รัฐบาลสหรัฐฯ ยังคงเน้นในเรื่องของการคงกำลังทหารไว้ประมาณ 100,000 คนในภูมิภาค

ประเด็นหลักอีกประเด็น คือ การให้ความสำคัญต่อพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่น ทางด้านความมั่นคง เป็นแกนหลักของความมั่นคงในภูมิภาค ญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรหลักของสหรัฐฯ ทางด้านความมั่นคงในภูมิภาค นอกจากญี่ปุ่นแล้ว อเมริกายังคงเน้นพันธมิตรหลักที่มี

¹⁴ Ibid. : 163-165.

¹⁵ US Government, The National Security Strategy for a New Century (Washington, D.C. : The White House, 1999)

สนธิสัญญาทวิภาคีด้านความมั่นคงกับอีก 4 ประเทศ คือ เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย ไทย และฟิลิปปินส์ 5 ประเทศนี้ยังเป็นแกนหลักของนโยบายทางด้านความมั่นคงของสหรัฐฯ ในภูมิภาคนี้ต่อไป นอกจากนี้อเมริกาจะให้ความสำคัญต่อสมาคมอาเซียน ต่อเวทีหารือทางด้านความมั่นคงในภูมิภาค คือ ARF

สำหรับญี่ปุ่นนั้น หลังจากที่ Clinton ไปเยือนญี่ปุ่นในปี 1996 และได้ไปต่ออายุสนธิสัญญาทางด้านความมั่นคงระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นแล้ว ต่อมา มีการจัดทำปฏิญญาร่วมทางด้านความมั่นคงระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นที่เรียกว่า Joint Security Declaration ในเดือนเมษายน ปี 1996 ซึ่งเป็นการขยายบทบาทและระดับความสัมพันธ์ทางการทหารระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นมากขึ้น มากไปกว่าในสนธิสัญญาฉบับเดิม ในปี 1997 ได้มีการจัดทำ แนวทางของความร่วมมือทางการทหารระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่น ที่เรียกว่า "Guidelines for US - Japan Defense Cooperation" เป็นกรอบ เป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับบทบาทของทั้งสองประเทศ รายละเอียดต่างๆ ในเรื่องของการประสานความร่วมมือกัน การประสานในเรื่องของการทหารระหว่างสองประเทศ เป็นรายละเอียดที่เพิ่มเติมจากสนธิสัญญาความมั่นคงเดิมที่ไม่ได้ระบุรายละเอียดความร่วมมือทางด้านทหารระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่น

ความคืบหน้าพัฒนาการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นไปโดยที่จีนมองด้วยความไม่สบายใจ ที่

มองเห็นสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นกระชับความสัมพันธ์ทางด้านทหารเพิ่มขึ้น จีนมองว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้ทั้งสองประเทศร่วมมือกันมากขึ้น เพราะต้องการที่จะมาคานอำนาจจีน ซึ่งจีนก็ออกมาวิพากษ์วิจารณ์โดยตลอด

สำหรับเกาหลีเหนือ ได้พัฒนาขีปนาวุธพิสัยไกลขึ้น ได้ก่อให้เกิดความวิตกกังวล ทั้งจากสหรัฐฯ และจากญี่ปุ่น ในอนาคตมีความเป็นไปได้ว่า เกาหลีเหนือจะสามารถพัฒนาขีปนาวุธซึ่งสามารถยิงข้ามทวีปไปถึงอเมริกาได้ สหรัฐฯ จึงได้ริเริ่มระบบการป้องกันการโจมตีจากขีปนาวุธขึ้นมาใหม่ ซึ่งตรงนี้รวมถึง การป้องกันพันธมิตรของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ไต้หวัน ได้มีการลงนามในความตกลงที่จะร่วมมือกันระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นในการพัฒนาและทำการวิจัยระบบการป้องกันการโจมตีจากขีปนาวุธดังกล่าว

ประเด็นต่อมาในเรื่องของนโยบายของสหรัฐฯ ต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ เรื่องเกี่ยวกับคาบสมุทรเกาหลี ความตึงเครียดในคาบสมุทรเกาหลีมีมานานแล้ว ตั้งแต่หลังจากสิ้นสุดสงครามเกาหลีในปี 1953 ก็ไม่ได้สิ้นสุดความตึงเครียดในคาบสมุทรดังกล่าว ในบางครั้งบางคราว เกาหลีเหนือดำเนินมาตรการ ดำเนินนโยบายที่ดูว่า เป็นภัยคุกคามต่อเกาหลีใต้ ที่ร้ายไปกว่านั้นคือ การที่เกาหลีเหนือพยายามทุกวิถีทางที่จะพัฒนาอาวุธที่มีอำนาจการทำลายล้างสูงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอาวุธนิวเคลียร์ อาวุธเชื้อโรคและอาวุธเคมี ที่สำคัญคือ อาวุธนิวเคลียร์

อเมริกาในช่วงเกือบ 10 ปีที่ผ่านมาพยายามอย่างมาก ที่จะป้องกันไม่ให้เกาหลีเหนือ พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้สำเร็จ

สำหรับอีกประเทศหนึ่ง ที่สำคัญมากต่อแนวนโยบายสหรัฐฯ ต่อเอเชีย คือ จีน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐฯ เป็นเรื่องใหญ่มาก ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐฯ ในเอกสารของทำเนียบขาว แนวนโยบายล่าสุดของอเมริกา ที่ปรากฏในเอกสารอย่างเป็นทางการ พยายามที่จะเน้นในลักษณะที่เป็นบวกมากกว่าเป็นลบ นโยบายของอเมริกาต่อจีนมีทั้งในแง่ที่จะใช้ไม้หนักและใช้ไม้อ่อน ในเอกสารที่เป็นทางการนั้น อเมริกาพยายามที่จะใช้ไม้อ่อน คือ พยายามที่จะเน้นผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างสหรัฐฯ กับจีน แทนที่จะไปเน้นในเรื่องของจุดต่าง จุดขัดแย้ง เน้นจุดที่คิดว่า จะทำให้มองเห็นว่า จีนกับสหรัฐฯ จะสามารถร่วมมือกันได้ ในเอกสารนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงความตกลงความร่วมมือด้านต่าง ๆ ร่วมกัน อย่างเช่น ในปี 1998 ในตอนที่ Clinton ไปเยือนจีนได้มีการทำความตกลงกันว่า ทั้งสองประเทศจะไม่ตั้งเป้าอาวุธนิวเคลียร์ไปยังอีกประเทศหนึ่ง ทั้งสองประเทศตกลงว่า จะหยุดยั้งการแพร่ขยายของอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูง ทั้งสองประเทศได้ลงนามในสนธิสัญญาการห้ามการทดลองอาวุธนิวเคลียร์แบบเบ็ดเสร็จ หรือ CTBT อเมริกาพยายามกดดันจีนที่จะป้องกันไม่ให้มีการเผยแพร่เทคโนโลยีเกี่ยวกับชิปนาฬิกา ไม่ให้มีการขายเทคโนโลยีในเรื่องของชิปนาฬิกาให้กับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะประเทศที่ล่อแหลม

อย่างเช่น เกาหลีเหนือ อิรัก ลิเบีย ทั้งสองประเทศได้ลงนามใน Chemical Weapon Convention ความตกลงในเรื่องของการป้องกันการครอบครองและแพร่กระจายของอาวุธเคมี และทั้งสองประเทศให้ความสำคัญต่อข้อตกลงในเรื่องของอาวุธเชื้อโรค อาวุธชีวภาพในเอกสารดังกล่าวได้เน้นว่า วัตถุประสงค์ของอเมริกาต่อจีน ในด้านความมั่นคงจะเน้นในประเด็นเหล่านี้

ประเด็นแรกคือ ความพยายามให้มีการหารือกันในระดับสูงต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับสุดยอด ให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนในระดับสูง ทั้งนี้เพื่อที่จะให้มี Dialogue มีการหารือแลกเปลี่ยนต่างๆ กัน เพื่อที่จะไม่ให้เกิดการเข้าใจผิดระหว่างกัน

ประเด็นต่อมา หรือวัตถุประสงค์ของอเมริกาต่อมาที่เกี่ยวกับจีนคือ ความพยายามที่จะสร้างเสถียรภาพให้เกิดในช่องแคบไต้หวัน จะยังคงยึดนโยบายจีนเดียวต่อไป ในช่วงที่ผ่านมาได้เกิดความคุกรุ่นขึ้นมาระหว่างจีนกับไต้หวัน มีความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น จีนข่มขู่ไต้หวันว่า ถ้าไต้หวันคิดจะประกาศตัวเป็นเอกราชจากจีน จีนจะใช้กำลังต่อไต้หวัน นี่เป็นการข่มขู่ ซึ่งทำให้อเมริกาต้องออกมาป้องปรามจีน แนวนโยบายอย่างเป็นทางการยังคงยึดนโยบายจีนเดียว พยายามที่จะเน้นในเรื่องของการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างไต้หวันกับจีนโดยสันติวิธี

ที่กล่าวข้างต้น เป็นแนวนโยบายหลักๆ ต่อจีนทางด้านความมั่นคง นโยบายอย่างเป็นทางการ แต่นโยบายอย่างไม่เป็นทางการก็เป็น

อีกอย่างหนึ่ง นโยบายที่ไม่ได้แถลงอาจสำคัญว่า นโยบายที่แถลง นี่คือธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ธรรมชาติของนโยบายต่างประเทศ นโยบายที่ประกาศออกมา อาจจะสวยหรูดีไปหมด แต่นโยบายที่จริงๆ วัตถุประสงค์ที่จริงๆ นั้น อาจเป็นอีกเรื่องหนึ่ง จึงต้องมีการอ่าน แล้วต้องตีความว่า อเมริกาเขียนอย่างไร อเมริกาต้องการอะไร

สำหรับอีกภูมิภาคหนึ่งคือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้อย่างเป็นทางการของสหรัฐฯ คือ การที่จะต้องพัฒนาความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี

ในระดับทวิภาคี คือ การคงพันธมิตรทางด้านความมั่นคงไว้กับพันธมิตรหลัก ๆ คือ ออสเตรเลีย ไทย ฟิลิปปินส์ ขณะเดียวกัน ก็พยายามที่จะมีการสร้างความร่วมมือทางด้านความมั่นคงกับสิงคโปร์ และประเทศอาเซียนอื่นๆ อย่างสิงคโปร์นั้น ไม่ได้มีสนธิสัญญาทางด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ แต่สิงคโปร์ก็พยายามที่จะดึงเอาอเมริกา ให้สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากท่าเรือของสิงคโปร์ได้ในเรื่องของยุทธศาสตร์ต่างๆ สำหรับอาเซียนนั้น อเมริกาเน้นในเรื่องของการกระชับความสัมพันธ์ต่อไป จะให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีเอกภาพ และมีบทบาทหลักในเรื่องของความมั่นคงในภูมิภาค¹⁶

¹⁶ Ibid

4.3 บทบาทของสหรัฐฯ ในสมัยหลังสงครามเย็น: สมัยรัฐบาล Bush

ลำดับต่อไป จะได้กล่าวถึงนโยบายของ Bush ต่อเอเชียในยุคหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน โดย ตอนแรกๆ หลังเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน อเมริกาเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ร่วมมือกับอเมริกา อเมริกาบอกว่า “ถ้าคุณไม่เป็นพวกเราก็เป็นพวกเรา” ต้องเลือกข้าง ประเทศไทยประกาศว่า สนับสนุนอเมริกา ต่อต้านการก่อการร้าย ฟิลิปปินส์ออกมาเต็มใจในการสนับสนุนอเมริกา ส่วนมาเลเซีย อินโดนีเซียเป็นประเทศมุสลิม ทำให้ออกในทำนองที่ว่าต่อต้านการก่อการร้าย แต่ไม่ชอบ และต่อต้านที่อเมริกาไป ถล่มอัฟกานิสถาน ทำที่ของอาเซียน โดยรวมสนับสนุนการต่อต้านการก่อการร้าย ทำที่ของอาเซียนเป็นทำที่ที่สอดคล้องกับเอเปกและสหประชาชาติ¹⁷

ในตอนแรกๆ ยังไม่มีข่าวมากนัก ในเรื่องของขบวนการก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม หลังจากที่อเมริกาถล่มอัฟกานิสถาน แล้วขบวนการ เครือข่าย Al Qaeda แยกสลายไปในระดับหนึ่ง เริ่มมีข่าวว่า Al Qaeda ย้ายฐานมาที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวที่ทำให้ทุกคนตะลึงคือ ชาวที่รัฐบาลสิงคโปร์

¹⁷ ประภัสสร เทพชาติศรี, “1 ปีเหตุการณ์ 11 กันยายน : ผลกระทบและแนวโน้ม,” มติชนรายวัน 10 กันยายน 2545 : 7; see also Asean-United States of America Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism <www.aseansec.org>

จับกุมขบวนการก่อการร้าย 13 คนที่กำลังมีแผนการก่อวินาศกรรมสถานทูตและสิ่งก่อสร้างที่เป็นของอเมริกาในสิงคโปร์ มีการจับกุมกลุ่ม เจมมาอิสลามียา มีการวิเคราะห์กันว่า กลุ่มดังกล่าวได้เคยไปฝึกการก่อการร้ายในค่าย Al Qaeda ในอัฟกานิสถาน¹⁸

ในมาเลเซีย มีการจับกุมกลุ่มเจมมาอิสลามียา เช่นเดียวกันในฟิลิปปินส์ มีขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่เรียกว่า อานูชายาฟ และขบวนการ Moro Islamic Liberation Front ในอินโดนีเซีย กลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดนใน Aceh และ Irian Jaya สำหรับประเทศไทย เป็นทางผ่าน คือมีการเข้า ๆ ออก ๆ ผ่านไปผ่านมาของขบวนการก่อการร้าย และมีขบวนการแบ่งแยกดินแดนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ขบวนการก่อการร้ายจะแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มแบ่งแยกดินแดน ซึ่งมีเป้าหมายจำกัด คือ ต้องการแบ่งแยกดินแดน ต้องการล้มล้างรัฐบาลประเทศนั้นๆ แต่ไม่มีความสามารถและเป้าหมายที่จะคุกคามมหาอำนาจสหรัฐฯ และทำสงครามศาสนาระดับโลก (global Jihad) แต่ที่อเมริกากลัว คือกลุ่มที่ 2 คือกลุ่ม Al Qaeda ซึ่งเป็นขบวนการก่อการร้ายในระดับโลก เป้าหมายคือ การทำลายล้าง

อเมริกา ทำลายล้างตะวันตก ประกาศสงครามศาสนากับตะวันตก¹⁹

เมื่ออเมริกาหันมามองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า กำลังจะเป็นแนวรบที่สองในสงครามต่อต้านการก่อการร้าย อเมริกาจึงเคลื่อนไหว เข้ามามีบทบาททางการทหาร เพื่อที่จะทำลายเครือข่ายการก่อการร้ายดังกล่าว

จุดเริ่มต้น คือ การที่อเมริกาได้ส่งทหาร 650 คน ไปช่วยฟิลิปปินส์รบกับอานูชายาฟ

สำหรับไทย มีการล้อมรบกับอเมริกาทุกปี ที่เรียกว่า Cobra Gold ในอดีตการล้อมรบ Cobra Gold จะมีการสมมุติว่า มีการรุกรานจากประเทศเพื่อนบ้าน และทหารอเมริกากับทหารไทยก็ร่วมมือกันรบกับศัตรูที่มาจากข้างนอก แต่ว่า Cobra Gold ในยุคหลัง 11 กันยายน มีการเน้นว่าทหารไทยและทหารอเมริกาจะร่วมมือกันต่อต้านการก่อการร้าย

สำหรับประเทศอื่น ก็กำลังถูกอเมริกาบีบ กัดดันที่จะให้ดำเนินการในการปราบปรามขบวนการก่อการร้าย อย่างไรก็ตาม หลายๆ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังมีความรู้สึกไม่อยากให้อเมริกาเข้ามามีบทบาททางด้านทหาร ยกเว้นฟิลิปปินส์

สำหรับไทย ไม่อยากให้เป็นเรื่องโดดเด่นมากนัก เคยมีปัญหามาแล้วในตอนสงครามอัฟกานิสถาน ตอนนั้นอเมริกามาใช้สนามบินคูตะเกา มีการประท้วงโดยเฉพาะจากชาวมุสลิม

¹⁸ J. Rosenthal, "Southeast Asia : Archipelago of Afghanistans?," *Orbis* (Summer 2003) : 479-493.

¹⁹ Ibid.

รัฐบาลไทยจึงอยู่ในสภาวะที่ต้องพยายามดำเนินนโยบายที่ไม่กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของชาวไทยมุสลิม แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีกับอเมริกาไว้

อเมริกากำลังหารือกับออสเตรเลีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย เพื่อเพิ่มความร่วมมือทางด้านอาหารในการต่อต้านการก่อการร้าย สภา Congress ได้ออกกฎหมายสนับสนุนโครงการฝึกอบรมด้านการต่อต้านการก่อการร้ายสำหรับเจ้าหน้าที่จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ CIA ก็กำลังฝึกทีมต่อต้านการก่อการร้าย และงานด้านข่าวกรอง ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้²⁰

4.4 บทสรุป

ในช่วงก่อนเหตุการณ์ 11 กันยายน ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป้าหมายหลักคือ การถ่วงดุลอำนาจจีน เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของอเมริกาในภูมิภาค คือการปิดล้อมจีน แต่การปิดล้อมจีนนั้น ไม่ใช่การปิดล้อมจีนอย่างเต็มรูปแบบ เพราะอเมริกายังมีผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่มาจากอยู่ ไม่สามารถทำให้สหรัฐฯ ปิดล้อมจีนได้อย่างเต็มรูปแบบ สหรัฐฯ นั้นมองว่า จีนมีศักยภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ ในการที่จะเป็นคู่แข่ง เป็นศัตรู และจะมาแย่งความเป็นอันดับหนึ่งของอเมริกาในอนาคต ถ้าดูจากสถิติต่าง ๆ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในอีก 20 ปีข้างหน้า เศรษฐกิจของใครจะใหญ่ที่สุดในโลก จีนจะกลายเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุด

ในโลกภายในปี ค.ศ.2025 หรืออาจจะเร็วกว่านั้น เพราะฉะนั้น ถ้าจะมีประเทศใดที่จะขึ้นมาเป็นคู่แข่งของอเมริกา จะทำทลายอิทธิพลของอเมริกาในโลกนี้ คือจีน เพราะฉะนั้นนโยบายของอเมริกาที่จะนำไปสู่นโยบายในเรื่องอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายต่อคาบสมุทรเกาหลี นโยบายต่อญี่ปุ่น ต่อไต้หวัน นโยบายต่ออาเซียนนั้น โยงไปกันหมด โยงไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือเป้าหมายในการถ่วงดุลอำนาจจีน นโยบายนี้เป็นนโยบายหลักของอเมริกา และประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ก็ต้องเล่นตามเกมของอเมริกาไปด้วยในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม พอเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ประเทศเหล่านี้ ก็ต้องเล่นตามเกมของอเมริกาอีก คือเกมของการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายในภูมิภาค โดยจะเห็นได้ว่าอาเซียนเองต้องรีบจัดทำปฏิญญาในเรื่องต่อต้านการก่อการร้ายในการประชุมสุดยอดอาเซียนที่บรูไนเมื่อปลายปี 2001อเมริกากำลังกลับเข้ามาในภูมิภาคนี้อีกครั้งหนึ่ง โดยส่งทหารเข้าไปในฟิลิปปินส์ และกระชับความสัมพันธ์ทางการทหารกับประเทศในภูมิภาค อเมริกาใช้กระสุนนัดเดียว ยิงได้นก 3 ตัว นกตัวแรกคือ อเมริกาจะได้เข้ามาทำลายเครือข่ายการก่อการร้ายในภูมิภาคนี้ นกตัวที่สองคือ อเมริกาจะได้ใช้โอกาสดังกล่าวนี้นี้ย้ายบทบาททางการทหารในภูมิภาค ซึ่งจะนำไปสู่จุดที่สามคือ การที่จะถ่วงดุลอำนาจและปิดล้อมจีนไปด้วย

²⁰ ประภัสสร เทพชาตรี, "1 ปีเหตุการณ์ 11 กันยายน : ผลกระทบและแนวโน้ม," อ้างแล้ว.

5. Scenario ดุลแห่งอำนาจ

ในการเอาทฤษฎีดุลแห่งอำนาจ มาวิเคราะห์ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกนั้น จะเน้นให้เห็นภาพบทบาทของมหาอำนาจต่าง ๆ ในการเล่นเกมถ่วงดุลอำนาจกัน โดยจะมีรายละเอียดดังนี้²¹

เริ่มตั้งแต่ปี 1945 ที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สงบลง ในปี 1949 จีนได้ตกเป็นของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ปี 1950 เกิดสงครามเกาหลีขึ้นมา สงครามเกาหลีเป็นสงครามกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ นั่นคือเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ สงครามเกาหลีเป็นสงครามที่สะท้อนให้เห็นถึงสงครามเย็น เป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายเสรีประชาธิปไตยกับฝ่ายคอมมิวนิสต์

หลังจากสงครามเกาหลี การเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาค หรือปัญหาความมั่นคงในภูมิภาค ถูกกำหนดโดยการต่อสู้ระหว่างฝ่ายเสรีประชาธิปไตยกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งสหรัฐเป็นผู้นำฝ่ายเสรีประชาธิปไตย มีการก่อตั้งสมาคม SEATO ถือว่าเป็นสมาคมที่พยายามสร้างพันธมิตรเพื่อที่จะต่อต้านการรุกรานของฝ่าย

คอมมิวนิสต์ ส่วนในค่ายสังคมนิยมก็มีการรวมตัวกันเป็นพันธมิตรระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต

อย่างไรก็ตาม ในยุคต่อมาเป็นยุค “loose - bipolar system” เพราะว่าเกิดความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนขึ้น ทำให้จีนแยกตัวออกมา และมีการกำหนดบทบาทตนเองอย่างอิสระ จึงทำให้ระบบความมั่นคงระหว่างประเทศเป็นแบบ “loose - bipolar system”

หลังจากนั้น ก็มีสงครามอินโดจีนเกิดขึ้นมา ระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ สงครามระหว่างเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้นั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่าง 2 อุดมการณ์ เป็นสงครามที่สะท้อนให้เห็นถึงสงครามเย็นในยุคนั้น และสงครามอินโดจีนได้ลุกลามเข้าไปในลาว และกัมพูชาด้วย ซึ่งสิ้นสุดในปี 1975 หลังจากที่ยุทธินิยม ลาว เขมร เป็นคอมมิวนิสต์แล้ว ได้กลายเป็น “bloc” ที่สำคัญ นั่นคือ Socialist Bloc หรือ Communist Bloc ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเวียดนามใต้มีพันธมิตรที่สำคัญคือสหภาพโซเวียต ซึ่งได้เข้ามาจัดตั้งฐานทัพเรือ ในอ่าวคัมรัน สหภาพโซเวียตได้แผ่อิทธิพลเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะเวียดนามและเข้าไปในลาวด้วย สำหรับสหรัฐก็มีฐานทัพที่สำคัญอยู่ที่อ่าวชูปิคในประเทศฟิลิปปินส์

เหตุการณ์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคคือ การสิ้นสุดสงครามเย็น การสิ้นสุดบทบาทของ

²¹ ดู P. Dibb “The Emerging Strategic Architecture in the Asia-Pacific Region” in D. Roy (ed.) *The New Security Agenda in the Asia-Pacific Region*, 1997: 99-120.; W. T. Tow *Asia Pacific Strategic Relations* (Singapore Cambridge University Press, 2001) ch.7; D. Shambaugh, op.cit.:153-159.; Z. Brzezinski, *Grand Chessboard* , (New York : Basic Books, 1997).

สหภาพโซเวียตในภูมิภาคนี้ ปัจจุบัน รัสเซียแทบจะตกไปจากเวทีความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาค โดยสงครามเย็นได้สิ้นสุดในปี 1990 ฉะนั้น ขณะที่สหภาพโซเวียตได้ล่มสลายไป ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ล่มสลายไป เป็นแนวโน้มสากลว่าไม่ใช่แค่ลัทธิคอมมิวนิสต์จะล่มสลายไปในสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออกเท่านั้น แต่ได้เสื่อมคลายอิทธิพลบทบาทไปในภูมิภาคนี้อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นจีน ในเวียดนาม ในเขมร ในลาว ลัทธิคอมมิวนิสต์ลดบทบาทลงไปอย่างมาก ลัทธิคอมมิวนิสต์ในแง่ที่จะเป็นการชี้นำนโยบายเศรษฐกิจ นโยบายต่างประเทศ หรือนโยบายของรัฐนั้นได้หมดไป ที่เหลืออยู่คือพรรคคอมมิวนิสต์เท่านั้น นโยบายเรื่องเศรษฐกิจในการใช้หลักการของ Marxism แทบจะหมดไปในปัจจุบัน ไม่ว่าจะมองไปที่จีน เวียดนาม ลาว ประเทศที่เป็นคอมมิวนิสต์มาก่อน ปัจจุบันก็ไม่มีความเป็นคอมมิวนิสต์หลงเหลืออีกแล้ว ในแง่นโยบายเศรษฐกิจรวมทั้งนโยบายต่างประเทศในการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์เหมือนเช่นในอดีต โดยจีนเคยมีนโยบายหลักว่า จะต้องแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ให้ประเทศอื่น ๆ กลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปด้วย ถือว่าเป็นนโยบายต่างประเทศที่สำคัญของจีน ซึ่งจะต้องสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศอื่น ๆ ในปัจจุบัน นโยบายต่างประเทศในแง่นี้ได้หมดความสำคัญไป นี่เป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงในค่ายคอมมิวนิสต์

สำหรับค่ายเสรีประชาธิปไตยนั้น ก็เปลี่ยนแปลงไปมากเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่งบทบาทของสหรัฐในภูมิภาคนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก สหรัฐได้ลดบทบาทไปมากเมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงโดยเฉพาะปี 1991 - 1993 ช่วงนี้เป็นช่วงที่สหรัฐได้ลดบทบาทความมั่นคงทางการทหารอย่างมากในภูมิภาค โดยการลดกำลังทางทหารลงไป ลดสมรรถนะทางการทหารลงไป ลดบทบาทด้านการเมืองความมั่นคงในภูมิภาคนี้ การใช้นโยบายปิดล้อมประเทศคอมมิวนิสต์ก็หมดสิ้นลงไป สหรัฐได้ถอนฐานทัพ ปิดฐานทัพในอ่าวชูบิคของฟิลิปปินส์ และลดกำลังทหารไปอย่างมาก

เพราะฉะนั้น ภาพที่เห็นคือ ภาพที่ สอง ขั้วอำนาจใหญ่ คือสหรัฐกับสหภาพโซเวียต ทั้งสองขั้วมหาอำนาจได้ลดบทบาทลงไป ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า สุญญากาศแห่งอำนาจ ซึ่งถ้ามองในแง่มุมมองของ Realism ที่เน้นเรื่อง "balance of power" ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด จะเห็นได้ว่า การเกิดสุญญากาศแห่งอำนาจนั้นจะเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เป็นเรื่องที่น่าวิตกอย่างยิ่งในแง่ของการจัดการในเรื่องอำนาจ (power management) ในการสร้าง "ดุลแห่งอำนาจ" เพราะว่าการที่เกิดสภาวะสุญญากาศแห่งอำนาจ จะเป็นการล่อแหลมไปสู่การที่ทำให้ประเทศมหาอำนาจที่ทะเยอทะยาน หรือมีศักยภาพที่จะเข้ามาทดแทนสุญญากาศแห่งอำนาจนั้นได้ จะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น และสองประเทศที่ถูกจับตามองมากคือ จีนและญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีน จะเห็นได้ว่าจีนเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์ถึงปัญหา

ความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลายเป็นศูนย์กลางของความสนใจ เป็นศูนย์กลางของการวิเคราะห์ถึงปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาค

มีการวิเคราะห์กันว่าระบบของความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจกำลังเข้าสู่ยุคหลายขั้วอำนาจ เป็นสามขั้วอำนาจ โดยมีสหรัฐฯ จีน และญี่ปุ่นเป็นขั้วอำนาจที่สำคัญ

นอกจากสามประเทศนี้ยังมีประเทศที่เป็น “Second tier players” หรือประเทศแถวสอง คือ อาเซียน ออสเตรเลีย รัสเซีย เป็นต้น รวมถึงอินเดียที่กำลังจะเข้ามามีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือไม่²²

เพราะฉะนั้น ภาพรวมของระบบของความมั่นคงในภูมิภาคในมุมมองของแนวคิดทฤษฎี balance of power จะเป็นยุคหลายขั้วอำนาจ ซึ่งจะเป็นระบบที่ยู่งยากสลับซับซ้อนในการวิเคราะห์ ไม่เหมือนระบบในยุคสงครามเย็นที่สามารถวิเคราะห์ได้ชัดเจนว่าใครเป็นพวกของใคร คือ สองพวกของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ในยุคสงครามเย็น การระบุว่าใครเป็นศัตรูกับใครนั้นง่าย คือคอมมิวนิสต์คือศัตรู ฝ่ายที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์คือฝ่ายเดียวกับเรา ไทยจึงเป็นพันธมิตรกับอาเซียนและสหรัฐฯ กับญี่ปุ่น กับในประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์และเป็นศัตรูกับ

²² ประเทศอินเดียอยู่ห่างไกลจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกอย่างมากอินเดีย ก็คงเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียได้ แต่ว่าในแง่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียแปซิฟิกอินเดียคงมีบทบาทที่ไม่เด่นชัดนัก

ประเทศที่เป็นคอมมิวนิสต์ แต่ว่าในยุคนี้ จะระบุได้อย่างไรว่าใครคือศัตรู ใครคือภัยคุกคามต่อความมั่นคง²³

6. scenario การเปลี่ยนผ่านแห่งอำนาจ

Organski เขียน Power Transition Theory ในปี 1958 หลังจากนั้นก็มีนักทฤษฎี ลูกศิษย์ของเขา เขียนบทความลงใน Asian Perspectives เมื่อปี 1999 บทความชื่อ “Power Transition and Alliance in The 21st Century”²⁴ โดย Kugler ได้นำทฤษฎีของ Organski มาเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการวิเคราะห์ โดยเน้นตามทฤษฎีของ Organski ว่า ระเบียบโลกจะมีความเสถียรภาพได้ก็ต่อเมื่อ ประเทศที่จะกลายมาเป็น dominant nation นั้นจะพอใจหรือไม่ และจะยอมรับใน status quo ได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม power parity อำนาจที่เท่า ๆ กันระหว่าง 2 อภิมหาอำนาจ จะนำไปสู่ความขัดแย้งเพื่อครองความเป็นอันดับ 1

Kugler ได้วิเคราะห์ตัวเลขในอนาคตอำนาจของประเทศใดที่จะขึ้นมาท้าทายอำนาจของอภิมหาอำนาจเดิม ตามทฤษฎีของ Organski จะต้องดูจากปัจจัยภายใน ดูจากฐาน

²³ ดู Dibb op. cit.: 99-120.

²⁴ J. Kugler, et. al., “Power Transitions and Alliances in the 21st Century,”: Asian Perspective, (25 no 3, 2001) : 5-29.

ประชากร ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่อำนาจทางเศรษฐกิจและการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการพัฒนาอุตสาหกรรม ดูแนวโน้มของประชากรที่เกิดขึ้น ในปี 1950 จีนมีประชากรมากที่สุดอยู่แล้ว จะเป็นแบบนี้ต่อไปจนถึงปี 2050 คงไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนคือ อินเดีย จะกลายเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก สำหรับญี่ปุ่นกับรัสเซีย ซึ่งอยู่ข้างใต้ในแง่ของฐานประชากร ในแง่นี้ รัสเซียกับญี่ปุ่นคงยากที่จะขึ้นมาเป็นอภิมหาอำนาจอันดับ 1 ของโลก แต่ว่าจีนกับอินเดีย ศักยภาพมากมายมหาศาล

แต่ว่าที่จะเป็นตัวชี้ขาดตามทฤษฎีของ Organski คือ อำนาจทางเศรษฐกิจ จะเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ปี 1950 ขนาดเศรษฐกิจของอเมริกาใหญ่ประมาณครึ่งหนึ่งของเศรษฐกิจโลก แต่แนวโน้มคือ ขนาดเศรษฐกิจของอเมริกาหดตัวลงไปเรื่อย ๆ ในแง่สัดส่วน เมื่อเทียบกับขนาดเศรษฐกิจของประเทศอื่น ๆ ในขณะที่จีนและอินเดียเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปี 2025 ขนาดเศรษฐกิจของจีนจะใหญ่เท่าขนาดเศรษฐกิจสหรัฐฯ โดยสมมติฐานที่ว่า หากเศรษฐกิจของจีนพัฒนาด้วยอัตราที่สูงอย่างต่อเนื่องไปถึงปี 2025 คือโต 7-8% ไปเรื่อย ๆ ในปี 2050 เศรษฐกิจจีนจะใหญ่เท่ากับขนาดเศรษฐกิจสหรัฐฯบวกกับสหภาพยุโรป

เพราะฉะนั้น ในปี 2025 จะเป็นปีที่เรียกว่า จีนจะ "overtakes" จะเท่ากับสหรัฐฯ และจะเป็นจุดเริ่มที่จีนจะแซงสหรัฐฯ ในแง่ของขนาดของเศรษฐกิจ

แต่ถ้าจีนไม่สามารถที่จะมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ 7-8% ต่อไปจนถึงปี 2025 อาจลดลงมา 4-5% อย่างก็ตาม ก็เป็นแค่การชะลอเวลาที่จีนจะใหญ่เท่าสหรัฐฯ จีนจะเท่าสหรัฐฯในปี 2050 แทนที่จะเป็นปี 2025 จะเข้าไปอีก 25 ปี

ตามทฤษฎีของ Organski บอกว่า จะเกิดปัญหาขึ้นแน่ จีนจะกลายเป็น challenger จะเป็นผู้ท้าทาย แต่ขึ้นอยู่กับว่า จีนจะเป็น powerful and satisfied หรือ powerful and dissatisfied จะเป็นประเทศที่พอใจในระเบียบโลกที่อเมริกาสร้างไว้ และพร้อมที่จะรักษาระเบียบโลกนั้นต่อไป หรือจีนต้องการจะสร้างระเบียบโลกขึ้นมาใหม่ตามที่จีนต้องการ และคิดว่าจะได้ประโยชน์มากกว่า²⁵

อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งจะต้องเอามาพิจารณาด้วย คือถ้าดูแต่ขนาดของเศรษฐกิจอย่างเดียวอาจจะไม่พอ คงต้องดู per capita GNP ซึ่งภาพที่ออกมา ถ้าคิดต่อหัว จะกลายเป็นแบบนี้คือ ภายในปี 2050 หรือ 2025 ถ้าคิดเป็นรายได้ประชาชาติต่อหัว ซึ่งสะท้อนถึงความกินดีอยู่ดีของประชาชน สะท้อนให้เห็นว่ายังมีคนจนอยู่หรือไม่ ในสถานะเช่นนี้ จะปรากฏว่า EU จะยังมีอำนาจในลักษณะนี้อยู่ สหรัฐฯ จะมียู่อายุเท่า ๆ กับ EU ส่วนจีน ถึงแม้ว่าจะขึ้นมา แต่ก็เล็กกว่าสหรัฐฯกับสหภาพยุโรป หมายความว่า จีนในปี 2025 หรือ 2050 จีนที่มีขนาดเศรษฐกิจ

²⁵ Ibid.: 5-16.

เท่ากับสหรัฐฯ แต่ว่าจีนยังมีคนจนอยู่อย่างมากมาย คุณภาพชีวิตของคนจีน ยังเทียบกับคนอเมริกันกับ EU ไม่ได้ เพราะฉะนั้น จากตรงนี้จะกล่าวได้ว่า per capita ของจีน จะยังคงเท่ากับครึ่งหนึ่งเท่านั้นของสหรัฐฯ และครึ่งหนึ่งของ EU Kugler บอกว่า จุดนี้ก็จะทำให้จีนรู้สึกไม่พอใจ เพราะว่าในขณะที่ขนาดเศรษฐกิจของจีนใหญ่เป็นอันดับ 1 ของโลก แต่จีนยังคงมีความยากจน และคุณภาพชีวิตก็สู้ตะวันตกไม่ได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งกับตะวันตกได้ง่ายขึ้น

Kugler สรุปโดยเอาทฤษฎี Organski เป็นหลักว่า ถ้าเกิดสภาวะเช่นนี้ขึ้นมา คือสภาวะที่จีนเป็นผู้ที่จะทำลายระเบียบโลกของอเมริกา อเมริกาควรจะทำอย่างไร ตามทฤษฎีของ Organski การเปลี่ยนผ่านอำนาจจะเกิดขึ้น ในที่สุดแล้ว ประเทศที่จะเป็น dominant nation จะกลายเป็นจีน สหรัฐฯ จะมี 2 ทางเลือก

ทางเลือกแรกคือ ความขัดแย้งและสงครามระหว่างสหรัฐฯ กับจีนอีกทางเลือกหนึ่งคือการเปลี่ยนผ่านอำนาจเป็นไปอย่างสันติ ทีนี้จะทำให้การเปลี่ยนอำนาจเป็นไปอย่างสันติ อเมริกาจะดำรงระเบียบโลกของอเมริกาไว้ได้ ก็โดยต้องทำให้จีนพอใจกับ status quo ให้จีนกลายเป็น powerful and satisfied ไม่ใช่ powerful and dissatisfied การเปลี่ยนผ่านอำนาจอย่างสันติวิธี โดยการพยายามที่จะเอาจีนเข้ามาร่วมในระเบียบโลกของอเมริกา ในระเบียบโลกทางด้านความมั่นคงและทางเศรษฐกิจ และในองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น Kugler แนะนำว่า ในระยะยาว ถ้าสหรัฐฯ ต้องการให้การเปลี่ยนผ่านอำนาจไม่มีความขัดแย้งอย่างรุนแรง ต้องดึงจีนเข้ามาในพันธมิตร แนวร่วมของอเมริกา อาจดึงจีนเข้ามาอยู่ในองค์กรความมั่นคงอย่าง NATO ขณะนี้อเมริกากำลังมีแนวโน้มที่จะดึงรัสเซียเข้ามาอยู่ในค่ายตะวันตกมากขึ้น แต่กับจีนนั้น ยังมีปัญหาอยู่ เพราะฉะนั้นจีนจะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างสร้างสรรค์ และพร้อมที่จะสนับสนุนบทบาทของสหประชาชาติ หรือ WTO และสนับสนุนกฎหมายระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั้งนี้ ในที่สุด จะนำไปสู่การที่จะรักษาไว้ซึ่งระเบียบโลกของอเมริกา

Kugler สรุปว่า satisfied China จีนที่มีความพอใจกับ status quo จีนที่เต็มใจรักษาไว้ซึ่งระเบียบโลกในปัจจุบัน จะเป็นหลักประกันที่ดีที่สุดสำหรับสันติภาพความมั่นคงของโลกในอนาคต²⁶

7. scenario ภูมิภาคภิบาล

หากเอาทฤษฎีภูมิภาคภิบาล มาวิเคราะห์ระบบมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออก การวิเคราะห์จะเน้นไปที่เวทีพหุภาคีในภูมิภาค ซึ่งองค์การที่สำคัญที่สุดคือ อาเซียน ซึ่งจะมีรายละเอียดดังนี้

7.1 อาเซียน: ความร่วมมือด้านการเมืองความมั่นคง

ในปี 1976 มีการประชุม Bali Summit เป็นการประชุมสุดยอดครั้งแรกของ

²⁶ Ibid: 14-26.

อาเซียน และถือว่าการประชุมที่สำคัญ ในประวัติศาสตร์ความร่วมมือของอาเซียนในด้านความมั่นคง โดยมีการจัดทำสนธิสัญญา "Treaty of Amity and Cooperation in South - East Asia" "สนธิสัญญาแห่งการสมานฉันท์และความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" สนธิสัญญาฉบับนี้ ถือเป็นสนธิสัญญาด้านความร่วมมือด้านความมั่นคงฉบับแรก ถึงแม้ว่าสนธิสัญญานี้ไม่ได้ระบุชัดถึงการเป็นพันธมิตรทางการทหาร แต่ก็เป็นสนธิสัญญา หรือความตกลง ที่มีความร่วมมือในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเมือง ความมั่นคง และที่สำคัญคือ ระบุว่าประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน จะแสวงหาหนทางที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ โดยวิถีทางที่ไม่ใช้กำลัง หรือเป็นไปในแบบสันติวิธี มีการระบุถึง วิธีการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก²⁷

จริง ๆ แล้ว ก่อนมีการจัดทำสนธิสัญญานี้ ก็มีความพยายามของประเทศมาเลเซียที่ไม่ต้องการให้อาเซียน ตกอยู่ใต้อิทธิพลของมหาอำนาจในยุคสงครามเย็น มาเลเซียจึงเสนอแนวความคิดของ ZOPFAN ขึ้นมา จะทำให้เขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเป็นกลาง เรียกว่า "Zone of Peace, Freedom and Neutrality in South - East Asia" ซึ่งเสนอมาดังแต่ปี 1971 อย่างไรก็ตาม ZOPFAN ในยุคหลังสงครามเย็น ดู

จะหมดความสำคัญลงไป เพราะว่าขณะนี้ไม่จำเป็นอีกแล้ว ที่จะไปเป็นกลางในความขัดแย้งระหว่างใครกับใคร ขณะนี้ ไม่มีการแบ่งเป็น 2 ฝ่ายแล้ว เพราะฉะนั้นความเป็นกลาง หรือการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด จึงหมดความสำคัญลงไป

ประวัติศาสตร์ความร่วมมือด้านความมั่นคงของอาเซียน มาถึงจุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้ง เมื่อเวียดนามรุกรานเขมร เมื่อปี 1978 กลไกการหารือระหว่างอาเซียนด้วยกัน ที่เป็นกลไกสำคัญคือ SOM (Senior Official Meeting) เป็นการประชุมในระดับปลัดกระทรวงต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน SOM ภายหลังจากปี 1978 มีบทบาทมากขึ้นในการประชุมหารือในการกำหนดท่าทีของอาเซียนต่อปัญหาเขมร ซึ่งเป็นปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศ ที่สำคัญที่สุดในภูมิภาคในขณะนั้น เป็นการกำหนดท่าทีของอาเซียน ให้เวียดนามถอนทหารไปจากกัมพูชา

นอกจากกลไก SOM ยังมีกลไกย่อย ๆ อีกเรียกว่า Working Group มีหลาย Working Group ด้วยกันในกรอบอาเซียน ได้มีการปรับเพิ่มกลไกของอาเซียนด้านความมั่นคง โดยเรียกว่าเป็น Special SOM ต่างจาก SOM ธรรมดา เพราะว่า Special SOM จะมีการหารือด้านความมั่นคง ที่ฝ่ายทหารของประเทศต่างๆ เข้ามาร่วมหารือในการประชุมด้วย

ภายหลังจากที่ปัญหาเขมรได้หมดไป อาเซียนได้มีปัญหาคือใหม่ ๆ โดยเฉพาะปัญหาความมั่นคง ภายหลังสงครามเย็น มีมากขึ้น ปี

²⁷ รายละเอียดดูสนธิสัญญา "Treaty of Amity and Cooperation in South - East Asia"

< <http://www.aseansec.org> >

1992 ในการประชุมสุดยอดที่สิงคโปร์ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้น ในการสร้างระบบความมั่นคงในภูมิภาคขึ้นมา ไม่ใช่เฉพาะในอาเซียนเท่านั้น โดยอาเซียนเดิมมี 6 ประเทศปัจจุบันมี 10 ประเทศ แต่เวที ASEAN Regional Forum หรือ ARF เป็นเวทีหารือด้านความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาค มีประเทศอื่น ๆ นอกจากประเทศในอาเซียนที่สำคัญ ๆ เข้ามาด้วย ในการประชุมสุดยอดที่สิงคโปร์ในปี 1992 อาเซียนได้มีมติให้มีการจัดตั้ง กลไกการประชุมด้านความมั่นคงในภูมิภาคขึ้นมา และต่อมาปี 1994 จึงการประชุมครั้งแรกของ ARF ขึ้นที่กรุงเทพฯ หลังจากนั้นจึงมีการประชุมติดต่อกันมาทุกปี

ในปี 2003 ในการประชุมสุดยอดที่บาหลี อาเซียนได้ตกลงที่จะจัดตั้งประชาคมความมั่นคงอาเซียน (Asean Security Community) ขึ้น โดยเน้นการเพิ่มความร่วมมือทางด้านการเมืองความมั่นคง

7.2 การประชุมว่าด้วยความมั่นคงแห่งเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum: ARF)

ประวัติความเป็นมาของ ARF นั้น มีการประชุมครั้งแรกเมื่อปี 1994 ในตอนแรกออสเตรเลียได้เสนอรูปแบบที่คล้ายกับ OSCE ของยุโรป โดยให้มีสำนักเลขาธิการ มีโครงสร้างที่เป็นทางการ แต่ประเทศอาเซียนไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอนี้ เพราะกลัวว่า ถ้าให้เป็นเวทีที่มีกลไกเป็นทางการมาก มหาอำนาจจะเข้ามาครอบงำอาเซียนจึงคิดว่า ควรจะเริ่มจากกลไกที่หลวมๆ มี

ข้อผูกพันที่ไม่เป็นทางการ แล้วจึงค่อยพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป²⁸

ในตอนแรก ประเทศที่มีความกังวลเกี่ยวกับการประชุม ARF คือจีน จีนกลัวว่า จะถูกรุมในเวที ARF เพราะจีนมีปัญหากับหลายๆ ประเทศใน ARF โดยเฉพาะ ความขัดแย้งในหมู่เกาะ Spratlys จีนอ้างมาโดยตลอดว่า เป็นความขัดแย้ง ที่จะต้องหารือในแบบทวิภาคี ซึ่งจีนจะได้เปรียบ เพราะจีนมีอำนาจการต่อรองที่สูงกว่า

²⁸ Shaun Narine, "ASEAN into the twenty-first century: problem and prospect ", *The Pacific Review* 12,3 (1999): 360-362; Michael Antolik, "The ASEAN Regional Forum: The Spirit of Constructive Engagement", *Contemporary Southeast Asia* 16, 2 (September 1994) : 117- 135; Alastair Iain Johnston, "The myth of the ASEAN Way? Explaining the Evolution of the ASEAN Regional Forum", in *Imperfect Unions*, H. Haftendon (ed.) (Oxford :Oxford U. Press, 1999) : 287- 324; John Garofano, "Flexibility or Irrelevance: Ways Forward for the ARF", *Contemporary Southeast Asia* 21, 1 (April 1999) :74- 94; Amitav Archarya, *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order* (London: Routledge, 2001) :165- 193; Institute of Defense and Strategic Studies *A New Agenda for the ASEAN Regional Forum* (Singapore : Institute of Defense and Strategic Studies , 2002); Simon S.C.Tay and Obood Talb, "The Asean Regional Forum: Preparing for Preventive Diplomacy" *Contemporary Southeast Asia* 19 (3) ,: 252-267.

และสามารถกดดันประเทศคู่แข่งได้ แต่ถ้าเอาเรื่องหมู่เกาะ Spratlys มาหารือในเวที ARF ปัญหาทวิภาคี จะกลายเป็นปัญหาพหุภาคี ซึ่งจีนกลัวว่า ประเทศต่างๆจะมารวมเล่นงานจีน ยิ่งไปกว่านั้น ประเทศนอกภูมิภาคเช่น สหรัฐ แคนาดา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น ก็จะมารวมจีนด้วย

อย่างไรก็ตาม ท่าทีของจีนในช่วงหลังๆ ก็เปลี่ยนไป โดยจีนเริ่มมองเห็นประโยชน์จาก ARF ในการเป็นเกราะกำบังการถูกละเมิดงานจากสหรัฐฯ จีนอาจใช้ ARF ในการหาพวก หาเพื่อน เพื่อที่จะฝ่าวงล้อมของสหรัฐฯ ในการปิดล้อมจีนได้ด้วย²⁹

สำหรับสหรัฐฯ นั้น มอง ARF ว่า มีทั้งบวกและลบต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในแง่ลบคือ ในสถานะของสหรัฐฯ ที่เป็นมหาอำนาจ สหรัฐฯ จะสามารถดำเนินนโยบายทางด้านความมั่นคงโดยเอกเทศ โดยไม่ต้องมี ARF ได้อยู่แล้ว แต่ถ้ามีสถาบัน ARF มหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ที่มีอำนาจมาก จะถูกตีกรอบ คือ ในการประชุมพหุภาคี ซึ่งจะมีหลายประเทศเข้าร่วมประชุม สหรัฐฯ จะมีเพียงหนึ่งเสียง อย่างไรก็ตาม ARF จะเป็นประโยชน์ต่อสหรัฐฯ ในการสร้างแนวร่วมในการปิดล้อมจีนได้ และในอนาคต อาจจะพัฒนาเป็นกลไกในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

สำหรับในการประชุม ARF ครั้งที่ 1 ที่กรุงเทเพชานั้น ออสเตรเลียได้ เสนอมาตรการความ

ร่วมมือ โดยเฉพาะข้อเสนอมาตรการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน (Confidence Building Measures : CBMs)³⁰ แต่ข้อเสนอ CBMs ไม่ได้รับการตอบสนองจากประเทศในเอเชีย โดยเฉพาะ อาเซียนกลัวว่า ถ้าไปเร็วเกินไป อาจคุมเกมไม่ได้ และมหาอำนาจตะวันตก จะเข้ามาคุมเกมแทน อาเซียนจึงพยายามดึงเกม เพราะฉะนั้น ในการประชุมครั้งแรกจึงไม่ได้มีเนื้อหาสาระอะไร

อย่างไรก็ตาม ในการประชุม ARF ครั้งที่ 2 ที่บรูไน อาเซียนได้จัดทำ เอกสาร “Concept Paper”³¹ กำหนดแนวทางอาเซียนในกรอบความร่วมมือ ARF อาเซียนอยากให้เห็น ARF มีพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยแบ่ง เป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 คือ การสร้างมาตรการความไว้วางใจระหว่างกัน (CBMs)

ขั้นตอนที่ 2 คือ การทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy)

ขั้นตอนที่ 3 คือ การสร้างกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

²⁹ Yong Deng, “Managing China’s Hegemonic Ascension : Engagement from Southeast Asia”, *The Journal of Strategic Studies* 21, 1 (March 1998) : 21-43.

³⁰ ข้อเสนอของออสเตรเลีย ดู Gareth Evans and Paul Dibb, *Australian Paper on Practical Proposals for Security Cooperation in the Asia Pacific Region* (Canberra : Department of Foreign Affairs and Trade and Strategic and Defense Studies Centre, 1994)

³¹ The Asean Regional Forum : A Concept Paper < <http://www.aseansec.org> >

หลังจากนั้น การประชุม ARF ครั้งต่อมา เน้นขั้นต้นที่ 1 คือ การสร้าง CBMs ซึ่งดูจะมีปัญหาน้อยที่สุด ส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เน้นเรื่องความโปร่งใสทางด้านนโยบายความมั่นคง นอกจากนั้น ในช่วงหลัง ARF กลายเป็นเวทีที่สมาชิก ประกาศท่าทีร่วมกันในประเด็นปัญหาความมั่นคง เช่น ปัญหาอาวุธนิวเคลียร์

อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังๆ อาเซียนถูกกดดันจากมหาอำนาจตะวันตก ให้เริ่มหารือกันในเรื่องการทูตเชิงป้องกันมากขึ้น แต่ในเรื่อง บทบาทของ ARF ในด้านการทูตเชิงป้องกันนี้ มีปัญหาเกิดขึ้น เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นกับสหประชาชาติ กล่าวคือ ในอดีต ถ้าเป็นความขัดแย้งระหว่าง 2 ประเทศ สหประชาชาติเข้าไปไกล่เกลี่ย ก็ไม่มีปัญหา เพราะไม่มีประเด็นการแทรกแซงกิจการภายในเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ว่าความขัดแย้งในโลกปัจจุบัน มักจะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในประเทศ ความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้ อาจถูกมองว่า เป็นเรื่องภายในประเทศ ประเทศอื่นไม่เกี่ยว องค์กรระหว่างประเทศไม่มีสิทธิเข้าไปยุ่ง จะมีปัญหาสำหรับประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่ จะต่อต้านบทบาทของ ARF ในด้านการทูตเชิงป้องกัน ที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของประเทศ

ประเทศไทยเคยเสนอให้อาเซียนปรับเปลี่ยน ยืดหยุ่นหลักการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว

กิจการภายใน เป็นหลักการที่เกี่ยวข้องแบบยืดหยุ่น (flexible engagement) แต่ได้รับการต่อต้านจากประเทศอื่น ๆ มีเพียงฟิลิปปินส์เท่านั้น ที่เห็นด้วยกับไทย ประเทศเหล่านี้พยายาม “เตะถ่วง” ดึงเกม ไม่ให้ ARF มีพัฒนาการในด้านการทูตเชิงป้องกัน ในขณะที่ประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐฯ และยุโรป ก็กดดันให้ ARF เพิ่มบทบาทในด้านนี้

ในช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ อาเซียนเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง ประเทศต่างๆ ในอาเซียน ยินยอมที่จะถกเถียง หรือยื่นกรานไม่ยอมต่อข้อเรียกร้องของตะวันตก ในหลายๆ เรื่อง รวมทั้งเรื่องพัฒนาการของ ARF ด้วย แต่พอเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นมา อาเซียนก็อ่อนแอลงไปมาก หลายๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ต้องหันหน้าไปพึ่ง และขอความช่วยเหลือจากตะวันตก โดยเฉพาะจากสหรัฐฯ และ IMF อำนาจการต่อรองของอาเซียนจึงตกต่ำลงไปมาก ดังนั้น ในช่วงที่ผ่านมา ประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐฯ ได้ดำเนิน นโยบายรุกหนัก ถือเป็นโอกาสทอง ของสหรัฐฯ ที่จะรุก เพื่อให้ให้อาเซียนปรับเปลี่ยนนโยบาย และยอมทำตามที่สหรัฐฯ ต้องการ อาเซียนก็ต้องยอมทำตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ ในการที่จะเพิ่มบทบาทในด้านการทูตเชิงป้องกัน

ดังนั้น ในการประชุม ARF ในอนาคต ประเด็นสำคัญคือ การหารือในการเพิ่มบทบาท

การทูตเชิงป้องกัน ปัญหาคือ ARF จะเพิ่มบทบาทได้อย่างไร³²

ประการแรก ARF จะต้องสร้างบรรทัดฐาน (norms) ของการทูตเชิงป้องกันขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะบรรทัดฐานในเรื่องของความชอบธรรมของ ARF ที่จะเข้าไปแทรกแซงด้วยหลักการมนุษยธรรม (humanitarian intervention) ARF จะต้องพยายามหาจุดสมดุล เงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะพัฒนาบรรทัดฐาน ที่จะไม่ให้ไปขัดกับหลักการของการไม่ยุ่งเกี่ยวกิจการภายในของอีกประเทศหนึ่ง

พัฒนาการในเรื่องบรรทัดฐานดังกล่าวชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ในกรอบของสหประชาชาติ คือว่า ถ้ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง หรือมีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งจะถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงระหว่างประเทศ จะเป็นความชอบธรรมที่ประชาคมระหว่างประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศ จะเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของประเทศนั้นได้ ตัวอย่างคือ ในกรณีบอสเนีย โคโซโว และ ตिमอร์ตะวันออก การที่รัฐบาลของประเทศหนึ่ง จะอ้างอำนาจอธิปไตย เพื่อเป็นเกราะกำบังการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เป็นข้ออ้างที่ไม่ได้ผลในโลกยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอใน “concept paper” ของอาเซียนได้มีกระบวนการว่า ในระยะยาว อาจมีการพัฒนาสถาบันขึ้นมาในกรอบของการทูตเชิง

ป้องกัน ซึ่งได้แก่ “Regional Risk Reduction Center” และ “Special Representative” เพื่อทำหน้าที่ เป็นกลไกในการสอบสวนข้อเท็จจริง และเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ย นอกจากนั้น ยังทำหน้าที่เป็นระบบเตือนภัยล่วงหน้า

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสถาบันดังกล่าว ยังห่างไกลจากความเป็นจริง ในขณะนี้ กลไกที่พอจะมีความเป็นไปได้ ในการดำเนินนโยบายการทูตเชิงป้องกัน คือการใช้ประธานของ ARF คือรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศที่เป็นเจ้าภาพการประชุม ARF โดยให้มีบทบาทในการได้สวนหาข้อเท็จจริง และเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ย แต่ปัญหาคือ ประธานของ ARF เป็นได้เฉพาะรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศในอาเซียนเท่านั้น ประเทศอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกอาเซียนไม่สามารถเป็นประธานของ ARF ประเด็นนี้ เป็นประเด็นที่ถกเถียงกันมาก เพราะประเทศอื่นไม่พอใจที่อาเซียนผูกขาดการเป็นเจ้าภาพ ในการจัดการประชุม ARF แต่อาเซียนยังยืนยัน และพยายามที่จะกุมบังเหียน ARF อยู่ต่อไป เพื่อที่จะสามารถคุมเกมต่อไปได้

นอกจากนั้น ยังมีข้อเสนอที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Troika” คือ ให้ประธาน ARF ปัจจุบัน อดีต และประธานในอนาคต 3 คน แบบเดียวกับ Troika ของสหภาพยุโรป มีบทบาทในการดำเนินการทูตเชิงป้องกัน

อนาคต หากจะมองว่า ARF จะมีพัฒนาการต่อไป อย่างไร อาจมาเปรียบเทียบกับบทบาทของสหประชาชาติ ซึ่งมีบทบาททั้งใน

³² Tay and Talib, op. cit.: 252–267.

ด้านการทูตเชิงป้องกัน การสร้างสันติภาพ (peace making) บทบาทในการรักษาสันติภาพ (peace keeping) บทบาทในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งในกรอบของสหประชาชาติ มีการใช้เครื่องมือทั้งในด้านการทูต การเจรจา โกลไกล่เกลี่ย การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ และในบางครั้ง มีการใช้เครื่องมือทางการทหาร ถ้าจะใช้สหประชาชาติเป็นแม่แบบของ ARF จะเห็นได้ว่า ARF ต้องใช้เวลาอีกยาวไกล ในการพัฒนาเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ในภูมิภาค อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคตได้

8. บทสรุป และข้อเสนอการปรับนโยบายของไทย

บทความนี้ได้วิเคราะห์ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในอดีตจนถึงปัจจุบัน และได้วิเคราะห์ความเป็นไปได้ (Scenario) ของระบบความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในอนาคต โดยได้วิเคราะห์ scenario ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ระบบหนึ่งขั้วอำนาจ ระบบการเปลี่ยนผ่านแห่งอำนาจ ระบบดุลแห่งอำนาจ และระบบภูมิภาคภิบาล

ในลำดับต่อไป จะเป็นการสรุปผลการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ (scenario) ของระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในอนาคต และจะเสนอแนะนโยบายต่างประเทศของไทยเพื่อรองรับต่อระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในอนาคต ดังนี้

8.1 ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในอนาคตอันใกล้: ระบบหนึ่งขั้วอำนาจ

ระบบความมั่นคงระหว่างประเทศ ในปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้ มีลักษณะ 1 ขั้ว คือ มีสหรัฐฯเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวในโลก โดยขั้วอำนาจอื่น ๆ ยังคงไม่มีศักยภาพพอ ที่จะขึ้นมาแข่งขันกับสหรัฐฯได้ รัสเซียยังคงอ่อนแอ และคงต้องใช้เวลาอีกนาน กว่าที่จะฟื้นตัวทางด้านเศรษฐกิจ จีนยังคงต้องใช้เวลาอีกนานกว่าที่จะพัฒนาศักยภาพทางการทหารและเศรษฐกิจ ที่จะขึ้นมาเป็นคู่แข่งของสหรัฐฯได้ สำหรับสหภาพยุโรป ถึงแม้จะมีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ แต่ทางด้านการเมืองความมั่นคง ยังคงต้องใช้เวลาในการรวมตัวกัน สำหรับญี่ปุ่น ก็เช่นเดียวกัน ญี่ปุ่นมีข้อจำกัดหลายด้านด้วยกัน ทั้งในด้านของการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ศักยภาพในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจเริ่มลดลง และอำนาจทางการทหารและความมั่นคง ยังจำเป็นต้องพึ่งพาสหรัฐฯอยู่

ในขณะนี้ ระบบความมั่นคงระหว่างประเทศ มีลักษณะของความมั่นคงหนึ่งขั้วอำนาจ ได้แก่การที่สหรัฐฯครองความเป็นเจ้าในโลก ซึ่งเป็นระบบโลกที่คู่กันเคยกันมา ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง อเมริกา กลายเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวในโลก ระเบียบโลกในปัจจุบัน มีอเมริกาเป็น “Dominant Nation” และอเมริกาพยายามจะรักษาระบบโลกนี้ โดยดึงมหาอำนาจระดับรองลงมา ได้แก่

เยอรมนี ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส อังกฤษ เป็นต้น ให้มาสนับสนุนอเมริกา และมีประเทศระดับกลางและระดับเล็ก ก็พอใจและสนับสนุนระเบียบโลกที่อเมริกาสร้างขึ้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ว่าทุกประเทศในโลกจะเห็นด้วยและสนับสนุนระบบโลกของอเมริกา ซึ่งถ้าประเทศที่ต่อต้านอเมริกามีมากขึ้นเรื่อยๆ ระเบียบโลกของอเมริกาจะอยู่ไม่ได้ จะสิ้นกลิ่นชานี้ มีหลายๆประเทศที่ไม่ชอบอเมริกา อเมริกายอมให้เกิดสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ คือมีประเทศที่ต่อต้านอเมริกามากกว่าประเทศที่สนับสนุนอเมริกา เพราะฉะนั้น อเมริกาต้องทำให้ภาพนี้เปลี่ยนไป คืออเมริกามีฐานอำนาจอยู่ข้างบน และประเทศที่สนับสนุนอเมริกามีมาก ถึงแม้จะมีประเทศที่ต่อต้านอเมริกา แต่ก็มีน้อย ถ้าเป็นอย่างนี้ ระบบโลกของอเมริกาจะยังอยู่ต่อไปได้

สำหรับระบบความมั่นคงในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แนวโน้มสำคัญคือ สหรัฐฯ ยังคงเป็นตัวแสดงสำคัญที่สุด และยังคงครองความเป็นเจ้าอยู่ต่อไป โดยยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ จะเน้น 3 เรื่องใหญ่ด้วยกัน เรื่องแรกคือ การครองความเป็นเจ้า เรื่องที่สองคือ นโยบายปิดล้อมและสกัดกั้นอิทธิพลของจีน และเรื่องที่สามคือสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ไทยคงไม่มีทางเลือกที่จะต้องเล่นตามเกมของสหรัฐฯ ทั้ง 3 เรื่อง

ในการวิเคราะห์ถึงภัยและโอกาสต่อไทย หากมองในแนวคิดสังคมนิยม จะเห็นได้ว่าสหรัฐฯ ทำตัวเป็น "อัมพพาล" จะเข้ามาครอบงำภูมิภาค

ทั้งทางด้านการทหาร ความมั่นคง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

แต่หากมองในแนวอุดมคตินิยม การที่สหรัฐฯเป็นเจ้าครองโลก ก็น่าจะเป็นโอกาสต่อไทย ในแง่ที่สหรัฐฯจะมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวคานอำนาจในภูมิภาค โดยการเข้ามาถ่วงดุลอำนาจระหว่างจีนและญี่ปุ่น และจะเป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับไทย

หากมองในแง่ นโยบายต่างประเทศไทยในระยะสั้น ก็มีความจำเป็นที่ไทยจะต้องมีนโยบายเข้าหาสหรัฐฯมากขึ้น เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติที่จะได้ จากการเข้าหาสหรัฐฯดังกล่าวข้างต้น

ดังนั้น ในระเบียบโลกที่อเมริกาเป็นเจ้าอยู่ขณะนี้ ผลประโยชน์ที่ไทยจะได้ จากการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับอเมริกานั้นมีอยู่อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านความมั่นคง ด้านการทหาร ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี ด้านองค์ความรู้ ซึ่งต้องพึ่งพาอเมริกาอยู่ นั่นเป็นโอกาสแต่ภัยก็มี ถ้าใกล้ชิดกับอเมริกามากเกินไป ศัตรูของอเมริกาก็มีอยู่ จะกลายเป็นว่าไทยกลายเป็น "ลูกไล่" "หางเครื่อง" หรือ "ตามกัน" อเมริกา ซึ่งรัฐบาลบางสมัยก็โดนโจมตีมาแล้ว นอกจากนี้ภัยของไทยที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ในยุคหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ก็คือ อาจจะเป็นการชักศึกเข้าบ้าน ทำให้ไทยเป็นเป้าของการก่อการร้าย และเป็นศัตรูกับโลกมุสลิม เพราะฉะนั้น จุดสมดุลอยู่ตรงไหน ไทยจะวางตัวอย่างไร มีความใกล้ชิด มีนโยบายต่ออเมริกาอย่างไร เพื่อที่จะ

ก่อให้เกิดความสมดุล จะได้โอกาส และป้องกัน ไม่ให้เกิดภัยที่จะเข้ามาใกล้

กล่าวโดยสรุป ระบบหนึ่งขั้วอำนาจซึ่งมี สหรัฐฯ เป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวในโลก แนวโน้มสำคัญคือ สหรัฐฯภายใต้การนำของ รัฐบาล Bush แนวคิดอนุรักษนิยมใหม่ ลัทธิการ ครอบครองเป็นเจ้าของ การดำเนินนโยบายฝ่ายเดียว และการแสวงหาพันธมิตรที่จะสนับสนุนสหรัฐฯ จะ ดำเนินต่อไป ท่ามกลางสภาวะที่สหรัฐฯ ครอบ ความเป็นเจ้าในโลกเช่นนี้ จะเป็นทั้งภัยและโอกาส ต่อไทย ภัยในแง่ที่สหรัฐฯ จะดำเนินนโยบายใน ลักษณะก้าวร้าวกดดันไทยต่อไป ซึ่งจะทำให้ไทย ไม่มีทางเลือก ที่จะต้องสนับสนุนสหรัฐฯ แต่ ขณะเดียวกัน การใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ก็จะเป็น โอกาสสำหรับไทยเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะ เป็น ผลประโยชน์ทางการทหาร การเมือง ความ มั่นคง และเศรษฐกิจ ดังนั้นไทยจะต้องพยายาม ถ่วงน้ำหนัก สร้างดุลยภาพของความสัมพันธ์ให้ดี โดยพยายามลดภัยและเพิ่มโอกาสให้กับไทย

8.2 ระบบความมั่นคงในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในยุคระยะยาว: ระบบ ดุลแห่งอำนาจ และการเปลี่ยนผ่านแห่ง อำนาจ

อย่างไรก็ตาม ในระยะยาวมีแนวโน้มว่า โลกกำลังจะเปลี่ยนจากระบบ 1 ขั้วไปสู่หลายขั้ว อำนาจ สหรัฐฯจะเสื่อมคลายลง ตามวัฏจักรของ มหาอำนาจที่เป็นมาในอดีต นอกจากนี้ มีแนวโน้ม ว่า ขั้วอำนาจอื่นๆ อาทิ จีน ญี่ปุ่น ยุโรป รัสเซีย ประเทศในเอเชีย ประเทศกลุ่มอิสลาม แอฟริกา

และละตินอเมริกา มีแนวโน้มว่า จะต่อต้าน สหรัฐฯ และเป็นพันธมิตรกันในการคานอำนาจ สหรัฐฯมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะทำให้โลกเป็นหลาย ขั้วอำนาจในระยะยาว

สำหรับประเทศจะขึ้นมาท้าทาย ระเบียบโลกของอเมริกันนั้น ขณะนี้ มีกลุ่ม ประเทศอิสลามกับจีนเป็นตัวแสดงที่สำคัญ สำหรับจีน ปัจจัยสำคัญที่จะสร้างอำนาจให้กับ ชาติคือ ฐานประชากร ในปี 2025 ประชากร ของจีนจะใหญ่มาก อินเดียจะมาก อเมริกาจะ เล็กลง ยุโรปจะเล็กลง เพราะฉะนั้น ถ้าดูจาก ฐานประชากร จะตอบได้ง่ายๆเลยว่า ในอนาคต นั้น ใครจะใหญ่ในโลกนี้ ใครจะขึ้นมาท้าทาย ระเบียบโลกของอเมริกา ซึ่งก็คือ จีนกับอินเดีย

ที่ชัดเจนไปกว่านั้นคือ เรื่องของขนาด เศรษฐกิจ ในปี 1950 ขนาดเศรษฐกิจของ อเมริกาใหญ่ 50 % ของเศรษฐกิจโลก แต่ในปี 2025 หากเศรษฐกิจของจีนยังเจริญเติบโต 8% ไปเรื่อยๆ เศรษฐกิจของจีนจะใหญ่เท่ากับของ อเมริกา และในปี 2050 เศรษฐกิจของจีนจะ ใหญ่เท่ากับของอเมริกาและยุโรปรวมกัน เพราะฉะนั้น จะเป็นแนวโน้มที่สำคัญอย่างยิ่ง ในแง่ของผลที่จะมากระทบต่อนโยบายของไทย ในระยะยาว คือการผงาดขึ้นมาของจีน และใน ระยะยาว จะมีอินเดียด้วย

แต่ว่าสิ่งที่สำคัญ ที่จะมีผลกระทบต่อ ไทยมาก ทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ที่กำลังจะเกิดขึ้น ในอนาคต จีนจะขยายอิทธิพลครอบงำภูมิภาค ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม อเมริกาคงไม่ยอมให้จีนมีบทบาทมากขึ้น นโยบายปิดล้อมจีน ซึ่งสหรัฐฯ ดำเนินการมาตลอด จะนำมาใช้ต่อไป ขณะนี้จีนกำลังถูกปิดล้อม ทางด้านตะวันออกคือ ญี่ปุ่นและประเทศอาเซียนบางประเทศ ทางใต้คืออินเดีย ทางตะวันตก อเมริกากำลังเพิ่มบทบาทมากขึ้นในเอเชียตะวันตก สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นวิวัฒนาการในอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้น

การที่จีนใหญ่ขึ้นมา ไทยจะได้อะไร ขณะนี้ไทยก็รู้ว่า จีนกำลังใหญ่ขึ้นมา ไทยพยายามใกล้ชิดกับจีน พยายามทำเขตการค้าเสรีกับจีน อย่างไรก็ตาม นั่นคือโอกาสของไทยสำหรับ การที่จะใกล้ชิดกับจีนในอนาคต

เมื่อมีโอกาส ก็มีภัย สำหรับ “ภัย” ที่จะเกิดขึ้นเมื่อไทยไม่ได้ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ คือการที่ไทยจะถูกจีนครอบงำ การเป็น “ลูกไล่” จีน ซึ่งคงจะไม่เป็นประโยชน์ต่อไทยในระยะยาว จุดสมดุลจะอยู่ตรงไหน การที่จะถ่วงดุลอำนาจระหว่างสหรัฐฯ กับจีน น่าจะเป็นนโยบายของไทย คือ การสร้างดุลอำนาจให้เกิดขึ้น ไม่ให้อำนาจใดอำนาจหนึ่ง มีมากจนครอบงำภูมิภาคนี้

ดังนั้น ระบบหลายขั้วอำนาจ จะเป็นแนวโน้มสำหรับอนาคตในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผงาดขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีนและอินเดีย ซึ่งจะมีทั้งภัยและโอกาสต่อไทย ดังนั้น นโยบายในระยะยาวของไทย คือ การเน้นการทูตรอบทิศทาง นโยบายรักษาระยะห่างที่เท่าเทียมกัน (equi-distant policy)

นโยบายไทยในอนาคตระยะยาว โลกจะเปลี่ยนจากระบบ 1 ขั้วไปสู่ระบบหลายขั้ว ดังนั้น แนวนโยบายต่างประเทศไทยในระยะยาว จะต้องเตรียมปูพื้นฐานไว้ สำหรับโลกหลายขั้ว อำนาจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยนโยบายไทย ต้องค่อยๆ ปรับจากสภาวะแวดล้อมที่เป็นระบบ 1 ขั้วเป็นหลายขั้วอำนาจ จากการพึ่งพิงสหรัฐฯ ไปสู่นโยบายการทูตรอบทิศทาง (omni-directional diplomacy) โดยจะต้องพยายามฟื้นฟู สร้างความสัมพันธ์และรักษาความสัมพันธ์กับขั้วอำนาจอื่นที่กำลังจะเกิดขึ้น

ในระยะยาว จะเป็นระบบหลายขั้วอำนาจ เพราะฉะนั้น ไทยจะต้องเข้าหาทุกขั้วอำนาจ คือ ดำเนินนโยบายในลักษณะที่รักษาระยะห่างที่เท่าเทียมกัน (equi-distant policy) ซึ่งจะเหมาะสมสำหรับดุลยภาพแห่งอำนาจ ที่แต่ละขั้วอำนาจมีอำนาจในระดับเดียวกัน คือ จีน ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ มีอำนาจพอ ๆ กัน อย่างไรก็ตาม หากในอนาคต ดุลยภาพแห่งอำนาจ จะเป็นไปในลักษณะที่สหรัฐฯ ยังมีความเหนือกว่าจีนและญี่ปุ่น นโยบายไทยก็คงจะต้องให้น้ำหนักกับความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ มากกว่าความสัมพันธ์ไทย-จีน หรือ ไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งถ้าคิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ อาจจะเป็นความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ ร้อยละ 40 ไทย-จีน ร้อยละ 30 ไทย-ญี่ปุ่น ร้อยละ 30 เป็นต้น

8.3 ภูมิภาคภิบาล

หากวิเคราะห์ความมั่นคงระหว่างประเทศ ตามแนวอุดมคตินิยม จะเห็นภาพได้ว่า

โลกกำลังจะมีวิวัฒนาการเปลี่ยนไป เรื่องของข้าอำนาจจะเป็นเรื่องพันยุคพันสมัย โลกกำลังเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ความมั่นคงระหว่างประเทศ จะไม่ได้ถูกกำหนดโดยข้าอำนาจหรือมหาอำนาจ แต่ความมั่นคงระหว่างประเทศในอนาคต จะมีตัวแสดงที่หลากหลาย โดยเฉพาะสถาบันระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ กฎระเบียบระหว่างประเทศ องค์การข้ามชาติต่างๆ ดังนั้น ในอนาคตในระยะยาว ความมั่นคงระหว่างประเทศจะมีวิวัฒนาการคล้ายการเมืองภายในประเทศมากขึ้นเรื่อยๆ และคล้ายสังคมภายในประเทศมากขึ้น การเมืองภายในประเทศ จะมีสถาบันทางสังคม รัฐบาล สภา พรรคการเมือง กลุ่มต่างๆ ในสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ความมั่นคงระหว่างประเทศกำลังมุ่งไปสู่ระบบที่คล้าย ๆ กับเป็นทั้งรัฐบาล ทั้งสังคมโลก คือมีสถาบันทางสังคมระหว่างประเทศ มีองค์การระหว่างประเทศ มีกฎหมายระหว่างประเทศ

มองในแง่โอกาสของไทย ในโลกใบใหม่ที่จะเป็นโลกาภิวัตน์ ที่ระบอบหรือสถาบันความมั่นคงระหว่างประเทศจะมีความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้ประเทศมหาอำนาจ ข้าอำนาจต่างๆ ลดบทบาทและอำนาจลง มองในแง่นี้ ก็อาจเป็นผลดีต่อไทยที่จะลดภัย "อันธพาล" จากเจ้าครองโลกอย่างเช่นสหรัฐฯ ดังนั้นนโยบายไทยในระยะยาว ต้องลดนโยบาย "pro" สหรัฐฯ

อย่างไรก็ตาม กระแสโลกาภิวัตน์และกระแสโลกาภิวัตน์ นอกจากจะเป็นคุณ ก็จะเป็นโทษต่อรัฐไทย โดยจะทำให้รัฐไทยสูญเสียอำนาจ

อธิปไตยลงไปเรื่อย ๆ บทบาทของรัฐจะถูกลดทอนลงไปเรื่อย ๆ ในขณะที่บทบาทของระบอบระหว่างประเทศ สถาบันระหว่างประเทศ จะเพิ่มอำนาจมากขึ้นเรื่อย ๆ และจะเพิ่มแรงกดดันต่อรัฐไทย ที่จะต้องปฏิบัติและมีพฤติกรรมตามกฎระเบียบโลกมากขึ้น

สำหรับในระดับภูมิภาค หากวิเคราะห์ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกตามแนวเสรีนิยม จะเห็นภาพ ตามที่ได้วิเคราะห์แล้วในเรื่องโลกาภิวัตน์ในระดับโลกคือ ข้าอำนาจกำลังเป็นเรื่องพันยุคพันสมัย ความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาค จะวิวัฒนาการไปสู่ความเป็นระบอบ (regime) โดยมีสถาบันทางสังคมในภูมิภาค องค์การระหว่างประเทศ กฎระเบียบระหว่างประเทศ โดยอาเซียน และ ASEAN Regional Forum (ARF) จะมีพัฒนาการเป็นสถาบันระหว่างประเทศ ที่มีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ

สำหรับนโยบายต่างประเทศไทยต่อภูมิภาคก็เช่นเดียวกันกับนโยบายไทยในระดับโลกคือ จะต้องปูพื้นฐานสำหรับโลกใบใหม่ที่กำลังพัฒนาขึ้นในภูมิภาค คือ ภูมิภาคภิวัตน์ (regional governance) นโยบายต่างประเทศไทย ต้องเตรียมพร้อมสำหรับการรองรับพัฒนาการของระบอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ อาเซียน ARF และสำหรับสถาบันในภูมิภาค ที่จะเกิดขึ้นใหม่ในอนาคตด้วย ดังนั้น ในระยะยาว ระบบภูมิภาคภิวัตน์ (regional governance) พัฒนาการของ

สถาบันและกฎระเบียบในภูมิภาคจะมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พัฒนาการของประชาคมความมั่นคงอาเซียน และ ประชาคมความมั่นคงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น ไทยจึงต้องรีบเข้าไปมีบทบาท ในพัฒนาการของ ระบบภูมิภาคภิบาล ดังกล่าว

ประสบการณ์การพัฒนาของเกาหลีใต้ (South Korea's Experiences of Development) *

วิเชียร อินทาสี **

Wichian Intasi

บทคัดย่อ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองและสงครามเกาหลี เกาหลีใต้ถือเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดประเทศหนึ่งในเอเชีย แต่ภายในระยะเวลาเพียง 40 กว่าปี เกาหลีใต้สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นประเทศชั้นนำในการผลิตสินค้าด้านอุตสาหกรรม ประชาชนโดยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และการเมืองของประเทศพัฒนาไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคง จากการศึกษาการพัฒนาของเกาหลีใต้พบว่า ในสมัยประธานาธิบดีปาร์คจองฮี รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมอุตสาหกรรมหนักและเคมี พร้อมกับการกำหนดมาตรการขึ้นหลายอย่าง เพื่อสนับสนุนภาคธุรกิจ ผลจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว และโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนมาเป็นภาคอุตสาหกรรม ในด้านการเมือง ถึงแม้ในระบอบแรกเกาหลีใต้มีรัฐบาลเผด็จการพลเรือนและทหารปกครองประเทศ แต่ในที่สุดพลังการเรียกร้องประชาธิปไตยที่เติบโตขึ้น เป็นผลให้รัฐบาลเผด็จการต้องคืนอำนาจให้กับประชาชนในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 สำหรับการพัฒนาสังคม การลดความแตกต่างด้านมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ ระหว่างคนในชนบทกับคนในเมือง โดยการริเริ่ม

---

* บทความนี้ ปรับปรุงจากบทความภายใต้ชื่อเรื่องเดียวกัน ซึ่งนำเสนอในการประชุมทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ (Bangkok International Conference for the 50th Anniversary of Korea-Thailand Diplomatic Relations) จัดโดย สมาคมไทยศึกษาแห่งเกาหลี (Korean Association of Thai Studies) กระทรวงการต่างประเทศและการค้าแห่งเกาหลี (Korean Ministry of Foreign Affairs and Trade) และสถานทูตเกาหลีใต้ (Embassy of the Republic of Korea to Thailand) ณ โรงแรมเรดิสสัน กรุงเทพฯ วันที่ 7-8 สิงหาคม 2551 ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณต่อผู้แสดงความคิดเห็นและวิจารณ์บทความมา ณ โอกาสนี้ด้วย

** นักวิจัยประจำสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาล ได้ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และการทุ่มเทด้านการศึกษ ทำให้ประเทศมีทรัพยากรบุคคลที่สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนา ส่วนปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนความสำเร็จในการพัฒนา ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมก็คือ ความเข้มแข็งและการถ่วงดุลอำนาจระหว่างสถาบันการเมือง การเติบโตและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม การพัฒนาทรัพยากรบุคคล และภาวะผู้นำของผู้นำประเทศ อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการพัฒนาดังกล่าว ก็ได้ก่อผลกระทบในด้านลบด้วยเช่นกัน อาทิเช่น การครอบงำของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ต่อภาคเศรษฐกิจ การคอร์รัปชันระหว่างนักการเมือง ข้าราชการและนักธุรกิจ และปัญหาภูมิภาคนิยม

คำสำคัญ : เกาหลีใต้ การพัฒนา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม

Abstract

After the Second World War and the Korean War, South Korea was considered as one of the poorest countries in Asia. But it took only around forty years to develop into an advanced country, which its industrial products are exported to many parts of the world, its people live at high standards of living, and its democracy moves forward to be normative. The study finds that President Park Chung-hee emphasized the economic growth as the pivotal strategy in development through promoting heavy and chemical industries (HCIs). His government provided various measures to support the private sector, especially industrial activities, that led to the records high economic growth and the change of the country's economic structure into the industry-dominated. Though civilian and military dictatorship governments had ruled South Korea during the early period of development, they relinquished power to people in the 1980s because of the growing demand of democracy supporters. For social development, the rural development program, introduced by the government, contributed to the decrease of difference in standards of living between people living in the urban area and the rural. In addition, the extension of education provided adequate human resources to meet the demand in the period of development. The study also finds that the check and balance of political institutions, the strong and active roles of civil society, the human resource development, and leadership of political leaders are important factors that help South Korea to be successful in economic, political, and social development. South Korea, however, has experienced negative impact—such as the big business group's influence on economy, corruption between politicians, bureaucrats, and businesspersons, and regionalism—due to the development process.

Keywords: South Korea, economy, politics, society, development

บทนำ

คำกล่าวขานถึงเกาหลีใต้ที่ว่าเป็นดินแดน “มหัศจรรย์แห่งลุ่มแม่น้ำฮัน” หรือ “Miracle on the Han” ย่อมสื่อความหมายให้ผู้ฟังหรือผู้อ่าน ได้เห็นภาพการพัฒนาของเกาหลีใต้ที่สามารถทำให้ดินแดน ซึ่งได้รับภัยพิบัติอย่างย่อยยับจากสงครามเกาหลีในช่วง ค.ศ.1950-1953 จนถือว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่ยากจนที่สุดในเอเชีย ให้พลิกฟื้นเป็นดินแดนที่มีความก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี โดยใช้ระยะเวลาในการพัฒนาเพียงไม่ถึงหนึ่งชั่วอายุคน ซึ่งในปัจจุบัน สินค้าหลายประเภทที่เกาหลีใต้ผลิตได้ สามารถครองส่วนแบ่งในตลาดโลกในลำดับต้น ๆ โดยเฉพาะสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ อุปกรณ์การสื่อสาร และรถยนต์ นอกจากนี้ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา เกาหลีใต้ได้เริ่มให้ความสนใจในการส่งออกสินค้าด้านวัฒนธรรม อันได้แก่ เพลง ละครและภาพยนตร์ สูตลาดต่างประเทศ ซึ่งสินค้าดังกล่าวกลายเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายจากผู้บริโภค จนเกิดเป็นกระแสเกาหลี (Korean Wave) ขึ้นในหลายภูมิภาคของโลก

ถึงแม้การพัฒนาของเกาหลีใต้ ในช่วงทศวรรษที่ 1960-1990 ได้ทำให้ประเทศก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ดังจากคำกล่าวขานที่ว่า “มหัศจรรย์แห่งลุ่มแม่น้ำฮัน” แต่เกาหลีใต้กลับต้องประสบวิกฤติทางการเงินใน ค.ศ.1997 เช่นเดียวกับอีกหลายประเทศในเอเชียตะวันออก

เฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม เกาหลีใต้สามารถใช้เวลาไม่นานนัก ในการฟื้นฟูระบบการเงินและระบบเศรษฐกิจของประเทศ ให้กลับคืนสู่ภาวะปรกติ

จากผลของการพัฒนาดังกล่าว ผู้เขียนจึงประสงค์นำเสนอกิจกรรมที่รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ดำเนินการ อันมีผลสำคัญที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์มหัศจรรย์แห่งลุ่มแม่น้ำฮัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าผลจากการพัฒนานั้นไม่ใช่เกิดขึ้นจากสิ่งลึกลับ (myth) หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ ดังคำกล่าวที่ว่า “เราสามารถทำได้” หรือ “We can do.” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ปลุกฝังให้ประชาชนของตนได้ยึดถือ ในขณะเดียวกัน ก็จะนำเสนอถึงปัจจัยที่ทำให้เกาหลีใต้พัฒนาขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

จากเป้าหมายการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า กับการก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม

จากสภาพทางกายภาพ คาบสมุทรเกาหลีมีพื้นที่ราบอยู่ประมาณร้อยละ 20 นอกจากนั้นเป็นภูเขา จึงไม่เหมาะสำหรับการเกษตรกรรม ด้วยเหตุนี้ หากย้อนไปพิจารณาในยุคประวัติศาสตร์ จึงพบว่าคนเกาหลีได้อพยพไปแสวงหาพื้นที่เพาะปลูกในดินแดนอื่น ดังนั้นในช่วงที่เกาหลีตกเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น ระหว่าง ค.ศ.1910-1945 การดำรงชีวิตของคนเกาหลีจึงเผชิญความยากลำบากอย่างมาก เพราะญี่ปุ่นได้เข้ามาแสวงหาประโยชน์ในการถือครองที่ดินและการเป็นเจ้าของกิจการหลาย

ประเภท ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเกาหลีเป็นอิสระจาก ญี่ปุ่น เกาหลีก็กลับต้องถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน ซึ่งไม่ได้มีผลกระทบต่อคนเกาหลีเฉพาะด้านการเมืองเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพราะปัจจัยในการผลิตสินค้าอยู่คนละดินแดนกัน กล่าวคือ แหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าและโรงงานต่าง ๆ อยู่ในเกาหลีเหนือ ส่วนแหล่งเกษตรกรรมนั้นอยู่ในเกาหลีใต้ ดังนั้นผู้ที่ทำการเพาะปลูกในเกาหลีใต้จึงขาดแคลนปุ๋ย เนื่องจากโรงงานตั้งอยู่ในเกาหลีเหนือ นอกจากนี้ ดินแดนเกาหลีทั้งสองส่วนยังกลายเป็นสมรภูมิต่อสงครามกลางเมือง อันนำมาซึ่งการสูญเสียทรัพย์สิน ชีวิตและผู้บาดเจ็บอีกจำนวนมาก

ผลกระทบที่เกาหลีใต้ได้รับทั้งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองและช่วงหลังสงครามเกาหลี ถือว่ามีความรุนแรงมาก จนถึงกับมีการตั้งข้อสังเกตว่า ถ้าหากไม่มีสหรัฐอเมริกาเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เกาหลีใต้จะสามารถฝ่าฟันอุปสรรคที่เผชิญได้สำเร็จหรือไม่ เพราะปัญหาที่เกาหลีใต้เผชิญมีทั้งภัยคุกคามด้านความมั่นคงจากภายในและภายนอก ปัญหาด้านเศรษฐกิจเนื่องจากการขาดแคลนวัตถุดิบ เงินทุนและพลังงานในการผลิตสินค้า และปัญหาด้านสังคมเพราะที่อยู่อาศัยถูกทำลาย และการพลัดพรากจากกันของคนในครอบครัว (Kwang 1981, 55; Choy 1971, 340-46)

รัฐบาลของประธานาธิบดีอีซึงมัน (Syngman Rhee) ซึ่งปกครองเกาหลีใต้ระหว่าง

ค.ศ.1948-1960 จึงกำหนดนโยบายเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ โดยเน้นการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้า พร้อมกับกำหนดมาตรการคุ้มครองตลาดสินค้าภายใน โดยการกำหนดกำแพงภาษี และการกำหนดปริมาณการนำเข้า แต่นโยบายและมาตรการเหล่านี้ต่างมีข้อจำกัด เพราะตลาดภายในของเกาหลีใต้มีขนาดเล็ก และการใช้ทรัพยากรไม่มีประสิทธิภาพเพราะขาดการแข่งขัน ส่วนภาคการเกษตร ซึ่งคนเกาหลีใต้ส่วนใหญ่ในขณะนั้นยึดเป็นอาชีพ ต้องเผชิญกับปัญหาที่สำคัญอยู่หลายประการ (Rhee 1973, 677-78) อาทิเช่น ผลผลิตตกต่ำ การขาดระบบชลประทาน การขาดการปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยมีราคาแพงและมีจำนวนไม่เพียงพอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือว่าส่งผลโดยตรงต่อรายได้ของผู้ประกอบอาชีพการเกษตร

ถัดมาในสมัยรัฐบาลประธานาธิบดีปาร์คจุงฮี (Park Chung-hee) ซึ่งปกครองเกาหลีใต้ในระหว่าง ค.ศ.1961-1979 จึงปรับทิศทางการพัฒนา โดยเฉพาะในช่วง ค.ศ.1961-1971 ได้เน้นความสำคัญไปที่การส่งเสริมการส่งออก โดยใช้ประโยชน์จากค่าจ้างแรงงานราคาถูก ในขณะเดียวกัน รัฐบาลได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ ขึ้นมาสนับสนุน อาทิเช่น การให้สิทธิพิเศษในการยกเว้นภาษี และการระดมเงินทุนด้วยการขึ้นดอกเบี้ยเงินฝาก ทั้งนี้รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาระยะห้าปีฉบับแรก ใน ค.ศ.1962 เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาด้วย

ผลจากการพัฒนาในช่วง 10 ปีแรก ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเกาหลีใต้ อยู่ในเกณฑ์สูง โดยถ่วงเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 9.5 ต่อปี ในด้านโครงสร้างการส่งออก สินค้าที่ผลิตในภาค อุตสาหกรรมได้มีส่วนการส่งออกเพิ่มขึ้นตลอด ในขณะที่สินค้าจากภาคเกษตรกรรมมีส่วนลดลง สำหรับมูลค่าการค้าต่างประเทศ มูลค่าสินค้าส่งออกอยู่ในราว 555 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน ค.ศ.1962 และได้เพิ่มเป็น 1.07 พันล้านเหรียญสหรัฐใน ค.ศ.1971

ต่อมาในทศวรรษที่ 1970 รัฐบาลประธานาธิบดีปาร์คจองฮีได้ปรับทิศทางการพัฒนาอีกครั้ง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและเคมี (heavy and chemical industries-HCIs) เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายในด้านการส่งออก และทดแทนการนำเข้าสินค้าประเภททุนหรือเครื่องจักร นอกจากนี้ รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการเตรียมพร้อม สำหรับการพึ่งตนเองด้านการป้องกันประเทศ ถ้าหากสหรัฐอเมริกาจะถอนกำลังทหารที่ประจำการอยู่ออกไป ส่วนประเภทอุตสาหกรรมที่รัฐบาลให้การสนับสนุน ได้แก่ การต่อเรือ รถยนต์ เหล็ก โลหะและเคมี

การเน้นความสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและเคมี (HCIs) ทำให้รัฐบาลต้องกำหนดมาตรการหลายอย่างขึ้นรองรับ อาทิ เช่น การให้สิทธิพิเศษด้านการคุ้มครองการประกอบ การยกเว้นภาษี และการให้เงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ พร้อมกันนั้น รัฐบาลได้สร้างสิ่ง

อำนวยความสะดวกหรือโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญขึ้นรองรับ ดังกรณี การสร้างท่าเรือที่เมืองปูซาน (Busan) การสร้างทางหลวงเชื่อมระหว่างกรุงโซลและเมืองท่าปูซาน และการกำหนดให้มีนิคมอุตสาหกรรมขึ้นในเมืองสำคัญของแต่ละจังหวัด (Harvie and Lee 2003, 20-23)

การพัฒนาภายใต้นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมหนักและเคมี (HCIs) ส่งผลให้มูลค่าการส่งออกของเกาหลีใต้เพิ่มขึ้นจาก 1.07 พันล้านเหรียญสหรัฐใน ค.ศ.1971 เป็น 15.06 พันล้านเหรียญสหรัฐ ใน ค.ศ.1979 หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นอยู่ในราวร้อยละ 39.2 ต่อปี ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่า การพัฒนาภายใต้นโยบายนี้ เป็นผลให้โครงสร้างการผลิตของเกาหลีใต้ เปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตในภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัวอย่างไร้กัตาม การดำเนินนโยบายดังกล่าวได้ก่อผลกระทบในเชิงลบขึ้นเช่นกัน ดังกรณี การก่อตัวของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่หรือแจบออล (*chaebol*) ที่อาศัยประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจทางการเมือง ในการได้รับสินเชื่อหรือการจัดซื้อจัดหาของภาครัฐบาล และในเวลาต่อมา กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เหล่านี้ ได้เข้ามามีอิทธิพลครอบงำภาคธุรกิจของเกาหลีใต้นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาการคอร์รัปชันระหว่างนักการเมืองและข้าราชการประจำกับบรรดานักธุรกิจ (O 1997, 20-21) ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนา เนื่องจากในบางพื้นที่ได้รับผลจากการพัฒนาน้อย รวมถึงปัญหาการ

ต้องพึ่งพิงแหล่งเงินกู้จากต่างประเทศ ยิ่งไปกว่านั้น ภาคเศรษฐกิจของเกาหลีใต้ต้องเผชิญกับภาวะความเสี่ยง เพราะเกาหลีใต้ต้องพึ่งพิงแหล่งน้ำมันจากภายนอกประเทศ ดังนั้นเมื่อเกิดภาวะราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 ระบบเศรษฐกิจของเกาหลีใต้ จึงได้รับผลกระทบตามไปด้วย

จากผลกระทบดังกล่าว รัฐบาลประธานาธิบดีชอนดุษวาน (Chun Doo-hwan) ซึ่งปกครองเกาหลีใต้อยู่ระหว่าง ค.ศ.1980-1988 จึงได้ปรับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นความสำคัญของการมีเสถียรภาพ การผ่อนคลายกฎระเบียบเกี่ยวกับการคุ้มครองอุตสาหกรรมภายใน โดยเปิดโอกาสให้สินค้าจากภายนอกประเทศเข้ามาแข่งขันมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ได้พยายามสร้างความเป็นธรรมในการดำเนินธุรกิจ ด้วยการออกกฎหมายป้องกันการผูกขาด และสร้างความเป็นธรรมทางการค้า การสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) แทนการให้ความสำคัญกับกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่แต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งก็สอดคล้องกับเป้าหมายของนโยบายที่สำคัญอีกประการก็คือ การส่งเสริมการพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สมดุล

เมื่อย่างเข้าทศวรรษที่ 1990 การเผชิญหน้ากันระหว่างประเทศในค่ายเสรีกับค่ายคอมมิวนิสต์ผ่อนคลายลง การติดต่อและความร่วมมือด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่าง ๆ มีเพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งก็ถือเป็นคุณูปการของ

เทคโนโลยีการสื่อสาร ที่จัดอุปสรรคด้านความห่างไกลในการติดต่อกันออกไป และในช่วงเวลาที่ไล่เลี่ยกันนั้น ระบบการค้าโลกของโลกก็เริ่มเปลี่ยนแปลง โดยแนวคิดการค้าเสรีกลายเป็นกระแสหลัก ดังตัวอย่าง การเกิดข้อเรียกร้องให้ประเทศซึ่งปกป้องตลาดสินค้าเกษตรและบริการทางการเงิน ลดหย่อนกฎเกณฑ์ เพื่อให้สินค้าและผู้ประกอบการจากต่างประเทศเข้าไปแข่งขัน โดยให้คำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้บริโภคจะได้รับ

เกาหลีใต้ได้อาศัยจังหวะดังกล่าว ผ่อนคลายกฎระเบียบต่าง ๆ เร่งปฏิรูปสถาบันการเงิน เพื่อให้เกิดความโปร่งใส นำระบบชื่อจริง (real name system) มาใช้ในการทำธุรกรรมทางการเงิน เพื่อแก้ไขปัญหาการคอรัปชั่น พร้อมกันนี้ รัฐบาลได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้หลักการโลกาภิวัตน์หรือเซเกยхва (seggyehwa) โดยการเข้าร่วมอย่างแข็งขันในการเจรจาการค้า ภายใต้กรอบขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization) ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว การพัฒนาเศรษฐกิจของเกาหลีใต้ ได้ก้าวมาถึงขั้นที่ถือว่าประสบความสำเร็จในอีกหนึ่งระดับ เมื่อเข้าเป็นสมาชิกองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development-OECD) ใน ค.ศ.1996

อย่างไรก็ตาม ใน ค.ศ.1997 เกาหลีใต้ได้เผชิญภาวะวิกฤติการเงิน เมื่อภาคธุรกิจประสบกับปัญหาหนี้เงินกู้ต่างประเทศระยะสั้น

โดยเฉพาะการลงทุนที่มากเกินไปของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่หรือ *แจบอล* ก่อปรกับปัญหาการคอร์รัปชันทั้งในส่วนของภาคธุรกิจและภาคการเมือง จนนำไปสู่ภาวะการขาดสภาพคล่องทางการเงิน อันมีผลให้ *แจบอล* และธนาคารบางแห่งประสบภาวะล้มละลาย และในที่สุด รัฐบาลเกาหลีใต้ต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund-IMF) เข้ามาช่วยฟื้นฟูฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ

ในการแก้ไขภาวะวิกฤติ รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ดำเนินนโยบายที่สำคัญ คือ การลดขนาดของหนี้ที่ภาคธุรกิจมี กำหนดให้ภาคธุรกิจปรับโครงสร้าง และรูปแบบการจัดการให้มีความโปร่งใส เมื่อพิจารณาเฉพาะเจาะจงไปที่กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ รัฐบาลได้ระบุให้แต่ละกลุ่มเน้นการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นแกนหลักของกลุ่ม มากกว่าการผลิตในหลากหลายผลิตภัณฑ์ โดยไม่คำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็จะไม่กำหนดมาตรการต่างๆ ขึ้น เพื่อให้สิทธิเฉพาะต่อ *แจบอล* เท่านั้น หากจะคำนึงถึงความสำคัญของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ด้วย นอกจากนั้น รัฐบาลยังได้เริ่มแผนการปฏิรูปด้านแรงงาน โดยการแก้ไขกฎระเบียบ เพื่อให้ภาคธุรกิจสามารถลดจำนวนคนงานในกิจการของตนได้ อันจะก่อให้เกิดการยืดหยุ่นในการจัดการ ในส่วนของภาครัฐ รัฐบาลได้ดำเนินแผนการปฏิรูป ทั้งในส่วนของรัฐวิสาหกิจและระบบราชการ โดยการ

ปรับลดขนาด การกำหนดภารกิจให้มีความชัดเจน และสามารถอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนอย่างแท้จริง

จากมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ประกาศใช้ ได้มีส่วนทำให้เศรษฐกิจของเกาหลีใต้ฟื้นตัวขึ้น โดยใช้ระยะเวลาไม่นานนัก และจากบทเรียนที่เกาหลีใต้ได้รับจากวิกฤติการเงิน ทำให้เกาหลีใต้ตระหนักว่าการให้ความคุ้มครองต่อธุรกิจต่าง ๆ ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า ธุรกิจเหล่านั้นจะประสบความสำเร็จเสมอไป ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจต่าง ๆ ต้องสร้างความเข้มแข็งและจุดเด่นให้กับตนเอง เพื่อที่จะแข่งขันกับภายนอกประเทศ ทั้งในด้านคุณภาพและราคา อย่างไรก็ตาม การดำเนินการปฏิรูปในบางด้าน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่หรือ *แจบอล* ก็ยังเป็นที่ยังสงสัยถึงความสำเร็จ เนื่องจากแรงผลักดันของรัฐบาลในช่วงเวลาต่อมาได้อ่อนพลังลง และฝ่ายที่สนับสนุนการปฏิรูปกลับไม่สามารถที่จะรวมประเด็นความต้องการที่จะปฏิรูปอย่างเป็นกลุ่มก้อน ดังนั้นจึงพบว่าอิทธิพลของ *แจบอล* ที่มีต่อวงการการเมือง การปกครอง สื่อมวลชน วิชาการ และกฎหมาย ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง (K. Kim 2002, 36-38)

สำหรับในยุคของการเปิดเสรีทางการค้า รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ทุ่มเทความพยายามที่จะทำให้เศรษฐกิจของตนมีศักยภาพในการแข่งขันเพิ่มขึ้นไปอีก จึงมุ่งความสนใจไปที่การเปิดเสรีด้านการค้าและการลงทุนกับประเทศต่าง ๆ ทั้ง

ในรูปของพหุภาคีและทวิภาคี โดยเกาหลีใต้หวังที่จะได้รับประโยชน์จากสินค้าและบริการที่ตนเองมีศักยภาพ นับจากเกาหลีใต้ลงนามข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับซีดีใน ค.ศ.2004 เกาหลีใต้ได้บรรลุข้อตกลงในลักษณะเดียวกันกับสิงคโปร์ใน ค.ศ.2006 และกับสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ.2007 รวมถึงอยู่ระหว่างการเจรจากับอีกหลายประเทศ ที่เป็นประเทศคู่ค้าสำคัญ (Korea Policy Review 2007) อนึ่ง นับจากช่วงที่ประธานาธิบดีลีเมียงบัก (Lee Myung-bak) เข้าดำรงตำแหน่งผู้นำในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.2008 ผู้นำคนใหม่ของเกาหลีใต้ได้กำหนดวิสัยทัศน์เกาหลี 747 (Korea 747) เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวคือ จะทำให้เกาหลีใต้มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับร้อยละ 7 ต่อปี รายได้ต่อหัวของประชาชนโดยเฉลี่ยปีละ 40,000 เหรียญสหรัฐ และให้เศรษฐกิจเกาหลีใต้มีขนาดใหญ่โตอยู่ในลำดับที่ 7 ของโลก (วิเชียร อินทะสี 2551)

หากนับตั้งแต่ ค.ศ.1948 ซึ่งเป็นปีที่ก่อตั้งสาธารณรัฐเกาหลี (Republic of Korea) หรือเกาหลีใต้ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา และเมื่อนับถึง ค.ศ.2008 ก็ครบรอบ 60 ปีพอดี คงต้องถือว่าเกาหลีใต้ใช้ระยะเวลาไม่นานนัก ในการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวขึ้นสู่ประเทศอุตสาหกรรม โดยมีสินค้าและผลิตภัณฑ์หลายรายการอยู่ในอันดับชั้นนำของโลก ประชาชนโดยทั่วไปมีวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีฐานะของประเทศเปลี่ยนจากประเทศผู้ขอรับ

ความช่วยเหลือ กลายมาเป็นประเทศผู้ให้ และถึงแม้เกาหลีใต้ถือเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ในกระบวนการพัฒนาดังกล่าว ก็เชื่อว่าดำเนินมาอย่างราบรื่น และผลการพัฒนาเอง ก็เกิดผลกระทบในด้านลบและยังเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบันเช่นกัน ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นับว่าเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาในด้านอื่น ซึ่งขอที่จะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

จากรัฐบาลเผด็จการพลเรือนและทหาร สู่อำนาจประชาชน

ถ้าพิจารณาว่าความมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาทางการเมือง ก็ต้องถือว่าการเมืองของเกาหลีใต้ได้ผ่านขั้นตอนสำคัญดังกล่าว ทั้งนี้ นับจากเหตุการณ์ชุมนุมครั้งใหญ่ เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ.1987 ชาวเกาหลีใต้สามารถเลือกผู้นำประเทศ ผู้นำท้องถิ่น รวมถึงตัวแทนที่จะทำหน้าที่ในสภาระดับประเทศและระดับท้องถิ่นตามช่วงระยะเวลาที่กำหนด โดยไม่เผชิญปัญหาวิกฤติการเมือง อันเป็นเหตุนำไปสู่การโค่นล้มรัฐบาล จากความสำเร็จนี้ ต้องถือว่าเป็นผลจากความเข้มแข็งของฝ่ายต่าง ๆ ในระบบการเมือง ในการทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน เพื่อมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้อำนาจเกินขอบเขต อันจะเป็นเหตุนำไปสู่การเสียสมดุลของระบบและการเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา

แต่กว่าที่การเมืองเกาหลีใต้จะก้าวสู่ยุคประชาธิปไตยอย่างเต็มตัว เกาหลีใต้ก็เคยมีสภาพไม่ต่างไปจากประเทศกำลังพัฒนาโดยทั่วไป กล่าวคือ อำนาจทางการเมืองถูกผูกขาดอยู่เฉพาะกับกลุ่มบุคคล โดยที่กลุ่มบุคคลเหล่านี้ ต่างกำหนดมาตรการต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้ทำให้ฝ่ายตนอยู่ในอำนาจได้อย่างยาวนาน โดยไม่คำนึงถึงกติกาและกฎเกณฑ์ อย่างไรก็ตาม ผลของการอยู่ในตำแหน่งและอำนาจ โดยไม่คำนึงถึงความต้องการและข้อท้วงติงจากประชาชน ได้นำไปสู่การชุมนุมต่อต้านของประชาชน หรือไม่ก็เกิดความขัดแย้งในหมู่ผู้นำเอง จนเป็นเหตุให้ผู้นำต้องพ้นจากอำนาจไป

นับตั้งแต่การสถาปนาสาธารณรัฐเกาหลี (Republic of Korea) หรือเกาหลีใต้ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี (Democratic People's Republic of Korea) หรือเกาหลีเหนือ ใน ค.ศ.1948 เกาหลีทั้งสองต่างแข่งขันกันมาโดยตลอด เพื่ออ้างความชอบธรรมในการเป็นรัฐบาลของชาวเกาหลีแต่เพียงฝ่ายเดียว และต่อมามีความขัดแย้งนี้ ได้ทวีความรุนแรงจนกลายเป็นสงครามเกาหลี เมื่อการสู้รบในสงครามเกาหลียุติลง เกาหลีทั้งสองและประเทศที่ร่วมสงครามไม่ได้ลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ ดังนั้นทั้งเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้จึงอยู่ในภาวะสงครามต่อกัน สภาพเช่นนี้ คงปฏิเสธไม่ได้ที่ทั้งสองเกาหลีจำเป็นต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง เพื่อที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ

อันมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของประเทศโดยตรง

เกาหลีใต้ในช่วงแรกมีประธานาธิบดีอีซึงมัน (Syngman Rhee) เป็นผู้นำประเทศ เขาได้เน้นนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยต้องการโค่นล้มระบอบคอมมิวนิสต์ในเกาหลีเหนือ เพื่อที่จะนำไปสู่การรวมประเทศ ในระหว่างดำรงตำแหน่ง ประธานาธิบดีอีซึงมันใช้ความพยายามในการรักษาอำนาจทางการเมืองของตนหลายครั้ง โดยการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อยกเลิกการจำกัดวาระในการดำรงตำแหน่ง การใช้กลไกของระบบราชการในการปราบปรามและขจัดนักการเมืองฝ่ายค้าน อาทิเช่น การอาศัยประโยชน์จากกฎหมายด้านความมั่นคง ซึ่งประกาศใช้ใน ค.ศ.1948 กำจัดนักการเมืองฝ่ายค้านและผู้ต่อต้านรัฐบาล ทั้งที่กฎหมายนี้มีเป้าหมายเพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ และผู้ให้การสนับสนุนเกาหลีเหนือ

นอกจากนี้ ในช่วงการเลือกตั้งประธานาธิบดีอีซึงมันยังคงใช้อำนาจและกลไกของระบบราชการทุจริตการเลือกตั้ง จนสามารถเอาชนะคู่แข่งอื่น แต่ความซื่อสัตย์ดังกล่าว กลับไม่ได้เป็นหลักประกันให้ผู้นำการเมืองครองอำนาจได้อย่างยาวนาน เพราะความอดทนของประชาชนย่อมมีขีดจำกัด ด้วยเหตุนี้เอง ในเดือนเมษายน ค.ศ.1960 ประธานาธิบดีอีซึงมันต้องประกาศลาออกจากตำแหน่ง เนื่องจากเกิดการชุมนุมใหญ่ของประชาชน นักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัย ที่ไม่พอใจต่อกรณีการทุจริตการ

เลือกตั้ง และแม้ว่าประธานาธิบดีซึ่งมันได้สั่งให้ใช้กำลังทหารสลายการชุมนุม แต่ได้รับการปฏิเสธจากกองทัพ

การโค่นล้มรัฐบาลประธานาธิบดีซึ่งมัน ถือเป็นความสำเร็จของพลังประชาชนในการจัดผู้นำและรัฐบาลที่ใช้อำนาจเผด็จการออกไป แต่เกาหลีใต้ในขณะนั้นยังเผชิญกับปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นผลสืบเนื่องจากสงครามเกาหลี ด้วยเหตุนี้รัฐบาลที่รักษากรอยู่จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้ภายในเวลาอันสั้น สภาพปัญหาดังกล่าวจึงเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารที่นำโดยนายพลปักจงฮี (Park Chung-hee) ก่อการรัฐประหารขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1961

ในช่วงที่ประธานาธิบดีปักจงฮีดำรงตำแหน่งผู้นำเกาหลีใต้ การปกครองของเขามีผลต่อสถานะของเกาหลีใต้ในหลายทิศทาง กล่าวคือ ความเข้มแข็งของผู้นำกลายเป็นสิ่งจำเป็นต่อประเทศ ในช่วงที่เผชิญการคุกคามจากภายนอก โดยเฉพาะความขัดแย้งกับเกาหลีเหนือ และสถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาคในด้านเศรษฐกิจก็เป็นที่ประจักษ์ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ริเริ่มนำมาใช้ในสมัยประธานาธิบดีปักจงฮี มีผลทำให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์สูง และโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนจากภาคการเกษตรไปเป็นภาคอุตสาหกรรม ส่วนในด้านสังคม โครงการแซมมาอึล อุนดง (Saemaul Undong) หรือขบวนการชุมชนใหม่ ได้มีส่วนช่วยลดความ

แตกต่างด้านมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างคนในชนบทและคนในเมือง

ถึงแม้ตลอดระยะเวลา 18 ปี ที่ประธานาธิบดีปักจงฮีปกครอง ได้นำความเจริญในหลายด้านมาสู่เกาหลีใต้ แต่เขาก็กลับดำเนินกุศโลบายที่ไม่แตกต่างไปจากประธานาธิบดีซึ่งมัน กล่าวคือ พยายามรักษาอำนาจเพื่อให้อยู่ในตำแหน่งได้อย่างยาวนาน โดยการแก้ไขและประกาศใช้รัฐธรรมนูญให้เอื้อประโยชน์ต่อผู้นำให้มากที่สุด พร้อมกันนั้น ก็ขัดขวางและขจัดคู่แข่งทางการเมืองไม่ให้ขึ้นมาท้าทายอำนาจ ดังนั้นตลอดระยะเวลาที่ประธานาธิบดีปักจงฮีอยู่ในตำแหน่ง การเมืองและการปกครองของเกาหลีใต้จึงมีลักษณะเป็นแบบเผด็จการ การตรวจสอบและการถ่วงดุลอำนาจฝ่ายบริหารเป็นไปอย่างจำกัด ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ปัญหาการคอร์รัปชันระหว่างนักการเมือง ข้าราชการประจำและนักธุรกิจ ส่งผลให้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจผูกขาดอยู่เฉพาะกลุ่มบุคคลจำนวนน้อย รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรในสังคมถูกบิดเบือน

เมื่อผ่านพ้นสมัยประธานาธิบดีปักจงฮี ชาวเกาหลีใต้ต่างหวังที่จะเห็นรัฐบาลซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครอง มีการเคารพสิทธิและเสรีภาพ และไม่ใช้อำนาจโดยพลการ แต่ความหวังดังกล่าวกลับกลางเลือน เพราะภายหลังจากที่ประธานาธิบดีปักจงฮีถูกลอบสังหารใน ค.ศ.1979 คณะทหารที่นำโดยนายพลชอนดอฮวาน (Chun Doo-hwan)

ได้ยึดอำนาจในปลายปีเดียวกัน และในปีถัดมาได้เกิดการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย โดยให้ทหารยุติการแทรกแซงทางการเมือง แต่ฝ่ายทหารกลับใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุม โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เมืองกวางจู (Kwangju Uprising) ซึ่งเป็นผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก และภายหลังจากเหตุการณ์นี้ นายพลชอนดูฮวานได้เข้าดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศ

ถึงแม้ภายหลังการปราบปรามผู้ชุมนุมที่เมืองกวางจู เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1980 ทหารภายใต้การนำของนายพลชอนดูฮวานสามารถครองอำนาจทางการเมืองต่อ แต่ก็ไม่สามารถปกครองได้อย่างราบรื่น เมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงที่ประธานาธิบดีปักจองฮีครองอำนาจ การชุมนุมเรียกร้องของประชาชนและนักศึกษาได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายที่จะให้ประเทศปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประธานาธิบดีในฐานะหัวหน้ารัฐบาล ต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง และมีการจำกัดวาระและสมัยในการดำรงตำแหน่ง

การที่ระบอบเผด็จการทหารในเกาหลีใต้ต้องสิ้นสุด และอำนาจทางการเมืองได้กลับคืนไปอยู่กับประชาชน คงต้องถือเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกาหลีใต้ โดยเฉพาะในช่วงการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประธานาธิบดีปักจองฮี ที่ก่อให้เกิดการขยายตัวของเมือง อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

จากการเกษตรมาเป็นอุตสาหกรรม ทำให้ผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมขยายตัว การพัฒนาชนบทในช่วงที่ผ่านมาเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และผู้ได้รับการศึกษาในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยได้เพิ่มจำนวนขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สามารถวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่ส่วนรวมประสบ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากรัฐบาลผูกขาดและใช้อำนาจเกินขอบเขต ดังนั้นความต้องการที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองจึงเกิดขึ้นตามมา

ความสำเร็จจากการรวมพลังของนักศึกษาและประชาชน ในการกดดันให้ผู้นำต้องคืนอำนาจทางการเมืองให้กับประชาชน โดยเฉพาะการชุมนุมครั้งใหญ่ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1987 อันนำไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญ ที่ระบุให้ผู้นำประเทศต้องผ่านการเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง กำหนดให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงสมัยเดียว โดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองของเกาหลีใต้ เพราะนับจากนั้นมา การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยการรัฐประหารไม่ได้เกิดขึ้นอีก การเลือกตั้งทั่วไปเพื่อเลือกผู้นำประเทศและสมาชิกสภาแห่งชาติ เกิดขึ้นตามช่วงระยะเวลาที่ผู้นำประเทศและสมาชิกสภาครบวาระ นอกจากนี้ นักการเมืองในทุกระดับหรือแม้แต่อดีตผู้นำประเทศ ซึ่งได้กระทำความผิดหรือใช้อำนาจอันมิชอบในช่วงก่อนหรือ

ระหว่างการดำรงตำแหน่ง ยังถูกนำตัวมารับโทษตามความผิดที่ได้กระทำไป

จากความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม การถ่วงดุลอำนาจกันระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ทำให้การเมืองเกาหลีใต้ก้าวไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่เต็มตัว และกลายเป็นรากฐานอันสำคัญสำหรับการพัฒนาในด้านต่างๆ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะผู้ทำหน้าที่ในแต่ละฝ่ายต้องรับฟังความคิดเห็นและรับผิดชอบต่อประชาชน และหากฝ่ายหรือบุคคลใดละเมิดต่อหลักการดังกล่าว ก็ย่อมได้รับผลในเชิงลบจากการกระทำนั้น

อย่างไรก็ตาม แม้การเมืองเกาหลีใต้ได้พัฒนาไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่เต็มตัว แต่ก็ยังคงเผชิญปัญหาอีกบางประการ อาทิเช่น การให้ความสำคัญกับตัวบุคคล (S. Kim 2003, 105) ถ้าหากย้อนไปพิจารณาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมาจนถึงในราวการเลือกตั้งประธานาธิบดีใน ค.ศ.2002 การเมืองเกาหลีใต้ได้ผูกพันหรือเกี่ยวข้องกับนักการเมืองที่สำคัญ 3 คน คือ คิมยองซัม (Kim Young-sam) คิมแดจุง (Kim Dae-jung) และคิมจองพิล (Kim Jong-pil) โดยสองคนแรกได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสูงสุด คือ ผู้นำประเทศ ซึ่งผลจากการให้ความสำคัญกับตัวบุคคล ในบางช่วงพบว่าผู้นำการเมืองมักให้ความสำคัญกับนโยบายน้อยกว่าผลประโยชน์ที่ผู้นำจะได้รับ ดังในช่วงที่คิมยองซัมจะลงแข่งขันชิงตำแหน่งประธานาธิบดีกับคิม

แดจุง เขาได้รวมพรรคการเมืองเข้ากับพรรคการเมืองของประธานาธิบดีโนแทกู (Roh Tae-woo) เนื่องจากเล็งเห็นโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้ง ทั้งที่ประธานาธิบดีโนแทกูนั้นอิงแอบกับประธานาธิบดีชอนดุษวาน หรือฝ่ายเผด็จการมาก่อน ในขณะที่เดียวกัน การให้ความสำคัญกับตัวบุคคลยังมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง กล่าวคือเมื่อผู้นำยุติบทบาททางการเมือง พรรคการเมืองที่สังกัดก็จะหมดบทบาทตามไปด้วย

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นภูมิภาคนิยม (regionalism) อันเป็นปัญหาหนึ่งในการพัฒนาการเมืองของเกาหลีใต้ ภูมิภาคนิยมนี้ถือเป็นผลกระทบจากการพัฒนาของเกาหลีใต้ ที่ผลของการพัฒนาได้สร้างความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นกับประชาชนในสองพื้นที่ โดยประชาชนในพื้นที่หนึ่งได้รับประโยชน์หรือโอกาสดีกว่าประชาชนในอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งในสมัยประธานาธิบดีปักจงฮี การพัฒนาของรัฐบาลได้กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่จังหวัดเกียงซัง (Kyongsang) หรือยองนัม (Yongnam) โดยเป็นทั้งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและท่าเรือพร้อมกันนั้นเมืองแทกู (Taegu) อันเป็นบ้านเกิดของประธานาธิบดีปักจงฮี ก็อยู่ในจังหวัดเกียงซัง นอกจากนี้ ผู้นำเกาหลีใต้คนถัดมา อาทิเช่น ประธานาธิบดีชอนดุษวาน ประธานาธิบดีโนแทกู และประธานาธิบดีคิมยองซัม ก็เกิดในพื้นที่จังหวัดเกียงซัง ยิ่งไปกว่านั้น ในสมัยประธานาธิบดีปักจงฮี ประธานาธิบดีชอนดุษวาน และประธานาธิบดีโนแทกู ผู้ได้รับการ

แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งระดับสูงทั้งในฝ่ายการเมืองและประจำ โดยส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาจากพื้นที่จังหวัดเกียงชัง (Kil 2001, 59) ส่วนพื้นที่จังหวัดจอลลา (Cholla) หรือโฮนัม (Honam) นั้นเป็นพื้นที่การเกษตร ผลการพัฒนาจึงไม่ได้ตกถึงประชาชนในพื้นที่นี้มากนัก ความรู้สึกไม่พึงพอใจต่อรัฐบาลและผู้นำประเทศที่มีภูมิลำเนาจากพื้นที่ของนัม ซึ่งได้รับประโยชน์จากการพัฒนา มาก จึงมีอยู่สูง นอกจากนี้ ประชาชนในสองพื้นที่ยังมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันและเผชิญหน้ากันอยู่ในตัว (W. Kim 2003, 10) จากเหตุการณ์ที่ประธานาธิบดีชอนดุกฮวาน ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้นำกองทัพใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามผู้ชุมนุม เรียกร้องประชาธิปไตยที่เมืองกวางจู ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดจอลลา เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1980 ก็ได้เป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการเพิ่มความรู้สึกภูมิภาคนิยม (Kang 2003, 165-66)

จากสภาพดังกล่าว พฤติกรรมในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชน จึงอยู่ในลักษณะที่ประชาชนจะเลือกพรรคหรือบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับพื้นที่ หรือเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญที่ประชาชนในพื้นที่ให้การยอมรับ โดยนโยบายของพรรคการเมืองจะไม่นับปัจจัยหลักในการตัดสินใจ ดังนั้นในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง จึงสามารถทำนายได้ว่าประชาชนในพื้นที่จังหวัดเกียงชังและจังหวัดจอลลา จะเลือกผู้สมัครพรรคการเมืองใดและผู้สมัครคนใด ดังในการเลือกตั้งประธานาธิบดีใน ค.ศ.1997 ผู้สมัครแข่งขันที่สำคัญ คือ คิมแดจุง ซึ่งเป็นนักการเมืองฝ่ายค้าน

ที่มีบทบาทสำคัญในการต่อต้านระบอบเผด็จการ และเป็นคนจังหวัดจอลลา กับอีเฮวซาง (Lee Hoi-chang) ซึ่งเป็นผู้สมัครในนามพรรครัฐบาล ผลปรากฏว่าคิมแดจุงได้รับคะแนนเสียงในพื้นที่จังหวัดจอลลาร้อยละ 92.9 ในขณะที่ได้รับคะแนนเสียงในพื้นที่จังหวัดเกียงชังร้อยละ 13.3 ส่วนอีเฮวซางได้รับคะแนนเสียงในพื้นที่จังหวัดจอลลาเพียงร้อยละ 3.3 ในขณะที่ได้รับคะแนนเสียงในพื้นที่จังหวัดเกียงชังร้อยละ 58.1 พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงแบบนี้ ยังเกิดขึ้นในการเลือกตั้งประธานาธิบดีใน ค.ศ.2002 (Sonn 2003, 49, 54) และการเลือกตั้งประธานาธิบดีในครั้งถัดมา รวมถึงการเลือกตั้งสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ ก็มีพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงในลักษณะเดียวกัน

การลดความแตกต่างระหว่างชนบทกับเมือง และการทุ่มเทด้านการศึกษาเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนา

ในช่วงที่ญี่ปุ่นยึดครองเกาหลีเป็นอาณานิคมระหว่าง ค.ศ.1910-1945 ชาวเกาหลีส่วนใหญ่ได้รับความลำบากในการดำเนินชีวิต เนื่องจากญี่ปุ่นได้ดำเนินกุลโบายเข้าถือครองที่ดิน และเป็นเจ้าของโรงงานและธุรกิจที่สำคัญ นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังได้เกณฑ์ชาวเกาหลีไปทำงานในเหมืองแร่และโรงงานในญี่ปุ่น รวมถึงการเกณฑ์ไปสู้รบในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงคราม เกาหลีจึงเป็นอิสระจากการยึดครองของญี่ปุ่น แต่ต้องกลับถูก

แบ่งเป็นเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ในเวลาต่อมา ผลการแบ่งเกาหลีออกเป็นสองส่วนนี้ ได้ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเกาหลีใต้ต้องได้รับความลำบากมากยิ่งขึ้น เพราะแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าอยู่ในเกาหลีเหนือ เมื่อเกาหลีเหนือปฏิเสธที่จะจ่ายกระแสไฟฟ้า จึงทำให้การผลิตสินค้าในเกาหลีใต้ประสบภาวะชะงักงัน ในขณะเดียวกัน โรงงานผลิตปุ๋ยก็อยู่ในเกาหลีเหนือ จึงเป็นเหตุให้เกษตรกรประสบปัญหาในการเพาะปลูก

จากสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบากดังกล่าว สหรัฐอเมริกาซึ่งทำหน้าที่ดูแลเกาหลีใต้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงริเริ่มแผนการขจัดความยากจนด้วยการปฏิรูปที่ดิน โดยการยึดที่ดินที่ฝ่ายญี่ปุ่นถือครองในช่วงอาณานิคม มาแจกจ่ายให้กับเกษตรกร เพื่อให้มีที่ดินทำกินอย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าว สามารถช่วยผ่อนคลายนปัญหาความยากจนได้ แต่ผลของสงครามเกาหลีกลับซ้ำเติมปัญหาความเป็นอยู่ของชาวเกาหลีใต้ให้เลวร้ายลง ด้วยเหตุนี้ภารกิจอันเร่งด่วนของรัฐบาลเกาหลีใต้จึงเป็นการเร่งฟื้นฟูบูรณะประเทศ

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในเกาหลีใต้ ในช่วงหลังสงครามเกาหลี ถือว่าไม่แตกต่างไปจากปัญหาที่ประเทศกำลังพัฒนาประสบก็คือ การอพยพของประชาชนในชนบทเข้าสู่ในเขตเมือง ซึ่งมูลเหตุจึงใจสำคัญได้แก่ พื้นที่เมืองเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม อันเป็นแหล่งการ

จ้างงาน และรายได้และมาตรฐานด้านชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่ย้ายอยู่ในเมืองยังดีกว่าคนในชนบท ซึ่งแน่นอนว่าเมื่อเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้น ปัญหาด้านสังคมและด้านการเมืองก็จะเกิดขึ้นตามมา

ในสมัยประธานาธิบดีปักจงฮี รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ตระหนักถึงปัญหาด้านสังคมและผลกระทบจากการพัฒนา ที่เน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงได้ริเริ่มโครงการพัฒนาชนบทที่รู้จักกันในชื่อขบวนการชุมชนใหม่ (New Community Movement) หรือ *แซมมาอิล อุนดง (Saemaul Undong)* ขึ้นใน ค.ศ.1971 จุดเด่นของโครงการ คือ การบูรณาการในด้านการวางแผนและการนำไปปฏิบัติ ซึ่งรัฐบาลจะแสดงบทบาทในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณและเทคโนโลยี เพื่อปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการศึกษา สาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ไฟฟ้า การสื่อสาร การชลประทานและอื่น ๆ เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายหลักของโครงการ คือ การปรับปรุงด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบทให้ดีขึ้น เพิ่มผลผลิตและรายได้ให้กับภาคการเกษตร

เมื่อพิจารณารายละเอียดของ *แซมมาอิล อุนดง* หลักการสำคัญในการดำเนินการทุกขั้นตอนก็คือ การเน้นบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ฟังตนเอง และการจัดการด้วยตนเอง โดยรัฐบาลเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ ซึ่งหลักการนี้ถือเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า (development

of grass roots democracy) นอกจากนี้ ยังได้กำหนดเป็นหลักการว่าโครงการพัฒนาชนบทหรือ*แซมมาฮิล อุนดง* นี้ ต้องมีความต่อเนื่องและยั่งยืน โดยไม่นำเอาปัจจัยการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ แม้จะมีการเปลี่ยนรัฐบาล แต่โครงการนี้ต้องดำเนินต่อไป

นอกเหนือจากหลักการของ*แซมมาฮิล อุนดง* มีความชัดเจนแล้ว ความรับผิดชอบและการติดตามผลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากการดำเนินโครงการในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งประสบปัญหา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกับท้องถิ่นหรือชุมชน เข้าไปแก้ไขปัญหามาจากการทำงานในลักษณะนี้ จึงทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเกิดความรู้สึกที่ติดต่อการเอาใจใส่ของทางการ สิ่งหนึ่งซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเด่นของรัฐบาลประธานาธิบดีปักจงฮักก็คือบุคคลสำคัญในระดับสูงตั้งแต่ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ต้องออกไปตรวจเยี่ยมพื้นที่ชนบทอันเป็นที่ตั้งของโครงการ โดยเฉพาะในวันหยุดหรือวันสุดสัปดาห์ โดยไม่มีการแจ้งให้ทราบเป็นการล่วงหน้า ทั้งนี้เพื่อให้เห็นสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด

ผลจากการพัฒนาตามโครงการ*แซมมาฮิล อุนดง* ได้ทำให้เกษตรกรหรือผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชนบทมีรายได้โดยถ้วนเฉลี่ยทัดเทียมหรือในบางปีสูงกว่าผู้ที่อยู่อาศัยในเขตเมือง ดังใน ค.ศ. 1970, 1973 และ 1976 รายได้ต่อเดือนของเกษตรกรอยู่ที่ 21,317; 40,059 และ 96,355 วอน ส่วนรายได้ต่อเดือนของผู้ที่อาศัยในเขต

เมืองอยู่ที่ 31,770; 45,850 และ 95,980 วอนตามลำดับ (J. Kim n.d., 16) ทั้งนี้เนื่องจากผลการดำเนินโครงการทำให้เกษตรกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกัน งบประมาณที่รัฐบาลใช้จ่ายสำหรับโครงการ มีผลทำให้ประชาชนในพื้นที่มีงานทำ และมีรายได้ที่เพียงพอสำหรับการซื้อหาปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

ในด้านการพัฒนาสังคม นอกเหนือจากความพยายามแก้ไขความเหลื่อมล้ำด้านมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ ระหว่างคนในชนบทและคนในเมืองแล้ว สิ่งหนึ่งที่รัฐบาลเกาหลีใต้ดำเนินการ และถือเป็นรากฐานในการทำให้เกาหลีใต้สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างรวดเร็วก็คือ การจัดการศึกษา ถ้าหากมองย้อนไปในช่วงที่เกาหลีตกเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น การศึกษาที่ญี่ปุ่นจัดขึ้นนั้น ได้มุ่งตอบสนองต่อเป้าหมาย และผลประโยชน์ของญี่ปุ่นในการยึดครองเกาหลี โดยเฉพาะการทำให้เกาหลีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่น ไม่ว่าจะกำหนดให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นในโรงเรียน และครูผู้สอนเกินกว่าครึ่งเป็นชาวญี่ปุ่น ยิ่งไปกว่านั้น การจัดการศึกษาก็กระทำไม่ได้ทั่วถึง ซึ่งใน ค.ศ. 1942 มีเด็กเกาหลีในวัยเรียนเพียงร้อยละ 40 ที่เข้าเรียนในโรงเรียนประถม และไม่ถึงร้อยละ 5 ของผู้สำเร็จชั้นประถม เข้าเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมต้น ซึ่งถือว่ามีจำนวนน้อยมาก และเมื่อพิจารณาสถิติเกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ ก็พบว่าใน ค.ศ. 1945 ซึ่งเป็นปีที่เกาหลีใต้ได้รับเอกราชจากญี่ปุ่น

อัตราผู้ไม่รู้หนังสือมีอยู่สูงถึงร้อยละ 78 (Sorensen 1994, 15-16)

อย่างไรก็ตาม เกาหลีใต้ได้ประกาศใช้กฎหมายการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Education Law) ใน ค.ศ.1949 ซึ่งกำหนดให้รัฐบาลจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมแบบให้เปล่า มีกำหนด 6 ปี ถัดจากนั้นเป็นการศึกษาแบบสมัครใจ ในระดับมัธยมต้น 3 ปี มัธยมปลาย 3 ปี และระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย 4 ปี ผลการประกาศใช้กฎหมายดังกล่าว ทำให้เกาหลีใต้สามารถลดอัตราการไม่รู้หนังสือให้อยู่ในระดับต่ำสุด โดยในช่วงทศวรรษที่ 1960 จำนวนนักเรียนในระดับมัธยมเพิ่มขึ้นสองเท่าจากในช่วง ค.ศ.1945-1947 อัตราการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาใน ค.ศ.1964 อยู่ที่ร้อยละ 90 ของผู้ที่อยู่ในวัยเรียน และใน ค.ศ. 1979 อัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายอยู่ที่ร้อยละ 90 (Sorensen 1994, 16) ผลจากการที่อัตราผู้เข้าเรียนในแต่ละระดับการศึกษาเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐบาลขาดงบประมาณเพื่อการก่อสร้างอาคารและจัดเตรียมครูให้พอเพียง อย่างไรก็ตาม ภาคเอกชนได้เข้ามาแบ่งรับภาระดังกล่าว

อาจกล่าวได้ว่าผลจากการที่รัฐบาลทุ่มเทความพยายามในการจัดการศึกษานั้นมีมหาศาล เพราะสถาบันการศึกษาสามารถผลิตกำลังคนที่มีความรู้และทักษะ สอดคล้องกับความต้องการของภาครัฐและเอกชน ในช่วงที่กำลังเร่งรัดการพัฒนาประเทศ หากพิจารณา

เฉพาะช่วงทศวรรษที่ 1960 และ 1970 รัฐบาลได้กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจการศึกษาทางด้านวิชาชีพ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของโรงงานอุตสาหกรรม ที่ต้องการผู้มีความรู้ทางด้านเทคนิคในการผลิตสินค้าและบริการ

การที่เกาหลีใต้สามารถพัฒนาประเทศให้อยู่ในระดับแนวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ทั้งที่เกาหลีใต้ได้รับผลกระทบในช่วงที่ตกเป็นอาณานิคม และความเสียหายอย่างย่อยยับจากสงครามเกาหลี คงต้องถือเป็นผลงานที่รัฐบาลเกาหลีใต้ ได้ทุ่มเทความพยายามอย่างเต็มที่ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ซึ่งทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าดังกล่าวนี้ จึงกลายเป็นทุนอันสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาถัดมา

ปัจจัยเกื้อหนุนในการพัฒนา

ถ้าหากจะกล่าวว่าเกาหลีใต้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ คำกล่าวนี้อาจเผชิญกับคำถามที่พึงจะมีว่าความสำเร็จในการพัฒนานั้น ประชาชนเกาหลีใต้มีความสุขในการดำรงชีวิตประจำวันหรือไม่ แน่แน่นอนว่าหากให้ประชาชนเกาหลีใต้เป็นผู้ตอบ คำตอบก็อาจมีทั้งมีและไม่มี แต่โดยภาพรวมแล้ว ผู้ตอบว่ามีก็จะมีจำนวนที่มากกว่า ถ้าย้อนไปพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในช่วงที่เกาหลีเริ่มต้นการพัฒนา กับในช่วงระยะเวลาปัจจุบันที่เกาหลีใต้เป็นอยู่ ก็คงต้องกล่าวว่าเกาหลีใต้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก

การเมืองมีความมั่นคง เศรษฐกิจได้รับการพัฒนาจนมีขนาดใหญ่โต โดยอยู่ในลำดับที่สี่ของเอเชีย ประชาชนมีรายได้และอัตราการรู้หนังสือสูง และยังมีช่วงอายุยืนยาว ส่วนการเปลี่ยนแปลงในทางลบก็มีเช่นเดียวกัน อาทิเช่น การแข่งขันในสังคมมีสูง ผู้อยู่ในเมืองประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัย และปัญหามลภาวะ เป็นต้น และถ้าหากพิจารณาถึงความสำเร็จในการพัฒนาของเกาหลีใต้ นับจากอดีตเป็นต้นมา ก็อาจจะบ่งชี้ปัจจัยที่เป็นส่วนเกื้อหนุนได้ ดังนี้

ประการแรก ความเข้มแข็งและการถ่วงดุลอำนาจระหว่างสถาบันทางการเมือง ก่อนการเรียกร้องประชาธิปไตยในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1987 ฝ่ายบริหารที่นำโดยประธานาธิบดีนั้น มีอำนาจมาก โดยสามารถครอบงำสมาชิกแห่งชาติ จนเป็นเหตุนำไปสู่การใช้อำนาจไปในทางเอื้อประโยชน์ส่วนตัวของผู้นำ เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นในระบบการเมืองและการบริหาร แต่ภายหลังการเรียกร้องประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ ประชาชนเกาหลีใต้ได้ใช้บทเรียนในอดีต เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้นำผูกขาดอำนาจทางการเมือง โดยกำหนดให้ประธานาธิบดีต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน และดำรงตำแหน่งได้เพียงสมัยเดียว หากเกิดกรณีที่ประธานาธิบดีกระทำการที่มิชอบ สมาชิกแห่งชาติก็สามารถยื่นเรื่องถอดถอนต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

ถ้าหากพิจารณาเฉพาะประเด็นความพยายามไม่ให้ทหารเข้าแทรกแซงการเมือง ก็

พบว่าในช่วงที่เกาหลีใต้มีผู้นำประเทศมาจากนักการเมืองพลเรือน กล่าวคือ นับจากคิมย็องซัม เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีใน ค.ศ.1993 ผู้นำเกาหลีใต้ต่างดำเนินแผนการปฏิรูปการเมือง เพื่อไม่ให้ฝ่ายทหารเข้าแทรกแซงการเมืองเหมือนในช่วงอดีต ดังประธานาธิบดีคิมย็องซัม ดำเนินการสลายกลุ่มนายทหารที่เรียกว่า *ฮานาโฮ* (Hanahoe) อันเกิดจากนายทหารที่รวมตัวกันในกองทัพ ซึ่งมีภูมิหลังโดยกำเนิดจากเมืองแทกูและพื้นที่จังหวัดเคียงชัง นายทหารกลุ่มนี้ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญและมีอิทธิพลมากในกองทัพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยประธานาธิบดีปักจงฮีและชอนดุกฮวาน พร้อมกันนั้น การเปิดเผยข้อมูลการคอร์รัปชัน และการกล่าวหานายทหารบางส่วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปราบปรามนักศึกษาและประชาชนในช่วงรัฐบาลในอดีต จึงทำให้แผนการปฏิรูปของผู้นำเกาหลีใต้ที่จะไม่ให้ทหารเข้ามาเกี่ยวข้องในทางการเมือง ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน อันเป็นผลให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษ ทั้งในด้านการโยกย้ายและการให้พ้นจากหน้าที่ราชการ และถ้าหากพิจารณาอิทธิพลของทหารต่อการเมือง โดยดูจากสถิตินายทหารซึ่งพ้นจากตำแหน่งในกองทัพและเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทั้งในด้านนิติบัญญัติและบริหารแล้ว ก็พบว่าลดลงโดยตลอด ดังในสมัยประธานาธิบดีปักจงฮี นายทหารที่ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี มีร้อยละ 27.5 แต่ในสมัยประธานาธิบดีคิมย็องซัม มีเพียงร้อยละ 4.5 ของ

คณะรัฐมนตรีทั้งหมด (Croissant 2004, 365-66)

นอกจากความสำเร็จในการไม่ให้เกิดการเข้าแทรกแซงการเมืองแล้ว ประธานาธิบดีคิมยงซัมได้ริเริ่มให้นักการเมืองและข้าราชการระดับสูงเปิดเผยบัญชีทรัพย์สินต่อสาธารณะเพื่อป้องกันการเรียกรับเงินและผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ ผลจากการที่ผู้นำทางการเมืองทั้งในส่วนบริหารและนิติบัญญัติ พยายามสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่และรับผิดชอบต่อส่วนรวม จึงทำให้สถาบันทางการเมืองไม่เผชิญวิกฤติศรัทธา และไม่ถูกใช้เป็นเงื่อนไขที่ฝ่ายทหารจะเข้ายึดอำนาจเหมือนในอดีต

ประการที่สอง การเติบโตและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม (civil society) หากพิจารณาย้อนไปตั้งแต่ความสำเร็จในการเรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1987 กลุ่มนักศึกษา ผู้ใช้แรงงาน ชนชั้นกลาง และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิสระจากอำนาจของรัฐบาล และมีบทบาทสำคัญในช่วงนั้น ยังคงแสดงบทบาทในเวทีการเมืองและสังคมตลอดมา ถึงแม้บทบาทของบางกลุ่มอาจจะลดลงไปบ้างในปัจจุบัน แต่กลุ่มเหล่านี้ ยังคงตรวจสอบและควบคุมการทำงานของนักการเมืองและรัฐบาล เพื่อเป็นหลักประกันให้รัฐบาลและนักการเมืองคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม เหตุการณ์สำคัญอันหนึ่งที่ถือเป็นผลงานของภาคประชาสังคมก็คือ การเรียกร้องให้นำเอาอดีตประธานาธิบดีชอนดუსวานและ

โนแทอูมาขึ้นศาลใน ค.ศ.1996 ด้วยข้อหาใช้อำนาจเกินขอบเขต ในการปราบปรามผู้เรียกร้องประชาธิปไตย และร่วมมือกับนักธุรกิจในการคอร์รัปชั่น ผลก็คือผู้นำทั้งสองต้องคำพิพากษาให้จำคุก (S. Kim 2003, 83; Saxer 2004, 396-401)

ในส่วนที่จะทำให้การเมืองเกาหลีใต้พัฒนาไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืนนั้น กิจกรรมที่สำคัญของภาคประชาสังคม อันมีส่วนสนับสนุนก็คือ การรณรงค์ให้ประชาชนไม่ลงคะแนนเสียงเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม โดยจะมีการเปิดเผยรายชื่อนักการเมืองให้ประชาชนทราบ ในช่วงการหาเสียงการเลือกตั้ง การรณรงค์ดังกล่าวจะเน้นพฤติกรรมด้านการคอร์รัปชั่น และจะกระทำไม่เฉพาะการเลือกตั้งในระดับชาติเท่านั้น แต่จะกระทำในระดับท้องถิ่นด้วย ตัวอย่างองค์กรที่แสดงบทบาทดังกล่าว ก็ อาทิเช่น องค์กรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วม (People's Solidarity for Participatory Democracy-PSPD) ซึ่งก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ.1994 หรือในช่วงการเลือกตั้งประธานาธิบดีเมื่อ ค.ศ. 2002 กลุ่มต่าง ๆ ในภาคประชาสังคมได้รวมตัวกันในนามของพันธมิตรผู้ลงคะแนนเสียงการเลือกตั้งประธานาธิบดี (Presidential Election Voters Alliance) ดำเนินการรณรงค์เพื่อให้การเลือกตั้งมีความบริสุทธิ์และยุติธรรม โดยเรียกร้องให้ผู้สมัครเปิดเผยเงินทอนที่ใช้จ่ายในการหาเสียงการเลือกตั้ง และก็เป็นที่ครั้งแรกที่ผู้สมัคร

ได้เปิดเผยรายละเอียดบัญชีธนาคารต่อสาธารณชน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ทางกลุ่มได้พยายามป้องกันการใช้จ่ายเงิน เพื่อผลประโยชน์ด้านคะแนนเสียง แต่กลับพบในเวลาต่อมาว่าผู้สมัครบางคนเกี่ยวพันกับการรับเงินสินบนทางการเมือง และนำมาใช้ในการเลือกตั้ง (Intasi 2007, 12-13)

นอกจากบทบาทที่สนับสนุนต่อการพัฒนาการเมือง ให้เป็นไปตามวิถีทางประชาธิปไตยแล้ว ภาคประชาสังคมอันประกอบด้วยกลุ่มหรือองค์กรอันหลากหลาย ยังแสดงบทบาทในส่วนที่ก่อประโยชน์ต่อเฉพาะด้านหรือส่วนรวมทั้งหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ทำการรณรงค์ อาทิเช่น การเรียกร้องสิทธิการเท่าเทียมกันระหว่างหญิงกับชาย การคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสร้างความเป็นธรรมในการดำเนินธุรกิจ เป็นต้น ผลจากการที่ภาคประชาสังคม แสดงบทบาททั้งในด้านการตรวจสอบการทำงานของนักการเมือง และข้าราชการประจำ การแสดงออกถึงความต้องการและการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา จึงถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้เกาหลีใต้ในปัจจุบัน จึงเห็นถึงความสำคัญที่จะสนับสนุนให้ภาคประชาสังคมในระดับท้องถิ่น มีความเข้มแข็งทัดเทียมกับภาคประชาสังคมในระดับประเทศ (S. Kim 2006, 80-83)

ประการที่สาม การพัฒนาทรัพยากรบุคคล ดังเป็นที่ทราบแล้วว่าเกาหลีใต้มีข้อจำกัด

ในด้านพื้นที่การเพาะปลูก ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงต้องเผชิญกับอุปสรรคด้านสภาพดินฟ้าอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูหนาว ดังนั้นในอดีตจึงพบว่าผู้ที่อยู่ในคาบสมุทรเกาหลีบางส่วนได้อพยพไปยังดินแดนอื่น เพื่อหาแหล่งเพาะปลูกที่เหมาะสมกว่า จากสภาพดังกล่าว ในช่วงที่เกาหลีใต้เริ่มต้นเข้าสู่ยุคการพัฒนา ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลและประชาชนจำเป็นต้องเอาชนะข้อจำกัดที่เผชิญอยู่ สิ่งหนึ่งที่รัฐบาลได้กระทำในเบื้องต้นก็คือ การปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้ประชาชนมีที่ดินเป็นของตนเอง พร้อมกันนั้น ก็ให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยการจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมให้ทั่วถึง ถัดจากนั้น จึงขยายการศึกษาออกไปในระดับมัธยม วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย อันเป็นการเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพ ถ้าหากพิจารณาในช่วงที่เกาหลีใต้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก จำนวนผู้เข้าเรียนในระดับมัธยม วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยก็ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก อันเป็นการสอดคล้องกับความต้องการกำลังคน ในช่วงที่ประเทศกำลังเร่งรัดการพัฒนา

เมื่อพิจารณาโดยรวมถึงผลการจัดการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เกาหลีใต้ได้กลายเป็นหนึ่งในบรรดาประเทศที่มีอัตราการอ่านออกเขียนได้สูงสุด และในบรรดาประเทศอุตสาหกรรมด้วยกัน เกาหลีใต้ก็เป็นประเทศในลำดับต้นสุด ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้

ในด้านผลการศึกษา นักเรียนและนักศึกษา เกาหลีใต้ได้มีคะแนนผลการสอบในวิชา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์อยู่ในลำดับต้น เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนผลการสอบของ นักเรียนในประเทศอื่น ๆ (Choi and Murphey 2003, 645) และเมื่อพิจารณาเฉพาะวิชา คณิตศาสตร์ นักเรียนและนักศึกษาเกาหลีใต้มี คะแนนอยู่ในลำดับที่ 2 โดยค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 589 ซึ่งมากกว่าคะแนนของนักเรียนและนักศึกษา สหรัฐอเมริกา ซึ่งอยู่ในลำดับที่ 15 โดยค่าเฉลี่ย อยู่ที่ 504 และจากการศึกษาได้พบว่าครูวิชา คณิตศาสตร์ในเกาหลีใต้มีเพียงร้อยละ 4.8 เท่านั้น ที่สำเร็จการศึกษาในสาขาอื่นที่ไม่ใช่ คณิตศาสตร์ แต่ของสหรัฐอเมริกามีมากถึงร้อยละ 29.7 (Kang and Hong 2008, 200)

ผลจากความสำเร็จของระบบ การศึกษาในการผลิตบุคลากร ที่มีพื้นความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์อันแข็งแกร่ง จึงเป็นพื้นฐานอันสำคัญที่ทำให้เกาหลีใต้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีในหลากหลายสาขา อาทิเช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ อุปกรณ์การ สื่อสาร และการต่อเรือ และผลของการทุ่มเทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเหล่านี้ อาจจะทำให้เป็นการชดเชยที่เกินกว่าสิ่งที่เกาหลีใต้ขาดแคลน หนึ่ง คุณูปการของการศึกษาและการฝึกอบรม อันเป็นผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศได้นี้ จึงไม่แปลกใจที่คนเกาหลี นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ได้ให้คุณค่าและความ

เคารพต่อครูผู้ทำหน้าที่ประสาทวิชา ความคิด และจริยธรรม ให้อยู่ในฐานะทัดเทียมกับบิดา มารดาและพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนหนึ่งของสิ่งนี้ สะท้อนได้จากธรรมเนียมของนักเรียนและ นักศึกษาที่ว่า การก้าวเหยียบเงาของผู้ทำหน้าที่ เป็นครู เป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำ

ประการที่สี่ ภาวะผู้นำการเมืองของ ผู้นำเกาหลีใต้ การที่เกาหลีใต้สามารถพัฒนาจน อยู่ในฐานะประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ คน เกาหลีใต้ส่วนหนึ่งมักจะกล่าวถึงผลการพัฒนานี้ ว่าเป็นผลงานของอดีตประธานาธิบดีปักจุงฮี พร้อมกับประมุขรัฐบาลประธานาธิบดีปักจุงฮี ว่าเป็นรัฐบาลที่ประสบความสำเร็จสูงสุดใน ประวัติศาสตร์ของเกาหลี โดยเฉพาะด้านการ ป้องกันประเทศ การสร้างความรุ่งเรืองทาง เศรษฐกิจ และการส่งเสริมความภาคภูมิใจใน ชาติ (Hahn 2001, 117) หากพิจารณาในด้าน เศรษฐกิจก็คงไม่อาจปฏิเสธต่อคำกล่าวดังกล่าว แต่ในด้านการเมือง ก็คงมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น แต่ เมื่อพิจารณาในช่วงที่ประธานาธิบดีปักจุงฮีเข้า ดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศ เกาหลีใต้ต้องเผชิญ ภัยคุกคามจากเกาหลีเหนือ ดังนั้นการมีผู้นำที่ เข้มแข็งจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการระดมสรรพกำลัง เพื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ใน ขณะเดียวกัน ก็สามารถที่จะระดมทรัพยากรเพื่อ การนำแผนพัฒนาที่ริเริ่มขึ้นไปดำเนินการให้ บรรลุผล ดังตัวอย่างการลงทุนในการก่อสร้าง ถนนสายโซล-บูซาน อันเป็นเส้นทางหลักของ ประเทศในเวลาต่อมา การสร้างท่าเรือที่บูซาน

การลงทุนพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและเคมี ล้วนเป็นการลงทุนที่อาศัยงบประมาณจำนวนมาก มหาศาล อย่างไรก็ตาม การที่ผู้นำมีอำนาจมาก อาจไม่เป็นหลักประกันถึงความสำเร็จ ถ้าหากผู้นำขาดความมุ่งมั่น การติดตามและประเมินผล เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงเฉพาะโครงการ *แซมอาฮิล อุนดง* ก็ จะพบว่า ประธานาธิบดีปักจองฮีได้ทุ่มงบประมาณให้กับโครงการนี้จำนวนมาก มีการระดมข้าราชการ และนักวิชาการเข้ามาร่วมการวางแผน ปรับปรุงระบบราชการให้เอื้อต่อการพัฒนา (ดำรง สุวานดี 2530, 91) ในขณะเดียวกัน ประธานาธิบดีปักจองฮีได้เอาใจใส่ต่อโครงการที่ริเริ่มขึ้น โดยการตรวจเยี่ยมและติดตามโครงการด้วยตนเอง ในบางครั้งไปดูความคืบหน้าของโครงการ โดยไม่แจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบเป็นการล่วงหน้า

อย่างไรก็ตาม ตลอดช่วงระยะเวลา 18 ปี ที่ประธานาธิบดีปักจองฮีดำรงตำแหน่งผู้นำเกาหลีใต้ การกำหนดนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างประเทศในขณะนั้น ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาประเทศ โดยประธานาธิบดีปักจองฮีได้ดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ และเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา จึงมีส่วนช่วยให้เกาหลีใต้ได้รับงบประมาณสนับสนุนด้านการทหารและเศรษฐกิจ จากสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่อง และการที่เกาหลีใต้ส่งทหารเข้าร่วมรบในสงครามเวียดนาม ทำให้เกาหลีใต้ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอีกจำนวนมาก เพราะ

ยุทธภัณฑ์บางส่วนผลิตและส่งไปจากเกาหลีใต้ด้วยเหตุนี้เอง ในช่วงดังกล่าว *แจบอ* ลงจากกลุ่มได้เติบโตขึ้นจากการผลิตและขนส่งยุทธภัณฑ์ ดังเช่นกลุ่มฮันจิน (Hanjin) นอกจากนี้ การที่เกาหลีใต้และญี่ปุ่นสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตใน ค.ศ.1965 ส่งผลให้รัฐบาลของประธานาธิบดีปักจองฮี ได้รับเงินช่วยเหลือจากญี่ปุ่นเป็นมูลค่า 45 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และเงินกู้ยืมอีกในราว 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ

ในส่วนปัจจัยภาวะผู้นำการเมืองคงไม่ใช่เฉพาะประธานาธิบดีปักจองฮีเท่านั้น ที่มีส่วนในการทำให้เกาหลีใต้ก้าวสู่การเป็นประเทศชั้นนำ เพราะแม้แต่ในสมัยประธานาธิบดีชอนคยองวาน ที่ปกครองในระบบอบเผด็จการและถูกต้องด้านจากประชาชนมาก ก็มีส่วนรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศเช่นกัน โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากการพึ่งพิงเงินกู้ภายนอก จนทำให้หนี้สาธารณะเพิ่มสูงขึ้น และการพยายามสร้างความเป็นธรรมในการดำเนินธุรกิจ โดยเริ่มตระหนักถึงอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ในการครอบงำเศรษฐกิจของประเทศ เป็นต้น

นอกเหนือจากปัจจัยทั้งสี่นี้แล้ว ยังคงมีปัจจัยอื่นอีกที่มีส่วนสนับสนุนต่อการพัฒนาประเทศของเกาหลีใต้ อาทิเช่น ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งบางส่วนเกี่ยวพันกับลัทธิขงจื้อ ที่เน้นให้บุคคลมีความกลมเกลียวกัน และรู้จักรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ หรือค่านิยมใน

สังคมเกาหลี ที่เน้นการทำงานหนักและการแสวงหาความรู้ เพื่อเป็นบันไดก้าวไปสู่การเลื่อนสถานะทางสังคม หรือเป็นเพราะสังคมเกาหลีประกอบด้วยชนชาติพันธุ์เดียวกัน ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับชนส่วนน้อย จึงทำให้รัฐบาลทุ่มเททรัพยากรในการพัฒนาได้อย่างเต็มที่ แต่ในข้อเท็จจริง เกาหลีใต้ต้องเผชิญความขัดแย้งกับเกาหลีเหนือ อันเป็นประเด็นด้านการเมืองแทน

บทสรุป

การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของเกาหลีใต้ตลอดระยะเวลาเกือบ 60 ปีที่ผ่านมา ย่อมเป็นที่ประจักษ์ถึงความสำเร็จในการพลิกฟื้นประเทศ จากความบอบช้ำในช่วงที่ตกเป็นอาณานิคมของประเทศเพื่อนบ้าน และในช่วงสงครามเกาหลี ผลการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างชัดเจน ส่งผลให้เกาหลีใต้สามารถปรับโครงสร้างเศรษฐกิจมาสู่ภาคอุตสาหกรรมในด้านการเมือง ถึงแม้ในระยะแรกผู้นำการเมืองได้ปกครองประเทศแบบเผด็จการ โดยใช้กลวิธีต่าง ๆ แกะไขรัฐธรรมนูญ และปิดกั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ตนเองอยู่ในอำนาจได้อย่างยาวนาน แต่ในท้ายที่สุด ผู้นำในลักษณะดังกล่าวต้องพ้นจากอำนาจไป เพราะไม่สามารถต้านทานพลังการเรียกร้องของประชาชน ที่ต้องการเห็นรัฐบาลปกครองตามกติกาประชาธิปไตย และอยู่ภายใต้การตรวจสอบของประชาชน ซึ่งในปัจจุบันถือได้ว่าเกาหลีใต้มีการปกครองสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย

มากประเทศหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย ที่เริ่มต้นการพัฒนาในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน สำหรับการพัฒนาในด้านสังคม การปฏิรูปที่ดินและการดำเนินการลดช่องว่างในด้านมาตรฐานความเป็นอยู่ระหว่างคนในชนบทและคนในเมือง นอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาด้านสังคมในตัวเองแล้ว ยังเป็นส่วนเกื้อหนุนต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อีก ยิ่งไปกว่านั้น การที่รัฐบาลเกาหลีใต้เห็นความสำคัญในการจัดการศึกษามาตั้งแต่แรก จึงกลายเป็นทุนอันมีค่าต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ถ้าจะกล่าวโดยภาพรวม ก็ต้องถือว่าเกาหลีใต้เป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เชื่อว่าในกระบวนการพัฒนานั้น ไม่ได้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น เพราะในข้อเท็จจริง การพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงประธานาธิบดีปักจุงฮี ที่เน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้ก่อให้เกิดปัญหาคอร์รัปชันระหว่างนักธุรกิจ กับนักการเมืองและข้าราชการประจำ โดยอาศัยประโยชน์จากการดำเนินนโยบาย นอกจากนี้ การลงทุนในบางกิจการได้ถูกผูกขาดโดยกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่เป็นเจ้าของโดยกลุ่มบุคคลที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในการการจัดสรรทรัพยากร และการดำเนินธุรกิจ และได้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกาหลีใต้ประสบวิกฤติเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1997

บรรณานุกรม

- ดำรงค์ ฐานดี. 2530. *เกาหลีใต้: บทบาทของรัฐในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิเชียร อินทะสี. ประธานาธิบดีอึ่เมียงบักกับทิศทางของเกาหลีใต้ ในกระแสความพยายาม ก้าวสู่การเป็นประเทศชั้นนำ. เอกสารประกอบการอภิปรายทางวิชาการเรื่อง "ประธานาธิบดีเกาหลีใต้คนใหม่: แนวโน้มด้านการเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศ" จัดโดยโครงการเกาหลีศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2551.
- Choi, Sheena, and Kathleen A. Murphey. 2003. Review of *Education fever: Society, politics, and the pursuit of schooling in South Korea*, by Michael J. Seth. *The Journal of Asian Studies* 62, no. 2 (May): 645-47.
- Choy, Bong-youn. 1971. *Korea: A history*. Tokyo: The Charles E. Tuttle Company, Inc.
- Croissant, Aurel. 2004. Riding the tiger: Civilian control and the military in democratizing Korea. *Armed Forces & Society* 30, no. 3 (Spring): 357-81.
- Hahn, Ki-shik S.J. 2001. Political leadership in Korean politics. In *Understanding Korean politics: An introduction*, eds. Soong Hoom Kil and Chung-in Moon, 107-39. Albany: State University of New York Press.
- Harvie, Charles, and Hyun-Hoon Lee. 2003. *Korea's economic miracle: Fading or reviving?* New York: Palgrave MacMillan.
- Intasi, Wichian. 2007. Combating corruption in South Korea: A determined effort to achieve a transparent society. *HUFS Law Review* 28 (November): 1-20.
- Kang, David C. 2003. Regional politics and democratic consolidation in Korea. In *Korea's Democratization*, ed. Samuel S. Kim, 161-80. New York: Cambridge University Press.

- Kang, Nam-Hwa, and Miyoung Hong. 2008. Achieving excellence in teacher workforce and equity in learning opportunities in South Korea. *Educational Researcher* 37, no. 4 (May): 200-207.
- Kil, Soong Hoom. 2001. Development of Korean politics—A historical profile. In *Understanding Korean politics: An introduction*, eds. Soong Hoom Kil and Chung-in Moon, 33-69. Albany: State University of New York Press.
- Kim, Jong-Seok. n.d. *Korea's economic development: An overview*. Seoul: Central Officials Training Institute.
- Kim, Ky Won. 2002. Corporate restructuring: With an emphasis on Jaebol. *Korea Journal* 42, no. 1 (Spring): 5-38.
- Kim, Sunhyuk. 2003. Civil society in democratizing Korea. In *Korea's Democratization*, ed. Samuel S. Kim, 81-106. New York: Cambridge University Press.
- . 2006. Civil society and local democracy. *Korea Journal* 46, no. 4 (Winter): 62-86.
- Kim, Wang-Bae. 2003. Regionalism: Its origins and substance with competition and exclusion. *Korea Journal* 43, no. 2 (Summer): 5-31.
- . 2007. Korea seeks more FTAs with economic giants. *Korea Policy Review* 3, no. 5 (May): 32-33.
- Kwang, Il-baek. 1981. An analysis of the security relationship between the United States and the Republic of Korea. PhD diss., The George Washington University.
- O, Yul Kwon. 1997. Korean economic developments and prospects. *Asian-Pacific Economic Literature* 11, no. 2 (November): 15-39.
- Rhee, T. C. 1973. South Korea's economic development and its socio-political impact. *Asian Survey* 13, no. 7 (July): 667-90.
- Saxer, Carl J. 2004. Generals and presidents: Establishing civilian and democratic Control in South Korea. *Armed Forces & Society* 30, no. 3 (Spring): 383-408.

Sonn, Hochul. 2003. Regional cleavage in
Korean politics and elections.
Korea Journal 43, No. 2
(Summer): 32-54.

Sorensen, Clark W. 1994. Success and
education in South Korea.
*Comparative Education
Review* 38, no. 1 (February): 10-
35.

Movement to Decentralization in Japan: from Meiji Period to Enactment of Omnibus Decentralization Law

Benjang Jaisai^{*}

Abstract

The objective of this article is to document the movement of decentralization reform in Japan and its relationship with the administrative reforms, as well as to acknowledge the movement of the citizens' participation. The post war centralization of the administrative system for the post war development collapsed due to the problems which arose from the industrial development in the 1960's. It was then followed by the movement of the citizens and the movement of reformist local government to replace the administrative power of conservative politicians in order to solve the citizens' living problems. Together with the financial recession and the citizen's movement and reformist local government in the 1970's, the tendency for decentralization and participation was clearly evident. Decentralization in Japan was one of the points of administrative reform which had developed from many factors; the tendency toward globalization, the national financial crisis, and both the citizen's movement and the reformist movement. After the enactment of the Comprehensive Decentralization Law (Omnibus Decentralization Law) in 2000, citizen participation and collaboration with the government sector have been the major issues in determining decentralization.

Key words: local autonomy, administrative reform, citizen movement, decentralization

---

^{*} Assistant Professor, Japanese Language Division, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

**Part I Post War Japanese social
circumstances and the leading to
Decentralization**

Post war's tendency of Decentralization:

1. Condition of pre war centralization

Centralization in Japan was started formally by the Revolution for Local System in June 1869, when Japan began to modernize in the Meiji Period. The central government had appointed the governors to work in 9 Fu (府) and 20 Prefectures (県) and also appointed the Daimyou to be the governors (知藩事) of 273 territories which were originally called Han (藩). Though the system was abolished in 1871, the Han were entirely abolished by the Revolution for Local System.

During the Meiji period, local autonomy began to be established in order to facilitate the centralization process which began in 1871 when the Family Register Law was launched. The administrative districts known as the Daiku (大区) and Shouku (小区) were established to replace the traditional towns and villages. The number of traditional towns and villages at that time were about 81,426 and had been divided into 6,748 Ku (区), and at the ward or Ku, the public

servants were appointed, but most of them were persons with good reputations in the districts. However, the formation of the administrative districts of Daiku and Shouku had not been successful.

In 1871, the number of Fu and Ken (Prefectures) were 3 and 306 respectively. In December, they were merged to be 3 Fu and 72 Ken. The numbers of municipalities were 19 cities and 12,194 towns and 59,284 villages¹ in 1884. In 1888, about 300 to 500 traditional villages had been merged; it was known as "Meiji Great Merger". The degree of local autonomy was also decreased to strengthen the administrative finances for the construction of the modern nation². Due to the Great Merger of Towns and Villages in Meiji, the number of towns and village decreased from 71,314 to 15,820³. Meanwhile, the central government had launched various systems; such as the official delegation system to administrate local autonomy at the prefecture level and to control the local autonomy at the municipal, town and village level⁴. The real

¹ 田中豊治『まちづくり組織社会学』良書普及会2002年、p.60

² 田中豊治、前掲書、p.64

³ 市町村自治研究会『市町村合併ハンドブック』ぎょうせい、2002年、p.4

⁴ 田村明、『自治体学入門』岩波書店、2003年、pp.40-41

local system and the centralization for local autonomy were established when the municipal system had been launched at the municipal, town and village, and prefecture level from 1888 to 1890. Even though the centralization system had been established all over the country, the communication system between Tokyo and the region was not fully equipped and the actual local condition had not been changed from the Edo Period. In 1878, the central government had launched the Three New Laws which were the Regulations for the Prefecture Council (府県会規則), the Law for the District Organization (郡区町村編成法), and the Regulation for Local Tax (地方税規則). The essential points for the Three New Laws were (1) to revive the local governing of the traditional towns and villages (2) to acknowledge Prefecture Council and Town and Village Council officially. Due to the role of the council as the base for the movement of human rights, the establishment of citizen assembly in each prefecture has not been successful in keeping the local society in order. After that, the "City Code" and "Town and Village Code" were enforced in April 1888. In May 1890, the "Prefecture Code" and "District Code" were enforced. Followed

by the Meiji constitution which was launched in 1898, the Congress was established in November 1900. The establishment of Congress was considered to be a necessary component of the progression of the human rights movement in this period. Due to the number of representatives of human rights groups in the Congress, the establishment of the local system of autonomy in Japan was considered to be the intention of the government in order to avoid a conflict between the Meiji government and those representatives, as well as to initiate the self-government system in the traditional villages involving the relevant persons with positive reputations at the local level⁵.

The local autonomy system continued to be developed in 1906 by the "Management of Region", for which people had to oversee and distribute both labor and money for road construction and to facilitate specific aspects of the education system as voluntary objectives. However, the local autonomy was not considered to be of the people's rights but, moreover a component of the people's duties (Tanaka

⁵ 新藤宗幸・阿部隆『日本の地方自治』東京大学出版会、2006年、p.4

Toyaji, 2002). In 1925, the Election Law was launched, and all the adult males had the rights to vote. However, in the war time, Japan was strictly controlled by the military authority. In 1940, the Ministry of Home Affairs had launched the rules to establish the resident community organization as Burakukai and Chonaikai to control each and every citizen under national policies. The centralization system from the Meiji Restoration had been strengthened during war time, and the central government controlled the citizenry by the modernization policy of centralization from the Meiji Restoration until World War II.

2. The Government's movement to post war decentralization

After Japan was defeated in WW II and occupied by the US Occupation Forces, democratization became one of the policies of the highest priority instituted by the US Occupational Forces to decentralize the power of the central government during the first period of the post war era. This, in turn, caused a drastic change to the system of localised autonomy in Japan. From the instruction of the US Occupation Forces, post war decentralization in Japan began as a

highly centralized fiscal and political system. As the period of control under the US Occupation Forces during 1945 to the early 1950's, Japan had adopted a number of major decentralization processes as well as many elements of the American central-local government system including direct local elections of all prefecture governors and mayors in place of the official pre-war system. Despite the opposition from bureaucrats of the Ministry of Home Affairs, policies were implemented aggressively at the intention of the US Occupational Forces. The decentralization of many functions of the pre-existing government to the local government was implemented. This was significantly different from the pre-war government system modeled from the German system. As a result of post-war decentralization, the percentage of total central government expenditure declined from 80% to 45% from 1945-1950.

The post-war reform changed directions toward decentralization for local government. However, the centralized system between the central and local governments was still maintained by the following points; 1) the Agency-Delegated Function System, which had been used

prior to the war at the municipal level, was used at the prefecture level following the war. The governors then became the central government officials and the prefectures adopted the status as being complete, local autonomous bodies, which made the hierarchical and superior-subordinate forms of relationships between central and local government and also could be seen in the relationship between the prefectures and the municipalities, 2) even though supervision and control had decreased, controls and regulations were exercised over duties of local governments by means of notification from the central governmental ministries and agencies, 3) national treasury subsidies and obligatory shares were used as the medium of financial procedures involved in central government disbursements as the measure of control and intervention, 4) the dependent attitude of the local government to central government was established through directions, guidance, and financial help from the central government, which had contributed to the continuance of a superior-subordinate relationship between the central and local governments⁶.

⁶ Hiroshi Ikawa, "Up-to-date Documents on local Autonomy in Japan Vol.4: 15 years of

The Japanese constitution was promulgated and enforced from 3rd May 1947 onward. The word "local autonomy" has been noted in chapter 8 of the constitution, but had not been prescribed in the Meiji constitution. The local autonomy had been prescribed from articles 92 to 95. As in article 92, it was prescribed that the local budget had to be utilized for the objectives of the local autonomy⁷. The relations between the central and local government had also been changed by the post war decentralization, as the system of local autonomy had been revised in 1946. The Local Autonomy Law was launched in 1947 thereafter. On 17th April 1947 the Local Autonomy Law had been enacted. Until then the pre-war local system had instituted laws separately as the Law of Hokkaido, and by other local systems. Since then the Local Autonomy Law had become the code for local autonomy in Japan. All the prefectures were then designated as being local autonomies under the Japanese Constitution,

Decentralization Reform in Japan", National Graduate Institute for Policy Studies, p.11

⁷ 渡辺誠一『入門地方財政論』大日本法令印刷、1997年.p.12

Another post war decentralization movement was the dismantling of the Home Affairs Ministry. The national police had come to be controlled by the local autonomy. Compulsory education had been changed to an Educational Committee chosen from public elections as well as other ordinances for self government, such as the Mayor and Governor Recall system. By then, direct claims from the citizenry began to provoke post-war democracy in Japan.

Another significant post-war movement that had an influence on the local government was the tax system. This system which separated tax resources between the central government and the local government by the “Shoup Report”. From the order of the US Occupational Forces, the tax system survey was initiated nationwide by the group led by Dr. Carl S.Shoup from Columbia University, U.S.A. The scheme for the tax system revolution had been instituted in September 1949, and was called “The Shoup Report”. The Shoup Report has about 14 chapters. The general idea is, “For the future development and the welfare of Japan as well as other countries. It is defined by the quality and quantity of the local government”⁸

⁸ 田島義介『地方分権再創』岩波書店、1996年

From this declaration, the tax system from the Meiji period had been dismantled and the systems of local taxation, known as prefecture and municipality taxes were enacted. In December 1949, the “Committee for Local Government Investigation”, commonly known as Kambe Committee (神部委員会), was set up at the Cabinet Office. This was to study the distribution of administrative office work in order to improve the distribution of responsibilities between the central government and the local government. It was then initiated to give priority to the municipality⁹. The tendency of post-war decentralization had been systemized both for taxation and administrative work until the High Growth Economic Period.

The Japanese economy recovered from the recession after WW II, and was highly developed in three periods; in 1955 as the Kambu Boom (神武景気), during 1958-1961 as Iwato Boom (岩戸景気), and during 1965-1970 as Isanagi Boom (いさなぎ景気). These periods were called the High Growth Economic Period.

pp.199-200

⁹ 田村明 前掲書、p.48

Japan became the 2nd in the world ranking for gross national product and surplus for the international balance of payment. However, from the economic development which was extended for a 20-year period, the problems of large urban centers, such as population inflow and death from traffic accidents, peaked in the 1970's. From then on, Japan faced serious problems from industrialization and urbanization. As other western countries facing industrialization and urbanization problems in the late 19th century, Japan solved the problems by providing public service with the policy of national minimum. In this way, people would receive public service equally from the government and the government became to be seen as a Welfare State in the 20th century. From this movement in 1973, it was then known as the "First Year for Welfare" (福祉元年) in Japan. The central government had provided services, such as free medical treatment for senior citizens and a 50,000 yen pension program. This caused an increase of annual expenditures for social security from 11.0% in 1970 to 17.8% in 1980. The Japanese central government had to absorb the burden of this added welfare

expenditure, and thus became to be seen as big government (大きな政府)¹⁰.

Part II High growth economics and its effect to the movement of the reformist local autonomy and the citizen's movement

The Economic high growth period and the development of the post war plan for decentralization

According to the "Outline Plan for Land Reconstruction" in September 1945, the great number of unemployed and demobilized workers went back to their farming villages. As a consequence, the population in cities in 1945 was the same as that during the period lasting from 1930-1935, and the overall degree of agricultural labor increased by 50%. However, during the Korean War in 1950, the mining industry became revived and the number of laborers in the manufacturing industry increased. Japan was faced with significant inflation after WW II, from 1946-1951. The special procurement boom from the Korean War

¹⁰ 総務省編『総務庁年次報告書平成3年版—90年代行政の役割と展開』大蔵省印刷局、1994年、p.7

(1950-1953) helped Japan to recover from this inflation. Nonetheless, Japan's domestic business became worse due to the worldwide business recession which occurred in 1951.

By the influence of demand from the Korean War from 1950-1955, Japan's economy expanded once again. The increasing demand for energy and an expanded need for a designated food supply to sustain laborers became a relevant agenda. With an objective to increase both fishery and forestry resources and to develop electricity, the government had enacted the Comprehensive Land Use Development Law (国土総合開発法) in 1950 with an aim to develop the resources to address the challenges of a lack of both food and energy resources after WW II. In 1955, Japan's economy appeared to have recovered, as it was documented in the Economics White Paper of 1956 that "Japan is no longer in the post war condition".

From 1955-1960, many commercial enterprises and factories had expanded to the more rural regions, the Promotion of Local Development Law was enacted in the region of Tohoku, Kyushu, Shikoku, Chukoku, and Hokuriku, to provide the facilitation for this

expansion of industrialization. The concrete concept of this law was to specifically develop the above regions as well as Hokkaido. By this law, the steel and oil industry had gradually expanded to the more local regions. In 1955, it was the period of regional development focusing on industrial development. Japan then turned to face the peak period of growth for expansion of the heavy and chemical industries at that time.

In 1960, according to the Double National Income Plan by the Takeda Cabinet, the government had arranged the Pacific Coast Belt Zone to be the industrial base of industrial development together with the Plan for the Establishment a New Industrial City (新産業都市建設計画) to support the industrial development and enterprise investment. They were highly promoted. As a result of this plan, Japan experienced a high growth economic period and proved to be a heavy and chemical industrialized country. By the expansion of heavy industries to the local level, the usage of land and other resources such as localized water and labor was used in high quantities; the problems of overpopulated cities and under populated rural areas and the

problem of regional disparity became worse in Japanese society. The components for manufacturing, such as laborers, capital and processing were focused in three big cities: Tokyo, Osaka and Nagoya. Urbanization expanded to rural areas as well. The economy's disorder was clearly seen from 1963 onward. The lives of the local citizenry and the public services derived from the local government were getting worse. The economy suffered an imbalance, such as in the disparity of the citizen's income, in the higher prices of goods, and in the quality of the living environment in the local regions, which were all getting worse.

The National Comprehensive Development Plan (全国総合開発計画) was enacted on 5th October 1962 by Ikeda Cabinet. This was established to solve the problems of excesses in big cities, the regional disparity and to develop other particular areas. With this plan, the industrial bases were rebuilt all over the country. The developmental region was then divided into two parts: which included the three big cities of overpopulation as well as the outskirts of those areas. The leading role of the central government was clearly seen to relieve the pressures brought on to the overpopulated

industrial areas as well as to develop many zones as developmental bases. Meanwhile, the role of the local government was very much limited due to the centralization of the central government to fulfill the objective of this plan.

The central government had launched plans to solve problems and establish the base for international financial competition such as the New National Comprehensive Development Plan (新全国総合開発計画), and the New Economic Society Development Plan (新経済社会発展計画). However, the international balance of payment had been brought to the economy's recession in 1965. This was the Showa year 40th in Japan and is known as "the 40th Year Recession". The government had issued the bond to address the problems of an insufficiency of tax revenue, and Japan had experienced a business boom from 1967-1970, which was called the Izanagi Boom.

For the New National Comprehensive Development Plan (新全国総合開発計画), approved by the Sato Cabinet on 30th March 1969, the government had to promote big scale projects to improve and dissolve the

problems of over population, under population, and the problem of regional disparity. The communication and transportation system such as the bullet train and the network of highways had been constructed all over the country. By the development of motorization, the policy for the local government to administrate in wider areas across its own territory had been promoted by the local government, and this was the first stage for local autonomy. The plan for huge projects, such as large scale industrial development and the increased scale of environmental preservation had encouraged the local government to boost their responsibilities and independence. However, centralized relations between the central government and the local government by the region and for project designation proved to be challenging for the local government due to the tendency to avoid centralization and control by the central government.

From the summer of 1970, the Japanese economy was in recession. From the Richard Milhous Nixon Shock in July 1971, the economy had been stagnant. The first oil shock in 1973 had caused unusually high inflation. In 1974, the economic growth

was recorded as being negative for the first time since after WW II. With the problems of the recession of economic growth from the first oil shock crisis, the dispersion of population and industry to local areas, along with a limited amount of energy and resources, had all been clearly seen. The financial deficit expanded in 1975. The year of 1979 was the first time that the budget dependence on national bonds reached 39.6%¹¹. Another effect that took place during the high growth economic period was the impact upon the agricultural environment which was severely degraded due to the expansion of housing sites and factories in the outlying areas of the big cities. This also resulted in higher prices on land, higher wages and insufficient labor. In addition, this industrialization caused the gradual decrease of agricultural land. The government, by the Fukuda Cabinet, had launched the Third National Comprehensive Development Plan

(第三次全国総合開発計画) on 4th November 1977 to lessen all those problems from urbanization and industrialization. As a

11

財政政策研究会編『財政データブック—財政の現代と展望』大蔵省財務協会、2000年、pp.78-81

result, the localized area was promoted for its unique characteristics. The result of the Second National Comprehensive Plan, which had established the hardware network for transportation and software network within the local government, along with the tendency of the Period of Local (地方の時代), which served in the important role to strengthen and expand the function of the local government both in its authority and as a financial resource.

However, the problems caused by the concentration of populations to and the effects upon Tokyo were more serious. With unemployment problems in the localized area from the rapid change of industrial structure, together with the progress of globalization, the Nakasone Cabinet had launched the Fourth National Comprehensive Development Plan (第四次全国総合開発計画) on 30th June 1987. The plan was enforced in 2000 establishing the relations network to improve the overflow of migration to Tokyo by the multipolarization and decentralization model of land use. The government had promoted the measure to revive the characteristics of local regions to lessen the over-concentration problem of Tokyo. One of the results being the connection between the central

government, the local government and the general citizenry had started forming. The shared role of the central government and the local government was clearly seen. The local government had the leading role to promote the rebuilding of the characteristics of the local region, especially the project of One Billion Project (一億事業), implemented during 1988-1989. This was the indication of the leading role of the local government to rebuild its own local area, which confirmed the role of the local government and the participation of its citizens.

The agenda for the citizen's participation and the transfer of authority to the local government was stressed in the "Grand Design for the 21st Century: Promotion for Local Independence and the Creation of the Beautiful Country" by the Hashimoto Cabinet. It was launched on 31st March 1998 and enforced from 2000 to 2015 with the keywords being "Participation and Cooperation" to support an emphasize the shared role between various sectors in society, specifically between the local government, the local citizenry, volunteer groups, and the business sector, and also to support the cooperation and the

networking or cooperation among those participants. Moreover, the Fifth plan “Grand Design for 21st Century” was different from other plans as it was deeply related to the decentralization reform in Japan. This was launched at the same time as the announcement of the first to fourth recommendations by the Council for Decentralization Promotion to the Cabinet. During the preparation for the Plan to Promote Decentralization by the central government, together with the comments from the discussion of the Land Use Council towards the Forth Plan reported on 26th June 1987. At this presentation, the following message was stressed; “To fulfill the objective of a multi-polarization and decentralization model of land use, the viewpoint about decentralization for the shared role between central government and local government must be discussed continuously”¹².

By the social circumstances leading to decentralization and the tendency of participation, the process to design for this plan was different from four other previous plans as it had the participation from both the

local government and the citizenry in the course of designing the plan. The participation from the local government had been held in various meetings such as the One Day Land Use Council to exchange ideas between the local government and the opinions from various levels of citizens,. This exchange was facilitated by postal mail, fax and email in order to allow the different factions of society to express and exchange ideas about this plan.

This illustrates the progress of post war development plans which concentrated on industrial development. The local government policy had changed from citizen welfare to the investment policy thereafter. The industrial development trend succeeded in the 1960's but caused social problems mainly from industrialization and urbanization which directly affected the citizen's quality of life, way of life, social structure and employment structure in the rural areas. From these problems, citizens had learned to protect their way and quality of life. The citizen movement was aroused nationwide in the 1970's, along with the attempt to rebuild the rural area and community for better living, as well as to address the gap between the urban and

---

12

植田浩 米澤健『地域振興』ぎゅうせい、2001年、pp.2-85

rural areas, the over and under population shifts and the problems in the rural areas from industrialization and urbanization. These objectives had all been the motivating factors to launch plans to solve these issues. Meanwhile, global circumstances and the government's financial deficit were the significant points leading to the government's revolution and to launch plans to support local government to perform in the role as a localized government for the well-being of the residents in their own community. The fifth plan which had the main objective as to address the concerns of the over development of the city of Tokyo included the essential points of citizen participation, as well as decentralization. These are the effects incurred from the initiatives of the citizen's movement in the 1970's together with the goals set by the reformist local government of the 1970's.

Effect of the High Growth Economic period to the Citizen's Movement

The direct effects from the high growth economic period and from the industrial complex to the daily lives of the citizenry were seen as a more destructive way of life in the rural areas caused by the

establishment of big enterprises, especially with its impacts upon agriculture and fisheries, and small and medium enterprises in local areas. By a monopoly of land usage, water resources, and labor in the factories by large scale enterprises, losses were incurred by farmers and fishermen who either lost their jobs or had sold their land for the construction of factories and harbors. As a result, many young laborers had gone into the field of construction work or as low level employees at the big enterprises. Up until the 1970's, about half of local people were self-employed business owners, laborers in agriculture and the fishing industry, worked in public offices, or in localized small and medium enterprises. The flow of young laborers to big enterprises had caused significant losses to the agricultural and fishing industries, along with the running of small and medium enterprises which had a direct effect on the local people's lives.

Moreover, the progression of large scale enterprises into more localized areas had caused direct problems to the lives of citizens by way of serious pollution problems. This, in turn, resulted in injuries, deaths and a significant increase in various

forms of pollution,, which included air, water ground, and noise pollution. The problem of rapid urbanization resulting in unplanned cities can be clearly seen. The problem of housing and its perceived quality was getting worse. Infrastructure facilities specifically concerning hygiene such as in terms of water supply and sewage, as well as human waste treatment were under developed and mostly unmaintained. The problems from traffic, along with the increase of commercial and entertainment businesses, affected the conduct of young people in the local regions. The unchecked growth of rapid urbanization and the migration to big cities by laborers caused the demolition of the rural community in traditional villages. Traditional values of cooperation and order in rural society had been altered together with the tendency to live independently. The conflict between the traditional inhabitants and the new comers was clearly seen within the community. However, the “sense of village” was maintained among those migrants in big cities as migrant laborers had brought with them to the cities a more traditional sense of cooperation from their way of life in their home towns.

One more effect upon local people’s lives was the change in the role of local government towards the citizenry. Due to the direct support of representatives of large scale enterprises in local areas, local politics had been more focused on the profit of big enterprises rather than on the improvement of the lives of the citizens. According to this plan and the central government’s policy, the establishment of basic facilities for industrial development was given priority, such as road construction, harbor construction, water supply for industrial use, and a general neglect of the problems concerning local people’s lives. The control of the local power structure among conservative politicians, members of the business sectors who profited from development, reformist politicians, and political parties had further separated politics and the government sector from the general citizenry. However, the role of mass communication in the information-oriented society towards the citizen’s movement had a significant effect during this period and had set society’s attention back toward focusing on the

improvement on the lives of ordinary citizens¹³.

The problems of industrial development led by the central government's policies affected the citizen's movement and their activities in future periods to come. The local government corresponded to the citizen's movement in various ways. The most obvious way was the way in which citizens were met with by the government officials and how they were given explanations for various changes. Other ways would be through forms of direct persuasion, mediation by powerful council members, surveillance by municipal councils, and by having public relations and hearings or meetings, etc., which supported the participation of the citizen's. As a result, the citizens became important facilitators of the movement and the assembly had brought on a formation of organization within community which was the basis for localism. The community egoism from the movement was different from the cooperation of the concept of self sufficiency of the traditional villages. People had to depend on each other as well as to think and act just as they had in their own villages. The

citizen's movement involved the assembly of individual citizens in order to protect and improve their own lives. This is the basis for the development of a participation movement over the next decades. Serious problems from pollution and other environmental concerns caused by industrialization, urbanization, and the general trend toward an urban lifestyle had resulted from the high growth economic period and had thus affected the citizen's movement. These trends occurred nationwide, specifically in terms of pollution and other environmental issues, and came as a consequence when coupled with the opposition to the establishment of the industrial complex. Nearly 80% of all problems facing the citizen's movement were seen as pollution problems. This movement had expanded throughout Japan in the 1970's. It was called the "Period of the Citizen's Movement".

From this movement of the citizens, and the local government, who mainly facilitated the policy of the central government, resulted in a trend toward a welfare government concentrating on solutions to problems concerning the lives of ordinary citizens. This prompted the local

13

松原治郎編『あすの地方自治をさぐるII—住民参加と自治の改革』学陽書房、昭和49年、p.1-12

government to correspond to the movement toward addressing environmental problems and was reflected in the amendment of various ordinances, such as the pollution prevention ordinance or the agreement for pollution prevention, and the natural protection ordinance as well as others. Moreover, quite a number of local governments had actively launched similar measures prior to the efforts of central government to protect the daily lives of the citizenry, such as in free medical treatment for senior citizens, which had been enforced throughout the country except in Shiga and Nagasaki Prefectures. The central government itself had enforced a free medical treatment system for senior citizens in 1972 while the local government had enforced free medical treatment for babies and infants in 30 municipalities. The local government had initiated citizen's services to be more accessible to the public. The most well known service was the establishment of "Immediate Act Section" of Matsudo City, Chiba Prefecture. It became the model for other local governments to establish their own immediate form of service and served as a consulting section for citizens. While the tendency to turn back to become a welfare-

based local government was expanding throughout the country, about 120 members of reformist heads of local governments or about 20% of local government officials were from the Pacific Coast Zone. This is thought to be the area for development. It became outstanding as the reformist local government turned toward becoming a welfare-based localized government that had the main duty of solving community problems while working side by side with the citizenry. However, the movement of the reformist heads of the local government to actually reform was limited by the power of conservative politicians with influence over the central government and the governmental system. The reformist local government solved this problem by establishing a network for its governmental ministries to strengthen the collaboration among them. Together with the local egoism recognition of citizens from their movement, the National Council of Reformist Mayor Council had cooperated with them by launching the "Duty and Responsibility of Reformist Mayor" with the purpose of facilitating the participation of the citizenry in solving the city's problems concretely¹⁴.

---

¹⁴ 松原治郎編 前掲書、p.74-80

From the citizen's movement, together with the reformist local government movement, the trend toward participation of citizens in a democratic social format was clearly seen in Japanese society.

Effects of the establishment of localized government from the 1960 are to the 1980's: The reformist local autonomy (革新自治体) to the Period of Local (地方の時代)

The National Comprehensive Development Plan (全国総合開発計画) which was enacted on 5th October 1962 to expand industrial development nationwide, and had smoothed relations, participation and brought about stronger control of the central government. The combination or the direct control of the central government to the localized government in prefectures and at the municipal levels was getting stronger. This caused the bureaucratic sectionalism to shift toward the municipal system. It also produced an increased financial burden on the local government to embrace development¹⁵. However, the industrial development had affected the citizen's movement and was related to the formation

of a localized government reformist movement.

The reformist movement at the local government level appeared during the second half of 1960's and continued into the 1970's after the unified local election in 1963 by the heads of the local government. It was started by the governors from Tokyo and Osaka, the big cities where citizens were dissatisfied with their worsening environment. The pioneer group that had raised the slogan of "Local autonomy that is directly related to the citizenry" was opposed to the concept of "Local autonomy that was directly related to the central government" and they had won the mayoral election in 1963 for the ordinance-designated cities of Yokohama, Kyoto, Osaka, and Kitakyushu. All this took place under the reformed political party and they thus named themselves as the reformist heads of the local governments. There were over 150 municipalities which were administrated by the reformist local government in the beginning of the 1970's. The Pacific Coast Region, especially, was the base for industrial development. From this movement, the local government developed a tendency to change. It

---

¹⁵ 松原治郎編 p.6-8

changed from the agency in charge of central governmental policies and concentrated on investment policies of a more welfare-based localized government. They announced the policy to support the citizen's participation and a citizen's democracy by setting the chance to have meetings with the citizenry; Yokohama municipal government is the model for this type of system. This is the starting point for the concept of post war citizen participation.

What was the meaning of local autonomy to the reformist local government? The reformist local government's policies had formed important attitudes towards a concept of local autonomy decentralization in the following ways:

1) **The advocacy and systemization of resident and citizen participation to the local government.** As the reformist heads were the minority party in the council and the council election was still bound by the consideration of benefits for trading groups, the local council was still being formed by conservative politicians as the majority party. The reformist politicians had to get the support from the citizenry by strengthening their relations with the

citizens through participation and a direct exchange of opinions with those citizen in the form of assembly, such as in town meetings, etc. These activities had not only strengthened the political power of reformist politicians but also strengthened the consciousness of the citizens in their freedom to actively participate in decisions.

2) **The development of an individual welfare policy in terms of medical treatment for senior citizens, infants and children.** From the post war period, the basic welfare policy of the central government concentrated on the "accommodated type". The reformist local government had reformed to welfare-based policies to serve in the caring of senior citizens in their homes with projects such as home helps and food provision services, together with the free medical treatment for senior citizen, babies, infants, and children.

3) **The activities related to decentralization.** The reformist local government had performed the administrative roles related to

decentralization reform which were; 1) performing the rights for lawmaking of the local government by enacting ordinances for local pollution circumstances, 2) enforcing the outlined policies to control development as well as for land use, 3) promoting the planning of administrations to set policies and projects according to citizen's requests and to provide support for the participation of citizens in designing the long-term and medium-term plans¹⁶.

The reformist local autonomy movement was considered to have influence on the attitudes of citizens in terms of participation and decentralization. In the second half of the 1970's, however, the trend toward reformist local autonomy had declined due to the financial recession resulting from oil reliance. This brought the end of the high growth period in Japan. Meanwhile, the very serious pollution problems had been addressed and the environment had begun to improve. The role of reformist heads had been replaced by the role of professional officers in the local

government. These were people who were educated and generally came from younger generations, and acquired influence during the financial recession period. The essential focus of the local government was to concentrate more on the reconstruction of fiscal sufficiency and governmental finances.

The period called the "Period of Local" (地方の時代) came in the 1980's. It started from the symposium titled the "First Local Period Symposium" in Yokohama City under the topic of "The Period of Localization" held by the Workshop of Metropolitan Local Autonomy (established by the five bodies of local government from Tokyo, Saitama Prefecture, Kanagawa Prefecture, Yokohama City, and Kawasaki City) in July 1978. By the determination of this symposium, it was declared that; "In the developed industrialized society, the problems of large cities, the environment, the use of resources, energy use, food shortages, governing social administrations and the challenge of human alienation all seem to be too sophisticated for the local government to solve alone, but rather then should be considered carefully. These are

¹⁶ 新藤宗幸『地方分権 第2版』岩波書店、2002年、p.52-55

the problems that cannot be solved without the hand of local government. Therefore, it was necessary to reform the local autonomy of the local government¹⁷.

The original meaning of the “Period of Localization” is that is was opposed to centralization, control from central government, central culture, and the uniformity of administrations. Meanwhile, it expressed a preference toward decentralization, autonomy of the citizenry, local individuality, and local culture. The title “Period of Localization” had been widely used among the mass media and the people concerned with the local government. It was also used as a slogan for the local elections in 1979. However, the movement of the “Period of Localization” was not considered successful due to the widening social gap (地域格差) within Tokyo and among other local regions from the second half of the 1980's which involved the phenomenon of the over concentration of Tokyo. All this came from the second half of 1970's, in which occurred the intention to limit the over population of Tokyo as the hub city for politics and the economy. The dispersion of

factories to the local region to solve this problem hadn't had many effects. Moreover, the internationalization and information in the 1980's had brought about the Tokyo Metropolis as the hub for information and the center of the gap between the Tokyo Metropolis and other local regions that had been greatly expanded.

The solution to the concept of the over-concentration of the Tokyo Metropolis and was one essential reason for the Congress to vote for the “Promotion of Decentralization” in June 1993 to plan for a more equal sense of development. Another reason was to improve the centralized administration by the promotion of decentralization¹⁸. This was the starting point to reform and decentralize authority systematically, together with the influences from the government financial crisis and the trend toward decentralization in developed countries.

¹⁷ 田島義介『地方分権の軌跡』岩波書店、1996年、p.212

¹⁸

新藤宗幸・阿部隆『日本の地方自治』東京大学出版会、2006年、p.1-10

Part III The relations between the government administrative reform and decentralization in Japan

Main Factors for the Administrative Reform:

1. Financial Crisis of the Japanese Government

Another factor for post war administrative reform was the financial crisis of the central government. Even though this type of incidence occurred twice in both 1955 and 1975, the crisis in 1975 had been directly concerned with administrative reform.

The background causes for the 1975 crisis were: 1) the slowdown of resource growth from oil reliance (related to government finance) and resulted in price increases in terms of annual expenditures, 2) the degeneration of functioning resource security from the local subsidy system: specifically as in expenditures of the national treasury and the issuance of bonds for local subsidy tax, 3) the understanding that the urban financial situation was getting worse, 4) the increase of a welfare budget for the welfare of senior citizens, and lastly 5) the

inefficiency of the management of public enterprise.¹⁹

In the 1970's, both the central government and localized government were twice faced with the consequences resulting from an oil crisis, the slowdown of revenue, and the increase of annual expenditures. Meanwhile, in the high economic growth period, Japan started to be faced with the demands of higher budgets to establish facilities and livable environments for urban daily life; it was especially true for the waterworks and sewerage facilities, as well as the facility for compulsory education, traffic system management, and the redevelopment for overcrowding in cities.

In the decade of the 1970s, the social security expenses for unemployment, insurance expenses, social security expenses, social welfare and living protection expenses both for purpose of local autonomy and for the central government, had all increased. Annual expenses for social welfare for the 1960 fiscal year, which at that time was not over 10.9%, had increased to 14.2% in 1970,

---

¹⁹ 岩本和明『日本地方財政論』同文館出版社、1986年、p.50

19% in 1975 and to 20% in the 1980 fiscal year. Specifically, the budget increase for social insurance rose to 9 times its previous figure and social welfare expenses rose by 12 times. However, about half of the budget for social development was a subsidy from the central government. Moreover, the ratio of annual expenditures for the local government at the prefecture level for social expenses, such as for social welfare, welfare for senior citizens and child welfare, as well as living protection expenses and sanitation which was 4.6% in 1970. At 5.8% for 1974, it was not as remarkable at municipal level which was at 11% for the 1970 fiscal year. Social expenses increased to 17% in the second half of 1970s decade. The cause of this remarkable increase was the progression of an aging society. According to the senior citizen policy, the 1970 expense for the prefectures for senior citizen welfare expenses (aging medical treatment expenses, and maintenance for aging welfare facilities) was 9.4%. It increased to 23.4% in 1980 and 27.5% in 1983. For the municipal level, the expenses had increased remarkably from 7.4% in 1970 to 23.2% in 1980. The increase was 24 times while the prefecture level increased by 13 times. The

social expenses were a big burden for the local government; as it was 39.9% of the general revenue in the 1965 fiscal year and it had increased sharply to 43% in the 1970 fiscal year, and to 44.9% in the 1975 and 1980 fiscal years²⁰.

As a result of the financial crisis of the 1970's, the conflict of financial relations between the central government and the local government was more remarkable. 1975 was the starting point for the government to launch measures to reconstruct deficit financing as follows: 1) to change the local allocation of taxes, 2) to issue bonds to dissolve the deficit financial problems, 3) to guide measures by the government, 4) to reduce personnel and welfare expenditures, 5) to administer reforms, 6) to raise the topic of city management and government defense theory, 7) to reconstruct financial systems, and 8) to save budget to reduce capital loads.

2. The influence of Globalization and the Change to Small Government Policy

Most of industrialized countries have expanded the public sector and

---

²⁰ 岩本和明、前掲書、pp.60-65

embarked on a welfare state commitment to big government except for the United States and Japan; both countries have the stereotypical image of having a bureaucracy-led foundation. Japan would have been a big government; however, the size of the public spending of Japan was slightly under 20 percent of GDP from the mid 1950s to the early 1970s. In 2005, Japan still had a comparatively small public sector at 37.4% and the United States had 36.6% of GDP, while Britain was at 44.9%, Germany at 46.8%, France at 53.9% and Sweden at 57.2%. However, with the influence of globalization, Japan had also adjusted its policy as a small government.

The influence of the administration of the welfare state as big government in various developed countries, brought about a deterioration of financial circumstances as well as a decline of economic competition, which then brought about the plan of the reduction of the government's burden and the reactivation of the economy. As in the United Kingdom from 1979 by the Thatcher Cabinet, which started to reform the system by privatization, deregulation, the reform of the government officer system and the reform of the local system, especially in terms of the

privatization policy to improve the efficiency of business competition and to expand the chances to possess stock and increase government revenue. The unification of the EU also has influenced the reform of the mutual system among the countries within. The developed countries had a movement to modernize the government administrative system and to move forward to develop an independent economy. Russia and Eastern European countries with economic reform had changed to transition to provide more authority and function to the private sector²¹.

With the world circumstances, each country had begun administrative reform, reviewed the function of the public sector and transferred authority to the private sector. The Japanese government also facilitated the trend toward administrative reform by setting up the Second Provisional Commission on Administrative Reform (Rinchou II) from 16th March 1981 to 15th March 1983. The three terms of Provisional Council for the Promotion of Administrative Reform (Gyokakushin) were from July 1983 to June 1986, April 1987 to April 1990 and October 1990 to October 1993), followed by

²¹ 総務省編、『総務庁年次報告書平成3年版—90年代行政の役割と展開』大蔵省印刷局、1994年、前掲書、p.34-35

the Administrative Reform Committee from December 1994 to 1997, and the Decentralization Promotion Committee from July 1995 to May 2001.

The first recommendation has the suggestion to promptly promote the reduction of expenditures and to reconstruct finances, and to promote government rationalization and efficiency. The recommendation on 30th July 1982 also strongly promoted the movement for administrative reform. The points raised for the administrative reform were “to construct the vital welfare society” and “to actively contribute to the international society”. As a concept of a base target, the reform of three public corporations, the reinforcement of general regulations and the functional cooperation between the central government and the local government had been suggested for implementation.

For the concept of “the construction of the vital welfare society”, it was initiated to review the function of the government sector according to the basic concept of independence, self-supportiveness and the vitality of the private sector in the field of education and social security. For the “active contribution to the

international society” it was to focus on the US-Japan security system and to reinforce the Japanese military both in the political and economic functions. The point of “active contribution to the international society” was to influence and lessen the participation of the government sector in the field of welfare and the citizen's daily life, such as to reform the social security system for pensions and medical care, and also to increase the burden for citizens in education, and to reduce support and protection for medium and small enterprises and the agricultural industry²². By a consequence of global circumstances of the late 1990's, Japan had moved to be seen as a “Strong Nation” by reinforcement of the Japan-US security system and by the cooperation to military action such as the dispatch of Japanese troops to Iraq²³. Meanwhile, there was a reduction in the role of the government sector towards the citizenry.

From this reform, the role of the government sector in the fields of the citizen's lives was

²²

晴山一穂・自治体問題研究所『自治体民間化—「強い国家」「小さな政府」と公務の未来』自治体研究社、2005年、pp.7-8

²³ 晴山一穂・自治体問題研究所、前掲書、pp.8-11

reduced and recessed. The reform was reflected in the reform of new liberalism with the slogans of “small government” and “public to private”. The movement from the recommendation of the Rinchou II had not only brought Japan to a new liberalism and to be achieve a powerful state of military, it also brought the “reform for decentralization” by the report of the Committee for Decentralization Promotion and the last report of the Administrative Reform Conference for the “reform of central ministries and government offices”.

By the slogan of “reconstruction without tax increase”, Rinchou II implemented the privatization of the three giant public corporations; Japan National Railway (JNR), Nippon Telegraph and Telephone Public Corporation, and Japan Tobacco and Salt Corporation. Another performance was to compress the financial scale of the government by the reduction of the government’s burden in supporting education, welfare and social security, and to shift the burden to the citizenry and to the local government instead. Gyokakushin had an effort to expand the “small government” policy to the local government. However, the privatization was not successful at the local

level; it was finalized by the reduction of its members of Parliament, staff, and the overall scale of local government, together with the limitation of services and the self burden of the citizenry. The slogan of “reconstruction without tax increase” was not found in the final report of the Second Provisional Council for the Promotion of Administrative Reform. The word “small government” had also been changed to “slim government” in its place²⁴.

The result of government administrative reform to decentralization :

The relations of administrative reform and decentralization reform

Decentralization in Japan had started and was related to post war administrative reform as the policy by the purpose of the Allied Occupation. It was divided into 2 parts; the first half of the occupation indicated a top-down order-driven process in accordance with an Allied policy. The second half of the Occupation was more of an initiative by the Japanese side with the establishment of several

---

²⁴ 辻山幸直『地方分権と自治連合』敬文堂、1995年、p.28- 29

deliberation councils to consider the question of administrative reform²⁵.

The objective of the administrative reforms since the post war has been considered to improve the efficiency of the public administration. The first deliberation council was the Provisional Council on Administrative Structure established for the purpose of administrative reform in 1948, and by the recommendation of the Council; the Administrative Management Agency which was then established. During the Yoshida Cabinet period, the Council on Reform of Administrative Structure was established which was active in administrative reorganization. As the result, the number of bureaus, departments and deliberating councils were reduced. The size of government service was also reduced by 15%. The administrative reform was then moved up by the declaration of the Supreme Commander for the Allied Powers. This allowed the Japanese government to reexamine the ordinances launched by

occupying authorities. The Advisory Committee on Amendment of Ordinances was then established. The reform after the end of the Occupation from 1954 was based on the recommendations of the first through fifth Administrative Councils. However, the key reforms failed to be implemented. This led to the establishment of the first Provisional Commission on Administrative Reform (Rinchou I), which submitted a bill of the Provisional Commission on Administrative Reform (Rinchou I) on March 1961, and was in effect in November. The reform of Rinchou I fell within the category of being a form of reform of administrative management. In 1980's, the Japanese economy experienced a slowdown in growth affected by the oil crisis. Public finances were under particular pressure thereafter. These changes had led to the debate on the need for administrative reforms; it came under the establishment of Second Provisional Commission on Administrative Reform (Rinchou II) from March 1981 to March 1983. The Rinchou II had the objective to reduce government expenditures by the administrative reform, fiscal reconstruction and to improve the efficiency of public administration together

---

²⁵ Toshiyuki Masujima "Administrative Reform in Japan", Institute of Administrative Management, 2006, p.3 Administrative Management and Inspection Committee, Gyousei kaikaku no Genjo to Kadai [Administrative Reform: Present and Future], pp.3, Ministry of Finance Printing Bureau, 1966

with incorporated reforms in the fields of social security, agriculture, public works and education. Moreover, the organizations working in parallel with Rincho II for administrative reform including; 1) the Promotion of Administrative Reform (Gyokakushin), which included the follow-up bodies of Rincho II from July 1983 to October 1993, 2) the Administrative Reform Committee, which was active from December 1994 to 1997, and 3) the Decentralization Promotion Committee, which was active from July 1995 to May 2001. These bodies were largely based on the model to fulfill the aim of administrative reform that had the origins from Rincho I.

The chair persons of these bodies were from the business world, as Rincho and Gyokakushin I were chaired by Toshio Dokou, the former chairman of Keidanren (the Federation of Economic Organization). While Gyokakushin II was chaired by Bunpei Otsuki, former chairman of Nikkeiren (the Japan Federation of Employers' Association), Gyokakushin III was chaired by Eiji Suzuki, the former chairman of Nikkeiren. It was noticeable that business and financial leaders were the prime decision-makers in Japanese society. The twelve years of

Rincho II and Gyokakushin were regarded as the period of Rincho reforms (1981-1993). It displayed three characteristics which were: 1) The adoption of a broader concept of administrative reform going beyond administrative management, 2) innovation in administrative reform procedures, and 3) maximization of the usage of deliberation councils by government as a political means²⁶.

In 1989 by the strong urging of the Takeshita Cabinet, the report of Gyokakushin II entitled "A Report Regarding the Relationship between Central and Local Government" was submitted to the government on December 20; this had an impact on the government's measures toward administrative reform by its detailed comparison of the previous deliberation councils working on administrative reform. Decentralization has fallen in the category of administrative reforms if considered from the context of conventional efforts at administrative reform (Toshiyuki Masujima, 2006). It reported on the share of function between central and local governments. It was necessary to constantly review the

---

²⁶ Toshiyuki Masujima "Administrative Reform in Japan", Institute of Administrative Management, 2006 pp.13-33

system and relevant policies accordingly to account for the change of social circumstances and the change of governmental needs, especially in the role of local government which had increased to perform the point of regional activation. The review will strengthen local government to be independent, and to be able to aim at the fulfillment of the diversity in the role of the local government. Therefore, the function of central government would be lessened.

The suggestions of Gyokakushin II in 1990 to be considered for the decentralization of the local government were:

- 1.) The local government should reallocate office work to be performed by a localized government of the inhabitants.
- 2.) To reinforce the function of a 'friendly' local autonomy by allowing the inhabitants to present their opinions to the local government.
- 3.) To actively lessen the regulations and involvement of the central government to the local government²⁷.

Another reform in the 1990's was the Hashimoto reforms during 1996 to 2000. In the general election in the autumn of 1996,

²⁷ 田中豊治、前掲書、pp.67-69

all parties used the administrative reform as the central issue for the election. As LDP had won the general election, the Hashimoto government identified six key areas of reform in the address of the policy speech on January 20, 1997. The key areas were: structural fiscal reform, educational reform, structural reform of social security, structural reform of the economy, reform of the financial system, and administrative reform. The need of government in relation to administrative reform was the concept of "simple and efficient administration, flexible and effective execution of policy, and the creation of an administration open to and trusted by the public". All were said to return to a traditional target as the traditional administrative reform was intended to enable substantive policies to be implemented more efficiently, more economically and more effectively (Toshiyuki Masujima, 2006); all of the Hashimoto reforms represented a return to the reforms in administrative management supported by the Brownlow Committee in the United States of America²⁸.

²⁸ The first commission to put forward radical proposals in the history of administrative reform in the U.S. was the President's Committee on Administrative

The Hashimoto Cabinet has established the Administrative Reform Council which had the task to draw up concrete administrative reform proposals. The Administrative Reform Council had followed the model of the Rinchou I to put the deliberation council at the center of the administrative reform's promotion. The different characteristics were that it was headed by the prime minister and the acting chairman was the director general of the Management and Coordination Agency. Moreover, the members of Rinchou and Gyokakushin were from the business world and the labor sector. While the Administrative Reform Council had chosen the three representatives who were seen as being less as business leaders but had more capacity as representatives of the Council on Economic Affairs, Administrative Reform Committee and Decentralization Promotion Committee reduced labor's representation by choosing one of the representatives of labor from the Japanese Trade Union Confederation (Rengou). The Administrative

---

Management established in 1937, which came to be known as the Brownlow Committee after its chairman, Louis Brownlow. Its recommendation has purposeful ways of implementing existing policies more efficiently, effectively and economically.

Reform Council has chosen six academics; all of which had played a major practical role in the conduct of meetings while Rinchou and Gyokakushin members included either one or no representatives of the academic world. Moreover, the issues of administrative reform have been clearly seen in Hashimoto reforms by halving the number of ministries which was pushed by the Administrative Reform Council, and the issues of fiscal reconstruction. Deregulation and decentralization were explained repeatedly in the Diet deliberations on the bill for the Basic Law for Central Government Reform that decentralization and deregulation were prerequisites for central government reform.

However, the Rinchou reforms were considered to be successful to reduce general expenditures by cutting the government budget in the fields of social security, public works, and education and agriculture which included reform of important policies concerning the daily lives of citizens, such as the abolition of free medical care for senior citizens and this brought about the opposition to administrative reform among the citizens. Meanwhile, the Hashimoto reforms had the major characteristic to secure and establish

the predominance of politicians. They were considered to be successful in the unsuccessful fields of Rinchou reforms. Such fields being the strengthening of functions of the Cabinet, the reorganization on the ministerial level, the reduction of the number of bureaus and departments within ministries, further general deregulation, the enactment of the Information Disclosure Law, and the decentralization of relationships between central government and local government by the abolition of the Agency-Delegated Functions. (機関委任事務²⁹)

The Decentralization Promotion Committee (July 1995- May 2001) was one of the committees that had an influence on the Hashimoto reforms, and began the meeting in 1995. It was headed by Ken Moroi, who conducted investigations and submitted the first recommendations to Prime Minister Hashimoto in December 1996 and followed with four recommendations in 1998. These recommendations have set the direction for decentralization which had been introduced

---

²⁹ Kikan-inin jimu (agency-delegated functions) are the national functions delegated to and carried out by the prefectural governors and mayors and administrative committees as “agents” of the central government to perform activities which are carried out with the organization, personnel, and budget of local governments.

in the Comprehensive Decentralization Law (The Omnibus Decentralization Law) in 1999 and were enforced in 2000. The main points of the Law were: 1) to allocate of roles between central and local governments, 2) to abolish the system of Agency-Delegated Function, 3) to intervene between the central government and the local government, and 4.) to establish a third organ for handling disputes between central and local governments. The Obuchi Cabinet submitted a bill to the Diet in 1999 that comprehensively amended 475 laws. The amended laws included the Local Government Law, the Local Finance Law, and the National Administrative Organization Law, and such. This bill was formally called “A Bill Concerning Amendment of the Laws Related to the Promotion of Decentralization”. The Diet approved this bill on July 8, 1999. The Act was then promulgated on July 16, 1999. It was enforced on April 1, 2000. At the same time, several acts related to reorganization of the central government were established. These acts were then enforced in January 2001.

Then Koizumi Cabinet came in April 2001. It had a major impact on

administrative reform. Prime Minister Junichiro Koizumi proclaimed in an inaugural ceremony that “there can be no growth without reform”. The Koizumi doctrine was “what can be done by the private sector should be left to the private sector. Koizumi reforms continued from 2001 to the end of 2005 as the Koizumi Cabinet formed in April 2001. The Cabinet adopted the reform of public and quasi-public corporations as a key element of its administrative reforms. The outcome of the Koizumi reforms were: 1) the privatization of the postal services, 2) the privatization of the highway corporations, 3) the “simultaneous reform of three categorical reforms” (reform of grant-in-aid, distribution tax, and redistribution of tax resources), 4.) the abolition and merger of government-affiliated financial institutions, and 5) the reforms to achieve a net reduction in the number of government employees.

The important movement was the establishment of the Decentralization Reform Promotion Council within the Cabinet Office in July 2001. This was to promote further decentralization. This Council had the tasks to investigate and to deliberate matters regarding functions and services of the division of roles between central and local

governments and as a mechanism for promoting administrative reform at the local government level. As a result, the government has launched the policy of reallocating tax resources by reforming the allocation of resources. This included the allocation of government subsidies, central government tax revenues allocated to local governments, and the transfer of tax revenue resources. The Comprehensive Decentralization Law by the recommendation of the Decentralization Promotion Committee was launched in 1999 and was enforced as law in 2000. The main points were the independence of the local government in the enactment of laws and taxation, the reduction of participation from the central government by abolishment, and the establishment of a third organ for handling disputes between central and local governments.

Even though centralization in Japan was the stem root for administration for decades and played the important role in post war development, the global circumstances, together with a tendency of decentralization, the financial crisis, a load burden of social welfare from an aging society, and the variation of the needs of the

citizenry, as well decentralization had become necessary. This gradually formed the concept of decentralization reform as one significant function for administrative reform to lessen the role of central government and to transfer authority to the local government and the private sector.

Conclusion

Japanese has changed to the modern administrative system from the Meiji period and centralization had been parallel with the self-governing of traditional villages and towns. The centralization was considered strong during the war time to control the citizenry under the neighborhood associations system of Chonakai and Burakukai. Decentralization was insisted by US Occupation Forces as the agenda for post war development. However, the movement for decentralization in Japan became stagnant after the occupation of US Occupation Forces as the Japanese government had permission to lead the administration. This later was reversed to be centralized for conduction of various industrial development plans launched by the government as centralization was considered to be a necessary aim to achieve post war

development. Japan succeeded in developing and thus caught up with the developed countries. It got into the high growth economic period in the 1960's as the country having the second most powerful economy with the policy of industrial development. However, the problems from industrialization and urbanization expanded nationwide and caused the a worsening quality of the life of the citizenry. The citizen's movement contributing to those problems occurred all over the country, and together with the citizen movement, the movement of reformist chiefs for local government was formed among the chiefs of the local community, especially in the area of industrial development. The policy of the reformist local government to solve problems from industrial development was the starting point for citizen participation and decentralization. From these movements, the Period of Local Government had begun; the progress of local egoism, the citizen's sector and the local government have also progressed in networking and information sharing, though stagnated with the gap between the city of Tokyo and the rural areas resulting from the overconcentration of Tokyo. Meanwhile, the

recession of the economy in Japan and around the world had shifted the government policy from that of a welfare state toward small government and to administrative reform by establishing various measures and deliberation councils. The major reforms for administrative reform in the 1990's were the Rinchou reform and the Hashimoto reform. These made up the path to the decentralization reform of Koizumi reform in the 2000's., along with the circumstances of the financial crisis and the changing role of the Japanese government in terms of management of global affairs. From the role of the Japanese government in participation in global affairs, together with the worldwide tendency toward decentralization, the financial crisis and the burden from being a welfare state, which resulted from a seriously aging society, decentralization was the significant leading issue of administrative reform during the 2000's. From the decentralization reform, the shared role of central and local governments, the effort to energize the role of the private and citizen sectors, the participation of citizens and the dependence of the local government to be a decentralized society, these were the points to be headed. Even though decentralization was also being considered for solving financial crisis problems of central governments, the active participation of citizens, the development of the citizen movement in the 1970's and the role of the local government to lead this development, have all progressed systemically, together with the change of administrative reform in those respective decades.

“ผีเสื้อ” และ “เมฆเหินน้ำไหล”: นวนิยายฉายภาพเปรียบเทียบสังคมจีน

“ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม” กับ “ยุคสี่ทันสมัย” *

**Phi Suea and Mek Hearn Nam Lai: The Two Mirrors of Chinese Society
in the Periods of Cultural Revolution and Four Modernizations**

นฤมิตร สอดสุข **

Naruemit Sodsuk

บทคัดย่อ

“ผีเสื้อ” กับ “เมฆเหินน้ำไหล” วรรณกรรมจีนซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ที่ทรงแปลโดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สามารถฉายภาพเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของสังคมจีน 2 ยุคได้อย่างแจ่มชัด โดยที่เรื่องแรกสะท้อนภาพของ “ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม” และเรื่องหลังสะท้อนภาพของ “ยุคสี่ทันสมัย” ทั้งนี้ ทั้ง 2 ยุคมีเข็มมุ่งต่างกันโดยลักษณะเป็นข้อตรงข้ามระหว่างการเน้นบรรลุเป้าหมายอุดมการณ์ปฏิวัติสังคมนิยมใน “ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม” กับการเน้นก้าวไปสู่สังคมทันสมัยเพื่อให้ทัดเทียมโลกทุนนิยมใน “ยุคสี่ทันสมัย”

“หวางเหมิง” ผู้ประพันธ์อาวุโสซึ่งมีประสบการณ์โชกโชนทางการเมืองจนถึงขั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมและกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการตีแผ่สังคมจีนในยุคสมัยดังกล่าวผ่านการนำเสนอวิธีการดำรงชีวิตของผู้คนภายใต้การชี้นำของพรรคได้อย่างสลับซับซ้อน โดยมีตัวละครเอกในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการจางซือหยวนหรือเฉมาจางซึ่งเป็นเสมือน “เงาร่างของผู้ประพันธ์” เป็นตัวเดินเรื่องหลักในเรื่อง “ผีเสื้อ” จุดเน้นหนักของเรื่องนี้คือความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างแนวทางเปิดรับทุนนิยมกับแนวทางต่อต้านทุนนิยมในการก้าวไปสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ของสังคมจีนในกลุ่มคน 2 รุ่น นั่นคือระหว่างคนรุ่นอาวุโสและ

---

* ปรับปรุงจากบทวิจารณ์เรื่อง “มองสังคมปฏิวัติจีนผ่าน “ผีเสื้อ” ทรงแปลจากเรื่อง “ผีเสื้อ” ของหวางเหมิง โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ผู้จัดการรายวัน, 26 ตุลาคม 2537 ; 10 และ “ผีเสื้อ” และ “เมฆเหินน้ำไหล” : ว่าด้วยปัญหาของว่างในสังคมจีนร่วมสมัย,” ทรงแปลจาก “ผีเสื้อ” ของหวางเหมิง และ “เมฆเหินน้ำไหล” ของฟ่งฟ่ง โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, Hi-Class, 13 (เมษายน 2540) ; 95 – 97.

** รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

มีอำนาจบารมีในพรรคเช่น จางซีฮยวนกับคนรุ่นกลางเก่ากลางใหม่กับคนรุ่นใหม่เช่นอดีตภรรยาคนรักใหม่ และบุตรชาย

ส่วนเรื่อง “เมฆเห็นน้ำไหล” ซึ่งประพันธ์โดย “ฟังฟัง” นักเขียนร่วมสมัยในกลุ่มแนวหน้าก็นำเสนอได้อย่างชวนติดตามในแง่ที่สามารถฉายภาพสังคมจีนร่วมสมัยแห่ง “ยุคสี่ทันสมัย” ที่นิยมรับอิทธิพลทุนนิยมอย่างกว้างขวางจนกระทั่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนจีนรุ่นใหม่จนยากจะปฏิเสธได้ ความขัดแย้งสำคัญแห่งยุคหลังนี้นับว่ามีรากฐานอยู่ที่อุดมการณ์เช่นกัน นั่นคือได้เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนทั้งในหมู่คนรุ่นราวคราวเดียวกันและหมู่คนต่างรุ่น โดยมีตัวละครในแวดวงการศึกษา ระดับอุดมศึกษาทั้งครูบาอาจารย์และลูกศิษย์ลูกหาเป็นหลัก

ด้วยเหตุที่ “ยุคสี่ทันสมัย” มุ่งเน้นพัฒนาความเจริญทางวัตถุให้ทันสมัย กระทั่งเป็นผลให้บังเกิดค่านิยมของผู้คนซึ่งต่างหันไปให้ความสำคัญกับวัตถุเงินตรากันอย่างคลั่งไคล้ ผู้ประพันธ์จึงสะท้อนภาพครูอาจารย์ส่วนใหญ่ที่ยอมปรับตัวไปตามกระแสบริโภคนิยม โดยยอมละทิ้งอุดมการณ์ในการทุ่มเทอุทิศตัวเพื่อนักศึกษา ขณะที่ในหมู่นักศึกษาเองก็หลงใหลได้ปลื้มไปตามกระแสวัตถุนิยมเช่นกัน โดยขาดความตั้งใจมั่นในการแสวงหาความรู้อย่างจริงจัง

ภาพเปรียบเทียบที่โดดเด่นของบทประพันธ์ทั้ง 2 เรื่องดูจะมีจุดเน้นหนักอยู่ที่การตั้งคำถามว่าอะไรคือทางเลือกหรือทางออกในการดำรงชีพของมนุษย์ได้อย่างพอเหมาะพอควร ระหว่างโลกอุดมคติที่มนุษย์พากันโหยหา กับโลกของความเป็นจริงที่มนุษย์กำลังเผชิญหน้า

คำสำคัญ : ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม, ยุคสี่ทันสมัย, พรรคคอมมิวนิสต์จีน, ปัญญาชนจีน, เยาวชนจีน

Abstract

Phi Suea and *Mek Hearn Nam Lai* are the two highly acclaimed Chinese novels which were translated into Thai by Her Royal Highness Princess Chakri Sirindhorn. The works vividly mirror the two distinct periods of China. Whereas the former work remarkably reflects the Chinese society at ‘the Cultural Revolution’; the latter strikingly displays China at the time of ‘Four Modernizations’. Indeed, these two periods stand apart on the opposite polarities. While the Cultural Revolution put its emphasis on how to achieve its ideal socialistic goals, the Four Modernizations moved straight to construct a modern society that could be competitive with other countries in the capitalist system.

Wang Meng, a mature writer who had highly politically experienced during his appointment as Cultural Minister and member of Central Committee of the Chinese Communist Party (CCP), greatly succeeds in openly criticizing the Chinese society during the Cultural Revolution by his elaborate display of the people’s ways under the rule of the Party. In *Phi Suea*, there are two major characters: Vice Minister Zhang Sue Yuan or Old Zhang, the representation of the author. The highlight of the story is the conflicts among people of different generations over the capitalist ideology which is believed to lead China to communist society. The old generation who have real authority and power in the Party, like Zhang Sue Yuan, strongly advocate this notion whereas the mid-generation and the new generation, like Zhang Sue Yuan’s ex-wife, new lover, and son, go up against it.

Mek Hearn Nam Lai, a masterpiece of a contemporary Chinese progressive author Fong Fong; on the contrary, captivatingly portrays the contemporary Chinese society of the Four Modernizations which has been so immensely influenced by capitalism that the contemporary people’s lives are extremely under its force. The conflicts in this period have rooted in its ideology too. That is, a big gap has emerged widely among people of the same and different generations. In this novel, the characters that run in the story are mainly the intellectuals in the educational circle like teachers and students.

As the Four Modernizations emphasizes on materialistic progress, Chinese people of this period helplessly turn to adore materialistic value. Fong Fong thus opts for delineating the teachers who mostly abandon their ideal of devoting themselves to teaching and surrender to the power of consumerism. Parallel to their teachers, most students are also obsessed with materialism and neglect their serious pursuits of knowledge as well as education.

The similarity which these two novels put an emphasis on exists in the question of what is the good option for bettering the human existence: to live in the ideal world which they long for or in the realistic world which they are encountering.

Keywords: Cultural Revolution Period, Four Modernization Period,
the Chinese Communist Party, the Chinese Intellectual, the Chinese Teenager

วรรณกรรมจีนร่วมสมัยที่มีเนื้อหาสาระ น่าสนใจในฐานะที่สามารถฉายภาพสังคมจีนยุค โกล์ได้อย่างชวนติดตามคือเรื่อง “ผีเสื้อ” ของ หวางเหมิง กับเรื่อง “เมฆเหินน้ำไหล” ของฟิงฟิง โดยที่วรรณกรรมทั้งสองเรื่องเป็นบทพระราชนิพนธ์ แปลในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี วรรณกรรมสะท้อนสังคมจีนตามแบบ “เรื่องแต่งแฝงเรื่องจริง” ดังกล่าวมีเข็มมุ่งต่างกัน ในลักษณะเป็นข้อตรงข้ามระหว่างการวิพากษ์จีน ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม ที่เน้นการบรรลุเป้าหมาย อุดมการณ์ปฏิวัติสังคมนิยม กับการเน้นก้าวไปสู่ สังคมทันสมัยเพื่อให้ทัดเทียมโลกทุนนิยมในยุคสี่ ทันสมัย (นฤมิตร 2526 ก : 1-31, 2527 ข : 5 และ 2532 : 40-84)

หากจะเปรียบเทียบไปแล้ว เรื่อง “ผีเสื้อ” ผลงานของหวางเหมิงผู้อาวุโสกว่าในทุกทางแสดง ให้ประจักษ์ชัดถึงความลึกซึ้งของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี ซีเนดีที่เรียกได้ว่าตกผลึกถึงก้นบึ้งทาง ความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของตัวละครเอก ผู้ซึ่ง ผ่านร้อนผ่านหนาวจากเหตุการณ์ผันผวนทาง การเมืองจีนในยุคปฏิวัติมาอย่างโชกโชน เนื้อหาที่ นำเสนอผ่านตัวละครเอกรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงจางชื่อหยวนและเฉ่าจาง ซึ่งเป็นเสมือน “เงาร่างของผู้ประพันธ์” อย่างมีชีวิตชีวาดังกล่าว ดูจะสอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิตของหวางเหมิง ผู้ประพันธ์ที่ผ่านมาไม่โดยตรงก็โดยอ้อม ไม่ว่าจะ เป็นการเข้าร่วมการปฏิวัติของนักเรียน การเข้า เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ การถูกประณามว่า

เป็นฝ่ายขวา หรือการได้เป็นรัฐมนตรีกระทรวง วัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามที่ ฟิงฟิงนักเขียนผู้ อ่อนอาวุโสกว่าซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็น นักเขียนร่วมสมัยในกลุ่มแนวหน้า ก็สามารถ สะท้อนภาพชีวิตสังคมจีนยุคสี่ทันสมัยใน ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปได้ได้อย่างน่าสนใจ เช่นกัน แม้อาจสังเกตได้ชัดว่าไม่สุขุมลุ่มลึก ด้วยชั้นเชิงลีลาทางวรรณศิลป์เท่าเทียมกับ นักเขียนระดับมือรางวัลเช่นหวางเหมิง ทว่าก็ คงต้องยอมรับกันว่า “เมฆเหินน้ำไหล” มีอะไร ๆ ชวนให้ต้องขบคิดกันอยู่ไม่น้อยเช่นกัน โดยเฉพาะในยุคที่ลัทธิบริโภคนิยมแผ่อิทธิพล ครอบงำไปทั่วโลกไม่เว้นแม้แต่ค่ายสังคมนิยม เช่นสาธารณรัฐประชาชนจีน

ภาพเปรียบเทียบสำคัญของเรื่อง “ผีเสื้อ” กับ “เมฆเหินน้ำไหล” อยู่ที่ว่าเรื่องแรกมีจุด เน้นหนักอยู่ที่ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของ คน 2 รุ่น ระหว่างแนวทางของฝ่ายปฏิรูป เปิดรับทุนนิยมกับแนวทางของฝ่ายปฏิวัติ ต่อต้านทุนนิยม สำหรับกลุ่มแรกเป็นคนรุ่น อาวุโสและมีอำนาจบารมีในพรรคเช่นจางชื่อ หยวน ส่วนเรื่องหลังมีจุดเน้นอยู่ที่ความขัดแย้ง ทางอุดมการณ์เช่นกัน ระหว่างแนวทางของ ฝ่ายเปิดรับทุนนิยมอย่างคลั่งไคล้กับแนวทาง ของฝ่ายปฏิเสธการครอบงำของทุนนิยมอย่าง เสียดสี นั่นคือได้เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มคน ทั้งในหมู่นักเรียนราวคราวเดียวกันและหมู่คน ต่างรุ่น โดยมีตัวละครในแวดวงการศึกษา

ระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก ทั้งนี้ฟังผู้ประพันธ์ได้สะท้อนภาพครูบาอาจารย์ส่วนใหญ่ที่ยอมปรับตัวไปตามกระแสบริโภคนิยม ด้วยการยอมละทิ้งอุดมการณ์ในการทุ่มเทอุทิศตัวเพื่อนักศึกษา ขณะที่ในหมู่นักศึกษาก็หลงใหลได้ปลื้มไปตามกระแสวัตถุนิยมเช่นกัน โดยขาดความตั้งใจมั่นในการแสวงหาความรู้อย่างจริงจัง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ องค์ผู้ประพันธ์แปลเรื่อง “ผีเสื้อ” ได้ทรงอธิบายขยายความเชิงประวัติของสังคมจีนในยุคหนึ่งไว้ในบท “นำเรื่อง” ได้อย่างกระชับชัดเจนว่า

“ช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นระยะที่การเมืองจีนสับสนมาก กลุ่มผู้นำขัดแย้งกันทางความคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศตามอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ กลุ่มที่ยึดมั่นอุดมการณ์คอมมิวนิสต์อย่างเคร่งครัดก่อตั้งขบวนการเยาวชนพิทักษ์แดงหรือเรดการ์ด (Red Guards) ขึ้นเป็นเครื่องมือในการปฏิวัติวัฒนธรรมที่คิดว่าขัดต่อแนวทางการพัฒนาของตน ด้วยเหตุนี้ ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงที่มีการวิพากษ์วิจารณ์และทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น ต่อต้านลัทธิขงจื้อ ทำลายวัดวาอาราม เผาวรรณคดี วิพากษ์วิจารณ์ผู้นำที่คิดว่าเป็นฝ่ายปฏิรูป ตลอดจนเข้ายึดอำนาจขับไล่เจ้าหน้าที่พรรคคอมมิวนิสต์ที่คิดว่าขัดขวางการปฏิวัติวัฒนธรรมออกจากที่ทำการ ต่อมาเยาวชนพิทักษ์แดงกลุ่มต่างๆ ต่อสู้ขัดแย้งกันเอง รัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้ จึงให้กองทัพปลดแอกประชาชนเข้าควบคุมสถานการณ์ ส่งพวกเยาวชน

พิทักษ์แดงไปทำงานในชนบท ความวุ่นวายต่าง ๆ จึงค่อยสงบลง หลังจากนั้นการเมืองและเศรษฐกิจของจีนได้พัฒนาเข้าสู่ช่วงฟื้นฟูและปฏิรูประหว่าง ค.ศ. 1970 – 1976 และเข้าสู่ช่วงสี่ทันสมัยใน ค.ศ. 1978 ซึ่งได้พัฒนาสืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2537 ก : 1-

3)

เมื่อพิจารณาในแง่กลวิธีนำเสนอของผู้ประพันธ์ในเรื่อง “ผีเสื้อ” ก็นับว่าโดดเด่นเนื่องจากเขาใช้เทคนิคการย้อนตัดกลับเหตุการณ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบันสลับไปมา โดยเริ่มต้นด้วยการนำจุดจบของเรื่องย้อนรอยมาเป็นจุดต้นเรื่อง แล้วจึงร้อยเรียงเหตุการณ์กลับไปมาจนก้าวไปถึงจุดสุดท้าย ซึ่งขมวดประเด็นเชื่อมร้อยต่อกับต้นเรื่องอีกครั้งหนึ่ง เส้นของการดำเนินเรื่องดังกล่าวแม้อาจทำให้ผู้อ่านรู้สึกคลุมเครือสับสนอยู่บ้างในตอนต้นเรื่องแต่ผู้ประพันธ์จะค่อย ๆ คลายปมไปทีละน้อย กระทั่งผู้อ่านสามารถต่อภาพให้เป็นเนื้อเดียวกันจนแจ่มชัดได้ในที่สุด

นอกจากนั้น ตลอดเรื่องทีดำเนินไป เขาจงใจให้เป็นแบบคู่ตรงข้ามหรือคู่ขัดอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างตัวเขาซึ่งเสมือนเป็น 2 ร่าง 2 สถานภาพระหว่างจางซือหยวนในฐานะรัฐมนตรีช่วยกับเฉาจางในฐานะชาวบ้านในชนบทหลังจากถูกปลดจากตำแหน่ง หรือคู่ตรงข้ามระหว่างตัวเขากับครอบครัว ทั้งในส่วนของบุตรชายที่ดูจะ

แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงทั้งวัยและความคิด รวมทั้งคู่ตรงข้ามกับภรรยาและผู้หญิงที่เขาหลงรัก ในแง่มุมต่าง ๆ ตลอดจนคู่ตรงข้ามระหว่างตัวเขากับบุตรชาย ซึ่งสะท้อนผ่านอุดมคติใน 2 ค่ายอุดมการณ์ของฝ่ายปฏิวัติโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน กับฝ่ายปฏิวัติวัฒนธรรมโดยขบวนการเยาวชนพิทักษ์แดงหรือเรดการ์ด

ในแง่ตัวละครเอกของเรื่อง หวางเหมิงได้บรรยายเรื่องราวของจางซือหยวนตัดสลับกลับไปกลับมาระหว่างตัวตนในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการและผู้ปฏิบัติงานชั้นนำในพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในขณะที่ดำรงตำแหน่ง กับตาเฒ่าจางตัวตนในฐานะชาวบ้านธรรมดาสามัญที่ต้องถูกทางการเนรเทศไปใช้แรงงานในชนบทหลังถูกปลดจากตำแหน่งในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม ต่อกรณีนี้ ผู้ประพันธ์ใช้เทคนิคการสร้างคลุมเครือทำให้ต้องตีความที่ว่า

“.....แม้แต่คนเดียวก็อย่างท่าน รัฐมนตรีช่วยว่าการจางซือหยวนนั่งอยู่ในรถเก๋งที่แล่นไปในถนนที่สว่างไสวด้วยแสงโคมไฟมีดีที่กระพ้ออยู่สองข้าง กับตาเฒ่าจางที่แบกกระดิ่งขึ้นแพะเดินหลังอกัดฟันขึ้นภูเขา เป็นคนเดียวกันหรือเปล่า? ตาเฒ่าจางได้เปลี่ยนเป็นท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการจางซือหยวนอย่างกะทันหันหรือ? ปัญหาที่น่าสนใจคือ เขาอาจจะไม่ใช่ท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการจางและตาเฒ่าจางแต่เป็นจางซือหยวนนั่นเอง.....”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2537 ก : 17)

การสร้างภาพเปรียบเทียบในลักษณะคู่ตรงข้ามระหว่างท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการจางซือหยวนกับตาเฒ่าจางของผู้ประพันธ์ดังกล่าว มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างอย่างสุดขั้วที่คนซึ่งมีสถานภาพทางสังคมต่างกันได้รับ นั่นคือในขณะที่จางซือหยวนในฐานะรัฐมนตรีได้รับการปฏิบัติต่อดีด้วยดีในลักษณะเป็นอภิสิทธิ์ชน ทว่าตาเฒ่าจางในภาพลักษณ์ของชาวบ้านธรรมดาสามัญกลับต้องพานพบกับความยากลำบากเพราะไร้อภิสิทธิ์ ต่อประเด็นนี้ผู้ประพันธ์ได้ผูกเรื่องให้จางซือหยวนต้องไปพบเผชิญสถานการณ์ยุ่งยากต่าง ๆ ตามที่คนธรรมดา ๆ ต้องเผชิญกระทั่งทำให้เขาได้ประจักษ์อย่างแท้จริงด้วยตัวของเขาเองว่า ชาวบ้านที่ไร้อภิสิทธิ์ต้องเผชิญกับความไม่สะดวกสบายไร้ความเป็นธรรมอย่างไรในชีวิตจริง ดังตัวอย่างประกอบอาทิ

“ยังมีเรื่องอะไรอีกเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่น่าเบื่อหน่าย ตาเฒ่าจางจะต้องเข้าแถวเวลาจะไปสถานีรถไฟ จะขึ้นรถไฟไปที่รถเสบียงก็ต้องเข้าแถว เข้าห้องน้ำ จะไปล้างหน้าแปรงฟันก็ต้องเข้าแถวทั้งนั้น ตาเฒ่าจางทำอย่างนี้จนเคยชิน แต่รัฐมนตรีช่วยจางยอมทำอย่างนี้ไม่ได้....”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2537 ก : 143)

อย่างไรก็ดี ใช่ว่าคนอย่างจางซือหยวนจะพานพบกับความสำเร็จในชีวิตการเมือง ในทางตรงกันข้ามเขาต้องเผชิญกับ

การรณรงค์ปฏิวัติวัฒนธรรมของขบวนการเยาวชน ภายใต้การนำของกลุ่มสี่คนที่มีนางเจียงชิงภรรยาของเหมาเจ๋อตงเป็นหัวหน้า กระทั่งต้องถูกปลดจากตำแหน่งด้วยข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้เดินตามแนวทางทุนนิยมต่อต้านแนวทางปฏิวัติของพรรค และเขาต้องถูกส่งตัวไปใช้แรงงานในชนบทเพื่อสร้างสำนึกเสียสละเพื่อมวลชนในห้วงแห่งประสบการณ์อันขมขื่นนั้น เขาก็ได้ตระหนักชัดถึงสัจธรรมแห่งความไม่เที่ยงแท้ของอำนาจ ความ เป็นจริงของชีวิตอันแร้นแค้นของชาวบ้าน รวมทั้งมิตรไมตรีที่ผู้ยากไร้ให้กัน แต่แล้วในท้ายที่สุดเขาก็ได้มีโอกาสฟื้นคืนตำแหน่งต่อมา

ด้วยเหตุนี้ ในแง่ของภาพเปรียบเทียบแล้ว ภาพคู่ตรงข้ามระหว่างจางซือหยวนกับตาเหม่าจาง จึงเป็นภาพของความแตกต่างทางสถานภาพในสังคมจีนภายใต้หลักการสำคัญที่ถือว่าทุกคนล้วนมีภราดรภาพของความเป็นชนชั้นกรรมาชีพหนึ่งเดียว ดังนั้น ชนชั้นนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน จึงถูกเพ่งเล็งว่าเป็น “ชนชั้นใหม่” ซึ่งยังไม่สามารถผลักดันอุดมการณ์ปฏิวัติให้บรรลุผลได้จริงตามเป้าหมาย

ภาพคู่ตรงข้ามอีกด้านหนึ่งเป็นภาพระหว่างจางซือหยวนกับภรรยา 2 คนคือ ไ่หนยุน และเหม่ยหลาน และกับผู้หญิงที่เขารู้สึกผูกพันอีกคนหนึ่งคือชิวเหวิน ในแง่ความสัมพันธ์กับผู้หญิงทั้ง 3 คน หวางเหมิงได้สะท้อนให้เห็นภาพช่องว่างทางความรักที่เขามีต่อพวกเธอต่างกันไป กับไ่หนยุนภรรยาคนแรกก็เป็นความรักต่างวัย กระทั่งนำไปสู่ไศกนาฏกรรมอันเนื่องมาจากความ

ไม่เข้าใจกัน จนถึงขั้นไ่หนยุน ขอลหย่าขาดจากเขาทั้ง ๆ ที่มีลูกด้วยกันและทำยที่สุดเธอตัดสินใจฆ่าตัวตาย แม้ว่าความรักของทั้งคู่จะมีพื้นฐานมาจากความสำนึกในอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนร่วมกัน ผู้ประพันธ์ได้บรรยายพื้นฐานความสัมพันธ์อันไม่ลงตัวของคนทั้งสองไว้อย่างเห็นภาพว่า

“....จุดสนใจของเขาทั้งสองไม่ใช่สวนสาธารณะ ภาพยนตร์ ไอศกรีมแท่ง เขาสนใจศึกษาการเมือง ไ่หนยุนจะเป็นคนตั้งคำถามให้เขาช่วยอธิบาย เขาเหมือนกับเป็นเทพเจ้ามีแต่ความถูกต้องไม่มีผิดเลย เขาตอบคำถามของไ่หนยุนเกี่ยวกับโลก เกี่ยวกับประเทศจีน เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ เกี่ยวกับประวัติพรรค เกี่ยวกับโซเวียต เกี่ยวกับงานของสันนิบาตเยาวชน ไ่หนยุนเคารพเลื่อมใสเขามาก เธอจะมองเขาด้วยสายตาที่กระตือรือร้น เคียงขริมเอาจริงเอาจัง เมื่อเขาไม่สามารถจะบังคับตัวเองได้อีก เขาก็โอบไ่หนยุนไว้ในอ้อมอกและจูบเธอ เธอก็ไม่ได้ขัดขืน ไม่ได้ป้องกันตนเองเลยแม้แต่น้อย ไม่มี ความสงสัยเคลือบแคลง หรือแม้แต่แสดงความเหนียมอาย เธอมีแต่ความเลื่อมใสศรัทธาเขาบูชาเขา เชื่อฟังเขา เขาเองก็รักเธอเช่นเดียวกันไม่ใช่หรือ? ตั้งแต่แรกพบเขาก็รู้สึกว่าเขารักไ่หนยุนไม่ใช่หรือ? พวกหัวหน้าและเพื่อน ๆ พยายามดักเตือนเขา เขาก็ไม่ฟัง แม้ว่าพ่อแม่ของไ่หนยุนจะคัดค้านอย่างรุนแรง ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเช่นกัน เขา

แต่งงานกันอยู่ดี เมื่อเขาอายุได้ 30 ปี ให้หยุนอายุยังไม่เต็ม 18 ความรักและการปฏิวัติวิ่งไปได้รวดเร็ว...”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2537 ก : 35-36)

กรณีเหม่ยหลานก็เป็นปัญหาของความรักแบบจอมปลอม ซึ่งเธอตัดสินใจตัดขาดจากเขาเมื่อตอนถูกปลดจากตำแหน่ง ส่วนกรณีความรักแบบบรรลุมิภาวะที่เขามีให้กับชีวเหวินหมอ หมู่บ้านลูกติดก็ไม่สมหวัง เนื่องจากเธอยึดมั่นในอุดมคติที่ขอทำงานอย่างสงบอยู่กับชาวบ้านมากกว่าที่จะเลือกการเป็นภรรยารัฐมนตรีช่วยจางซือหยวน

ชีวเหวินพูดว่า “ไปเป็นข้าราชการที่ดีเถอะ พวกเราสนับสนุนข้าราชการอย่างนี้ เราต้องการให้มีข้าราชการอย่างคุณมาก ๆ ถ้าคุณรำลึกพวกเราไว้ในใจก็ถือว่าใช้ได้แล้ว เธอพูดซ้ำ ๆ ไปหน้ายิ้ม เสียงของเธอไม่แสดงความเศร้าสลดเสียงสงบเยือกเย็นอ่อนโยนแต่มีพลังเหมือนกับพี่สาวใหญ่ปลอบโยนน้องชายเล็ก ๆ ที่ร้องไห้เพราะขึ้นว่าไม่ได้จริง ๆ แล้ว ชิวเหวินอ่อนกว่าตาจางหลายปี ตาจางนั้นอายุเกือบจะหกสิบแล้ว...”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2537 ก : 17-18)

ส่วนกรณีตงตงก็เป็นประเด็นปัญหาในแง่ช่องว่าง ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างกันทั้งในด้านสถานภาพ วัยและอุดมคติเช่นกัน กล่าวคือ เขารู้สึกต่อต้านพ่อทั้งในแง่ที่คิดว่าทอดทิ้งให้หยุนแม่ของเขา และในแง่ที่ขัดแย้งกันทางอุดมการณ์ปฏิวัติอันเนื่องมาจากการที่เขาเข้าร่วมขบวนการ

เรดการ์ด กระทั่งถึงชั้นลงมือปฏิบัติของเขาเองด้วยความรู้สึกเคียดแค้นเป็นศัตรู แม้ภายหลังต่อมาทั้งคู่จะหันกลับมาอมรับกันได้มากขึ้นแล้ว ทว่าก็ยังมิช่องว่างอันลึกลับที่ยากเกินกว่าจะเยียวยาได้ นั่นก็คือในขณะที่จางซือหยวนผู้พ่อต้องการให้คนรุ่นลูกได้สืบทอดภารกิจปฏิวัติอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย โดยอาศัยเรียนรู้จากการสั่งสมประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ทว่าตงตงกลับมีสำนึกของคนรุ่นใหม่ที่ไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้การบงการชี้แนะของใครต่อใครอีกต่อไป

“.....ท่านอย่าใจร้อนไปเลยครับ

พวกเราคือสมัครเป็นคนที่สูงส่งและยิ่งใหญ่อย่างท่านเหมือนกัน พวกเราอยากจะเป็นผู้แสวงหา เป็นผู้บุกเบิกทาง เป็นผู้สร้างสรรค์ฟันฝ่าขวากหนามด้วย แต่ว่าพวกท่านมีแต่เรียกร้องพวกเรา ยอมให้พวกเราทำแต่การสืบทอดเจตนารมณ์เป็นผู้รับช่วงงาน แทนที่จะให้เราเรียนรู้ตัวอย่างพวกท่าน กลับมาให้พวกเราเดินตามรอยเท้าท่าน ทำแบบนี้ไม่ได้หรอกครับ ผมนะอายุ 27 ปีแล้ว ตั้งแต่เกิดมาเราก็ได้รับการเรียนการสอนให้เชื่อฟังพ่อแม่ ฟังครูอาจารย์ ฟังหัวหน้าสันนิบาตเยาวชน ฟังเสียงชาวนาชั้นกลาง ชั้นล่าง ฟังพวกข้าราชการชั้นผู้น้อย ต่อไปนี้เราจะต้องสอนตัวเองได้แล้ว เราต้องเลือกคำที่ตัวเองอยากพูด”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2537 ก : 169)

ถ้อยคำสนทนาตอบโต้ของจางซีอ หยวน ที่มีต่อตงตงสะท้อนการมองต่างมุมจากผู้อาวุโสที่อาจดูเหมือนมีน้ำเสียงเชิงอนุรักษ์ ทว่าก็แฝงไว้ด้วยความลึกซึ้งของผู้มีประสบการณ์ผ่านโลกมาอย่างโชกโชน ในลักษณะของการให้แง่คิดเตือนสติคนหนุ่มไฟแรงอย่างมีเมตตา

“เธอพูดอย่างนี้เลอะเทอะใหญ่แล้วละ เป็นการไม่โอ้อวดในสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ ประเทศจีนได้รับความเสียหายเพราะไอ้คำพูดนำตื่นตื่นพวกนี้ยังไม่พออีกหรือ นโยบายพรรคทำให้เกิดผลประโยชน์แก่มวลชน ไม่ใช่คำพูดต่าง ๆ ของพวกเธอ คำพูดหลอกหลวงเหล่านั้นไม่ได้ทำให้ฐานะของชาวนาดีขึ้น เธอไม่ใช่สุญญาภาค ประเทศจีนก็ไม่ใช่สุญญาภาคและประวัติศาสตร์ก็ไม่ใช่สุญญาภาค พวกเธอไม่สามารถเริ่มต้นจากการเอาไม้มาเจาะรูทำไม้สีไฟ พวกเธอไม่เข้าใจสภาพของประเทศชาติ ไม่เข้าใจประวัติศาสตร์ พวกเธอจะใช้ข้อคิดเห็นเพียงเล็กน้อยผินผินก่อให้เกิดผลเสียต่อรัฐและต่อตัวเอง และจะต้องเลือดตกยางออก ประวัติศาสตร์แห่งมนุษยชาติเป็นสายโซ่ติดกันไม่หยุด การปฏิบัติเป็นงานของคนหลายรุ่น การรับช่วงงานไม่ได้มีความหมายว่าจะต้องยึดกรอบตายตัว เราจะต้องทดสอบทฤษฎี เราจะต้องแสวงหาเส้นทางเพื่อการพัฒนาทฤษฎีนั้น ประเทศจีนต้องการทำงานอย่างเอาจริงเอาจัง ไม่ใช่การทำงานเพื่อขยายตัวเองให้พองโตขึ้นอายุเท่าไรก็ต้องเรียน แม้แต่ฉันเองก็ยิ่งรู้สึกรู้ว่าต้องเรียนอยู่ทุก ๆ เวลา.....”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2537 ก : 169-170)

โดยรวมแล้ว ความโดดเด่นของเรื่อง “ผีเสื้อ” คงจะอยู่ที่ความสามารถของผู้ประพันธ์ที่ได้ตีแผ่ให้เห็นลักษณะทวิลักษณ์แบบคู่ตรงข้ามหรือคู่ขัดของคนต่างสถานภาพต่างวัยและต่างอุดมคติ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของประวัติศาสตร์จีนที่เป็นจริง ทว่าก็มีได้มีลักษณะที่นำไปให้คำตอบเป็นสูตรสำเร็จด้านใดด้านเดียว ความลึกซึ้งในเนื้อหาขึงขึงเนื่องมาจากแง่มุมในการชี้ให้เห็นจุดอ่อนจุดแข็งของทุกฝ่ายที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้เพื่อส่วนรวมได้ต่อไป ด้วยการปรับประสานทั้งจากภูมิปัญญาของบรรพชนโดยไม่เป็นการผูกขาดสังขรณ์ของฝ่ายชนชั้นผู้ปกครองแต่ฝ่ายเดียว ควบคู่ไปกับการยอมรับความคิดเห็นของคนรุ่นใหม่ประสานกัน (นฤมิตร 2537 ง : 10, 2540 จ : 95-97 และ 2542 ฉ)

อย่างไรก็ตาม ข้อวิเคราะห์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในตอนท้ายของบท “นำเรื่อง” ก็นับเป็นข้อสรุปที่ชวนให้ติดตามและคิดต่อได้เป็นอย่างดีที่ว่า

“ผู้เขียนเรื่อง “ผีเสื้อ” พยายามแสดงให้เห็นว่าสังคมและมนุษย์มีความสลับซับซ้อน การปฏิบัติสังคมและการสร้างสรรค์สิ่งดีงามทั้งหลายเพื่อส่วนรวมนั้นจึงมิใช่จะสำเร็จผลได้เพียงเพราะมีความปรารถนาอุดมคติ หลักการ หรือทฤษฎีทาง

การเมืองเท่านั้น หากต้องใช้ปัญญาพิจารณาตนเอง พิจารณาสังคมอย่างละเอียดรอบด้าน จนสามารถ เข้าใจตนเองและเข้าใจสังคมของตนอย่างถ่องแท้ ตรงกับความเป็นจริง จึงจะสามารถแก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์ประโยชน์อันแท้จริงได้สำเร็จ”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2537 ก : 5)

ในขณะที่เรื่อง “ผีเสื้อ” สะท้อนถึงช่องว่าง ทางสังคมของจีนระดับครอบครัวในช่วงตอน ประวัติศาสตร์ระยะใกล้ที่ผ่านมา “เมฆเหินน้ำ ไหล” ก็นับเป็นเรื่องราวของจีนร่วมสมัยที่เกิดจาก ปัญหาช่องว่างในสังคมครอบครัวเช่นกัน แต่คราว นี้เพิ่มขยายเป็นปัญหาคู่ตรงข้ามระหว่างอาจารย์ มหาวิทยาลัยกับครอบครัว เพื่อนมิตรและ นักศึกษาผู้ได้ชื่อว่าเป็นปัญญาชน ดังนั้นจึงมีคู่ ตรงข้าม ทั้งของอาจารย์เกาเหรินหยุนกับบิดา ภรรยา บุตรชายและหญิง เพื่อนร่วมงานและลูกศิษย์ โดยที่วิถีชีวิตยุคใหม่ของจีนสี่ทันสมัยด้าน เกษตรกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการทหาร ทำให้ผู้คนพากันละทิ้ง อุดมการณ์เพื่อมวลชนดั้งเดิมหันไปแสวงหาความ ร่ำรวยและการเสพสุขทางวัตถุเป็นสรณะ(นฤมิตร 2526 ก : 1-31, 2527 ข : และ 2542 ฉ)

ต่อประเด็นดังกล่าว สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ ได้ทรงนิพนธ์ถึงสภาพสังคมจีนยุคสี่ ทันสมัยไว้ในบท “นำเรื่อง” ว่า

“เรื่อง “เมฆเหินน้ำไหล” เป็น วรรณกรรมจีนร่วมสมัยที่สะท้อนภาพความ เปลี่ยนแปลงของสังคมจีนปัจจุบันที่เป็นผลสืบ เนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามนโยบายสี่

ทันสมัยที่เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2521 (ค.ศ. 1978) และดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นโยบาย สี่ทันสมัยเน้นการพัฒนาประเทศจีนให้เป็น สังคมนิยมที่ทันสมัยใน 4 ด้านคือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การทหาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้นำจีน (เติ้ง เสี่ยวผิง) ได้นำหลักการเศรษฐกิจ 2 ระบบ คือ ทุนนิยมและสังคมนิยมมาใช้ในประเทศ จีน โดยถือคติว่า “แมวไม่ว่าสีดำหรือสีขาว ถ้าจับหนูได้ก็ถือว่าใช้ได้” ดังนั้น จีนจึงเปิด ประเทศติดต่อกับสังคมโลกมากขึ้น อุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างกันมิได้เป็น อุปสรรคต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและ สังคมอีกต่อไป มีการซื้อเครื่องจักรกลและ เทคโนโลยีใหม่ ๆ จากประเทศตะวันตก จัดตั้ง เขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้นในมณฑลกวางตุ้งและ มณฑลฮกเกี้ยน เพื่อให้ชาวต่างชาติเข้ามา ลงทุน รวมทั้งได้เปิดเมืองท่าตามแนวชายฝั่ง ทะเลจีนตะวันออกจากเหนือจรดใต้เพื่อ ส่งเสริมการค้าขายกับต่างประเทศ”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 4-5)

ภายใต้สภาพสังคมยุคสี่ทันสมัย อาจารย์มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นข้าราชการ กินเงินเดือนประจำของรัฐจึงกลายเป็นคนจน รุ่นใหม่มีรายรับก้าวตามไม่ทันภาคเอกชน สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้อาจารย์มหาวิทยาลัย ตกอยู่ในสภาพตกต่ำด้อยค่าไปในสายตา ของผู้คนทั่วไปรวมทั้งนักศึกษา ค่าครองชีพที่ เพิ่มขึ้นสูงชันทำให้เกาเหรินหยุนจำต้องประหยัด

รายจ่ายแม้จะเป็นสิ่งของจำเป็นเช่นค่าหนังสือวิชาการ หรือแม้กระทั่งเงินค่าตัดผมก็สูงขึ้นอย่างมาก จนเขารู้สึกทำใจไม่ได้

“เด็กสาวพูด “ฉันทำอย่างนี้ได้แค่ 8 หยวน ปกติฉันไม่ตัดผมแบบของคุณเลย แต่ฉันมาคิดว่าคุณอาจจะเป็นอาจารย์ ตั้งแต่เข้าจวนค่างานยุ่ง จึงทำให้เป็นพิเศษ” เกาเหรินหยุนพูดอย่างอื่นไม่ออกได้แต่บ่นว่า “แพงจัง แพงจัง” เด็กสาวไม่พอใจ พูดว่า “คุณจะมาต่อราคาไม่ได้ อีกอย่างหนึ่งเราไม่ได้ขายเนื้อ ขายผัก ที่จะให้คุณมาต่อราคา” เกาเหรินหยุนกล่าวว่า “ฉันตัดผมไม่เคยจ่าย 8 หยวน” เด็กสาวพูดว่า “แต่ก่อนฉันซื้อเนื้อหยวนกว่าได้ครึ่งกิโล เมื่อเข้าซื้อเนื้อ 4 หยวน 2 เหมา ได้ครึ่งกิโล คุณจะมาพูดถึงเมื่อก่อนไม่ได้”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 18)

ด้วยความที่เกาเหรินหยุนเป็นคนที่ยึดมั่นในสัจจะและความถูกต้องเป็นธรรม ขณะที่คนจีนรุ่นใหม่หันไปให้ความสนใจกับวัตถุและผลประโยชน์กันเสียมากกว่า ทำให้เขาต้องเกิดความคับข้องใจในความจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์เพื่อความอยู่รอด อันเป็นภาพสะท้อนความขัดแย้งแบบคู่ตรงข้ามระหว่างเขา กับเพื่อนมิตร อาทิ ในขณะที่เกาเหรินหยุนป่วยต้องเข้าโรงพยาบาล 10 วัน เหยียนหงั๋งเพื่อนร่วมงานที่สนิทสนมกันได้ทำงานวิจัยแทนเขาพร้อมเสนอให้ลงชื่อในเอกสารร่วมกัน 2 คน ทว่าเขาไม่มีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ไม่เป็นธรรมและไม่ถูกต้อง

อีกเรื่องหนึ่งที่แสดงถึงความขัดแย้งแบบคู่ตรงข้ามกับญาติในประเด็นความสัจธรรมก็คือ การที่เกาเหรินหยุนยังมีความรู้สึกตะขิดตะขวงใจในการเบิกจ่ายยาของรัฐมา รักษาโรคกระเพาะของเขาอย่างมีเสคนัยไม่โปรงใส ที่มาของเรื่องนี้เกิดจากการที่สถานพยาบาลของมหาวิทยาลัยของเขาไม่มียาเว่ยปี้จื้อซึ่งมีสรรพคุณสูงในการรักษาเพราะยามีราคาค่อนข้างแพง ทว่าเขากลับไม่สบายใจที่เกาเสียนหยุนพี่สาว ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับหัวหน้าในหน่วยงานสังกัดมณฑล จะใช้สิทธิเบิกจ่ายยาดังกล่าวมาให้เขา ยิ่งเมื่อมีเสียงกำชับของ “คุณปู่” บิดาผู้ซื่อสัตย์ของเขาซึ่งเป็นอดีตศาสตราจารย์ ก็ยิ่งทำให้เขารู้สึกกระดากอายต่อพฤติกรรมดังกล่าว

“คุณปู่พูด “เหลวไหล พวกแกทำอะไรถึงมักได้แบบนี้ อยากกินยา ก็ไปซื้อสิ ทำไมจะต้องคิดเอากำไรไปหมดทุกอย่าง เหรินหยุน แกก็เป็นอาจารย์คนอื่นเขา ทำไมทำแบบนี้ได้ เเสียนหยุน แกไม่อายุที่จะเอาของหลวงมาเป็นของส่วนตัวหรือ ในตระกูลเกาของเราไม่เคยมีคนที่โลกมากชอบหากำไรเล็ก ๆ น้อยๆ พวกแกจะมาทำให้ฉันเสียชื่อไม่ได้”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 101-102)

อย่างไรก็ดี ในท้ายที่สุดเกาเหรินหยุนก็ต้องยอมปรับตัวปรับใจล้อยตามความเห็นของครอบครัว ซึ่งมีความคิดเห็น

สอดคล้องกันเป็นเสียงเดียว ทั้งเกาเสียนหยุน พี่สาว เหมยเจี๋ยเหวินภรรยา เกาเยว่นบุตรชาย และเกาหงบุตรสาว เขาจึงได้พูดโต้ตอบบิดาไปว่า

“...คุณพ่อครับ ถึงเราทั้งสองต่อไปจะได้เป็นศาสตราจารย์ แต่ตอนที่ท่านเป็นศาสตราจารย์เงินเดือนเลี้ยงครอบครัวได้ทั้งเดือนมีคนใช้ 2 คน คนขับรถ แคมยงเหลือ แต่ผมล่ะ เงินเดือนผมเลี้ยงผมได้คนเดียว ไม่มีปัญญาจะซื้อหนังสือ ซื้อเสื้อผ้า คุณพ่ออย่าได้แย้งอะไรอีกเลยครับ”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 106)

เมื่อฐานะทางเศรษฐกิจของอาจารย์มหาวิทยาลัยตกต่ำลงจากการเปรียบเทียบกับรายได้ของภาคเอกชนภายนอก ทำให้เด็กรุ่นใหม่ เช่นลูก ๆ เริ่มมีท่าทีรังเกียจดูแคลน กระทั่งถึงกับไม่คิดจะให้คุณค่า เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่ต้องทำงานหนักแต่กลับได้รายได้น้อย ด้วยเหตุนี้ เกาเยว่นจึงรู้สึกไม่ภาคภูมิใจพ่อแม่บังเกิดเกล้า ทั้ง ๆ ที่แม้ทั้งคู่จะมีตำแหน่งทางวิชาการระดับรองศาสตราจารย์ก็ไม่วายต้องไปสอนหนังสือเพื่อหาเงินไปพิเศษไปจนเจือครอบครัว ความขัดแย้งดังกล่าวสะท้อนความเป็นคู่ตรงข้ามของ เกาเหรินหยุนกับครอบครัวทั้งต่อภรรยาและลูก ระหว่างอุดมคติเพื่อสังคมส่วนรวมกับเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

“เกาเยว่นพูด “ถ้าจะพูดตามจริง หนูว่าพอหนูเห็นพ่อกับแม่แล้ว รู้สึกว่าเรียนหนังสือไม่มีประโยชน์อะไรเลย...เรียนจบมหาวิทยาลัยแล้วเป็นอย่างไรล่ะคะ? ไม่เรียนแล้วเป็นอย่างไร? ทุก

คนก็ต้องไปทำงานหาเงิน พวกที่ไม่ได้เรียนหาเงินได้มากกว่าพวกเรา ได้ยินรัฐบาลประกาศว่า พวกที่มีรายได้ 10 หยวนต่อเดือนอยู่ในเกณฑ์ยากจน ครอบครัวเรามีรองศาสตราจารย์ถึงสองคน แต่เราก็กังต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดให้พ้นความยากจน ที่วีก็ยังเป็นชาวดำ ผู้เย็นก็เป็นแบบถูก ๆ เครื่องซักผ้าก็มีอ่างเดียว เครื่องเล่นเทปก็เป็นแบบโบราณถึงอย่างนี้พ่อแม่ก็ยังคงทำงานตั้งแต่เช้าจรดค่ำ...คิด ๆ ดูแล้วพวกคนอย่างพ่อที่เสียสละอย่างมากเพื่อสร้างความมั่งคั่งแก่สังคม ทำไมเขากลับให้เงินตอบแทนน้อยนัก แต่ที่คนอื่นไม่ได้ลงแรงใจแรงกายกลับใช้ชีวิตสุขสบาย”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 56-57)

ยิ่งเมื่อเกาหงบุตรสาวเจ็บป่วยกระทั่งไม่สามารถสอบผ่านเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงได้ และรู้สึกอับอายจนกระทั่งจะขอเรียนซ้ำอีกปี เพื่อเตรียมตัวสอบครั้งใหม่ อีกทั้งต่อมาเกาหงยังคงคิดจะเรียนต่อระดับสูงที่สหรัฐอเมริกาจนถึงระดับปริญญาเอกด้วยแล้ว เงินไขเหล่านี้นับเป็นภาระอันหนักอึ้งสำหรับฐานะอย่างครอบครัวของเขาเป็นอันมาก กระทั่งทำให้เกาเหรินหยุนทุกซอกเป็นอย่างไร้ ตัวเลขค่าใช้จ่ายจากการคาดคำนวณคร่าว ๆ ที่เกาเยว่นเล่าให้เกาหงน้องสาวฟังช่วยชี้ให้เห็นภาพอุปสรรคปัญหาอันใหญ่โตนี้ได้อย่างชัดเจนจนบีบบังคับให้พ่อ

แม้จำต้องดิ้นรนหาเงินมาปรนเปรอความ
ทะเยอทะยานของบุตรสาวทุกวิถีทาง

“...ที่จะเล่าให้เธอฟัง เธอเรียนซ้ำชั้นปี
หนึ่งต้องใช้เงินเท่าไรล่ะ อย่างน้อยก็พันหนึ่ง
มหาวิทยาลัยสี่ปีเท่าไร พี่ก็คิดไม่ถูก ปริญญาโท
อีกสามปี ถึงเธอจะได้ทุนบ้างก็ต้องให้พ่อแม่
จ่ายเงินอยู่ดี จบปริญญาโทจะไปอเมริกา แม้ว่า
มหาวิทยาลัยตกลงให้ทุนก็ต้องจ่ายค่าเรียน
ปริญญาโทราว 22,000 หยวน ตอนจะไปก็ต้อง
สอบโทเฟิล สอบ GRE ก่อน เวลาสอบก็ต้องเสีย
ค่าสมัคร ค่าเดินทางไปสอบทั้งไปกลับ ค่าทำวี
ซ่า ค่าเครื่องบินไปอเมริกา คิดรวมแล้วไม่ต่ำกว่า
หมื่น ๆ หยวน พ่อทำงานตลอดชีวิตได้เงินเดือน
เท่าไร ถ้าคิดคร่าว ๆ อาจจะมีประมาณ 80,000
หยวน 80,000 หยวนซึ่งงานทั้งชีวิตของพ่อ แล้ว
มาจ่ายค่าเล่าเรียนของเธอ ต้องจ่ายตั้งเท่าไรล่ะ”
(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 143)

นอกจากนั้น ฟังฟังผู้ประพันธ์ยังได้
สะท้อนให้เห็นวิธีการต่อสู้และการปรับตัวของ
ครอบครัวเกาเหรินหยุนในนามอาจารย์ผู้ยึดมั่นใน
อุดมคติทุ่มเทให้กับลูกศิษย์ลูกหา เขาต้องเผชิญ
กับปัญหาช่องว่างทางเศรษฐกิจและค่านิยมใน
สังคมที่นับวันจะกว้างออกไปทุกที และมีที่ท่า
ว่ายากจะฝ่าฟันให้ผ่านพ้นไปได้โดยง่าย เหตุนี้เอง
ทำให้เกาเหรินหยุนรู้สึกว้ากอยู่ในสภาพไร้หวังใน
ชีวิตและการทำงานทั้งต่อตัวนักศึกษาและเพื่อนร่วม
วิชาชีพ

สำหรับคู่ตรงข้ามระหว่างอาจารย์เกากับ
ลูกศิษย์ลูกหา นั้นเกิดจากความสิ้นหวังของเขาใน

ตัวนักศึกษา เนื่องจากรู้สึกว่าเขาไม่ได้เอา
จริงเอาจังกับการแสวงหาความรู้อย่างจริงจัง
อันนับเป็นช่องว่างระหว่างวัยและในแง่อุดมคติ
แห่งชีวิต ไม่ต้องอื่นไกล แม้แต่การเรียน
หนังสือจีนของนักศึกษาก็ขาดความตั้งใจเอา
ใจใส่ สมุดการบ้านส่วนใหญ่จึงเขียนอย่างกับ
ยันต์ไล่ผีในสายตาของอาจารย์เกา ยิ่งทัศน
ต่อเรื่องคุณค่าของวิชาความรู้ด้วยแล้วเขารู้สึก
ว่านักศึกษาจีนสมัยนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญมาก
นัก ทัศนคติของศาสตราจารย์หลินผู้อาวุโสที่สุด
สามารถกล่าวสรุปเปรียบเทียบเรื่องนี้ได้อย่าง
คมคายว่า

“สมัยก่อนพวกเราใช้พลังทั้งหมดไป
ในการศึกษาวิทยาการต่าง ๆ วิชาคืออารมณ์
ของพวกเรา การเขียนหนังสืองามก็เหมือน
เครื่องประดับ ผู้ใดศึกษาดีผู้นั้นก็งาม มา
เดี๋ยวนี้แม้แต่ความรู้ก็ไม่มีคุณค่า ใครเล่าจะไป
เอาใจใส่วิทยากรณ์ พวกเขาสนใจแต่เสื้อผ้า
อารมณ์ก็เท่านั้นเอง”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 53-
54)

ยิ่งไปกว่านั้น การทุ่มเทเวลาให้
นักศึกษาของเกาเหรินหยุนก็กลับได้รับผลตอบ
รับกลับมาอย่างเจ็บปวดเพราะนักศึกษาขาด
ความรับผิดชอบ นั่นคือนักศึกษาสนใจที่จะไป
เที่ยวงานเต้นรำมากกว่าการเข้าฟังการสอน
เสริมเพื่อตอบคำถามตามที่ได้นัดกันไว้
ล่วงหน้าก่อนแล้ว นอกจากนั้น ความคับข้อง
ใจของอาจารย์เกายังเกิดจากการที่นักศึกษา

ไม่สนใจเรียนจนทำให้สอบไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ที่ควรจะเป็น ทว่าหัวหน้าภาควิชากลับเสนอให้เขา ผ่อนปรนคะแนนให้เพื่อไม่ให้มีนักศึกษาสอบตก จำนวนมาก ด้วยการให้เหตุผลที่เขารู้สึกรับไม่ได้ ว่า

“...อาจารย์เหมยพูดถูก อาจารย์เกาเป็น “ศาสตราจารย์เกา” ใครหรือจะไม่ทราบ? เป็นกา รูกตองที่จะต้องเข้มงวดกับนักศึกษา เพียงแต่ว่า นักศึกษาเดี๋ยวนี้นี้ไม่มีสมาธิ มีเรื่องที่ต้องครุ่นคิด มากเกินไป ยิ่งไปกว่านั้นก็ยังกล่าวกันทั่วไปว่า คนเรียนมากหาเงินได้น้อย คนเรียนน้อยหาเงิน ได้มาก พวกเขาไม่สามารถสงบจิตสงบใจพอที่จะ ศึกษาในมหาวิทยาลัยได้ คิดอย่างนี้แล้ว เราควร จะผ่อนผันให้เขาบ้าง” (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 115)

อย่างไรก็ตาม อาจารย์เกาก็มิใช่จะสิ้น ใจไปตามสายน้ำเสียทีเดียว เพราะถึงอย่างไร เขาก็ไม่ยินยอมให้หัวหน้าลินนักศึกษาที่ลอกข้อสอบ ผ่านไปได้ โดยที่เขาไม่ยอมรับของกำนัลเป็นนุหรี หนึ่งแถว แต่แล้วเขาก็ต้องยอมโอนอ่อนตามคำ เรียกร้องของเกาหงนุตรสาวและเหมยเจี๋ย เหวินภรรยาที่ขอให้เพิ่มคะแนนให้หัวหน้าลินสอบ ซ่อมผ่าน หลังจากเห็นว่าเขามีบุญคุณช่วย ซ่อมแซมโทรทัศน์เก่าที่เสียให้ใช้งานได้ ทว่าใน ท้ายที่สุดเขาก็ต้องรู้สึกหวนอมขมกลืนเมื่อหัว ลินผิดคำพูดไม่ยอมซ่อมเครื่องเทปให้ตามคำ สัญญา อีกทั้งยังพูดจาเสียดสีให้เขาต้องเจ็บใจอีก ว่า

“อาจารย์เกาครับ ที่วิกกับเครื่องเทป ของอาจารย์ต้องส่งไปเซียงกงแล้วละครับ ซ่อม ไปก็ไม่คุ้ม”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 179)

ในท้ายที่สุด เขาก็ต้องยอมปรับตัว คล้อยตามความเห็นของเหมยเจี๋ยเหวินภรรยา เมื่อต้องจำนนต่อเหตุผลซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อ ผลประโยชน์ของเขา

“เหมยเจี๋ยเหวินยิ้มแล้วพูด “ถ้ามีเด็ก ที่จะต้องซ่อมเป็นจำนวนมาก มันจะดีกับ เธอได้อย่างไรละ คนเขาก็ว่าเธอสอนไม่ดีนะซี .....นั่นไม่ใช่เพราะวิชาของเธอไม่ สามารถทำให้คนสนใจได้หรือ? การเลื่อนชั้น ศาสตราจารย์คราวหน้า ก็จะไม่มีการเสนอชื่อ เธอ

.....เธอน่ะ อย่าไปซีเรียสกับอะไร ๆ ให้มากเกินไปเลย อย่างไรก็ตาม ควรตาม คลื่นที่ไหลไปตามสายน้ำ มีอะไรมาที่ยอมรับ ปลดปล่อยมันไปตามยถากรรมเสียบ้างดีไหม?”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 116-117)

บทบรรยายของฟิงฟิงในตอนจบของ เรื่อง “เมฆเหินน้ำไหล” ฉายภาพชีวิตอันชวน สะเทือนใจของเกาเหรินหยุนที่รู้สึกทนไม่ไหวกับ การเผชิญหน้าผู้คนในสังคมอันจอมปลอม และเหยียบย่ำทำลายศักดิ์ศรีของเขาอย่างไม่ ปรานีได้อีกต่อไป

“เกาเหรินหยุนเดินไปตามถนนสาย ใหญ่ มีผู้คนเดินไปมาไม่ขาดราวสายน้ำไหล เขา รู้สึกแน่นหน้าอก รู้สึกว่าในชีวิตของเขา ไม่เคยเสียหน้าเท่านี้มาก่อนเลย คิดว่าเขาไม่

สามารถที่จะหมุนไปกับฟันเฟืองของชีวิตยุคปัจจุบันได้ มีอยู่จุดหนึ่งที่เขายพยายามเผชิญหน้ากับชีวิตด้วยจิตที่สงบ และชีวิตก็ได้ทำลายความสงบนั้นอย่างไม่ปราณี ความสงบในใจที่เขาเพียรพยายามบรรลุนั้นเปรียบเสมือนกระจกใสบานใหญ่ที่ถูกขร้างด้วยก้อนหินทุกวัน ๆ จนในที่สุดแตกสลาย มันแตกสลายเป็นเสี่ยง ๆ จนเกาเหรินหยุนไม่รู้สึกร้าวและเสียใจ มีแต่ความทุกข์ทรมานสุดที่จะพรรณนา

ในฤดูชิวเทียนปีนี้ เกาเหรินหยุนล้มป่วยอีก หมอบอกว่าคราวนี้เขาป่วยเป็นโรคหัวใจ”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 180)

คู่ตรงข้ามอีกกรณีหนึ่งเกิดขึ้นระหว่างเกาเหรินหยุนกับเพื่อนร่วมวิชาชีพรูปาอาจารย์ด้วยกัน นั่นคือเขารู้สึกหดหู่กับเพื่อนร่วมงานที่ต่างมุ่งมุ่งมั่งคั่งระดับตัวเองในฐานะวิชาชีพเป็นสรณะโดยขาดอุดมคติที่จะคิดมุ่งมั่นอุทิศตัวเพื่อนักศึกษาอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ อาจารย์จำนวนมากจึงมุ่งเอาดีทางด้านวิชาการค้นคว้าวิจัยมากกว่าจะเอาใจใส่ด้านการเรียนการสอนและการตรวจการบ้านให้นักศึกษา

ความมุ่งมั่นในวิชาชีพของอาจารย์เขาอย่างมีอุดมคติปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องการตรวจแก้การบ้านของนักศึกษา กล่าวคือเขาจะตรวจวิธีทำทุกข้อ ไม่ได้ตรวจเฉพาะคำตอบตอนสุดท้าย เนื่องจากมักมีนักศึกษาที่ขาดความรับผิดชอบลอกเอาแต่คำตอบที่มีเฉลยให้ในตอนท้ายของหนังสือเรียนทุกเล่ม ซึ่งมีบ่อยครั้งที่เขาพบว่าคำตอบกับวิธีทำไม่มี

ความสัมพันธ์อะไรกันเลย ด้วยเหตุนี้ เขาจึงรับไม่ได้กับคำพูดของเสี่ยวหม่าผู้ช่วยอาจารย์ที่เคยช่วยเขาตรวจการบ้านนักศึกษาอยู่ครั้งหนึ่งอย่างขอไปที ซ้ำยังกล่าวตอบโต้คำทักท้วงของเขาอีกว่า

“พวกเขายังไม่รู้จักรับผิดชอบตัวเอง เราจะต้องมารับผิดชอบแทนพวกเขาหรือ? เขาหลอกอาจารย์ได้ ทำไมอาจารย์จะเชื่อที่เขาหลอกไม่ได้ครับ?”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 51)

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดเขาเองก็จำต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องหันไปให้ความสำคัญกับการวิจัยและผลงานทางวิชาการมากขึ้น อันเท่ากับเป็นการปรับให้สิ่งอันเป็นคู่ตรงข้ามทางวิชาการมาบรรจบพบกันได้อย่างเหมาะสม ระหว่างอุดมคติในการทุ่มเทให้กับนักศึกษา กับอุดมคติในการมุ่งมั่นให้กับการค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ ทั้งนี้เพราะในการพิจารณาตำแหน่งทางวิชาการจะไม่ได้ให้น้ำหนักกับการสอนแม้จะเต็มล้นเกินกำหนดหรือทำงานเพื่อสังคมมากมายนับไม่ถ้วน หรือแม้ว่าพวกนักศึกษาจะพากันสรรเสริญว่าสอนดี และคุณภาพการสอนสูงก็ตาม

ปกติอาจารย์เกาจะมีภารกิจต้องรับผิดชอบในงานอาชีพมากมาย นอกจากการสอน การตรวจการบ้านนักศึกษา และการค้นคว้าทางวิชาการแล้ว ยังมีอาชีพ การเข้าร่วมศึกษาการเมืองของภาควิชาเพื่ออ่านประกาศหรือเอกสารทางวิชาการที่สำคัญทุก

สัปดาห์ การฝึกร้องเพลงเพื่อเตรียมตัวสำหรับแสดงตอนงานเทศกาลแรงงานและอื่น ๆ อีกอีก จิปาถะ ทั้งนี้ยังไม่เน้นการต้องแบ่งเวลาให้กับครอบครัวในการดำรงชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้เมื่อเขาว่างเว้นจากภารกิจเมื่อภรรยาและลูก ๆ ไม่อยู่บ้าน จึงเป็นโอกาสอันดีให้เขาสามารถทำงานวิชาการได้อย่างปลอดโปร่ง กระทั่งถึงกับคิดว่าการมีครอบครัวเป็นอุปสรรคอย่างใหญ่หลวงต่อความสำเร็จทางวิชาการ

“ไม่มีใครมากวนที่บ้านเลย บทความของเกาเหรินหยุนยิ่งเขียนก็ยิ่งคล่อง คิดประเด็นใหม่ ๆ ออกมาได้เรื่อย ๆ เขาไม่ยอมเสียเวลาเลยพอมีความคิดใหม่ ๆ ขึ้นมา เขาก็รีบจดใส่การ์ด เขาคิดว่าประเด็นใหม่ ๆ เหล่านี้เขาจะเอามาเขียนเป็นบทความได้อย่างน้อย 3 เรื่อง ระดับบทความของเขาเหนือกว่าเพื่อนร่วมงาน เมื่อคิดอย่างนี้เขารู้สึกว่าคนที่จะเป็นนักวิจัยที่แท้จริงจะต้องไม่แต่งงาน ความรู้สึกเป็นพ่อเป็นแม่บรรยากาครอบอุ่นอ่อนโยน มักมีความไม่เป็นระเบียบและความเหนื่อยล้าตามมา ทำให้สมองของนักวิทยาศาสตร์กลายเป็นก้อนแข็งเลอะเทอะไม่ได้เรื่องได้ราว ถ้าเขา...เกาเหรินหยุนไม่แต่งงานเขาจะประสบความสำเร็จสักแค่ไหน? ทำไมบทความสำคัญ ๆ แผนงานใหม่ล่าสุดของเขาจึงต้องถูกฝังจนถึงทุกวันนี้?”

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 135-136)

การปรับตัวหันมาให้ความสนใจค้นคว้าวิจัยทางวิชาการเพิ่มมากขึ้นตามอย่าง

เพื่อนอาจารย์โดยทั่วไปของเกาเหรินหยุนและภรรยาที่สามารถวิเคราะห์ได้ว่ามีสาเหตุสำคัญเกิดจากแรงจูงใจทั้งในแง่ประโยชน์ทางวิชาการในตัวของเขาเองที่จะบังเกิดต่อองวิชาการและการพัฒนาประเทศ และเพื่อประโยชน์ส่วนตัวทางเศรษฐกิจและเกียรติยศศักดิ์ศรีตามมา กล่าวคือแรงจูงใจของเหมยเจียเหวินนอกจากเพื่อจะมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญชั้นนำของโลกแล้ว ก็ยังหวังจะได้เป็นนักวิชาการรับเชิญไปต่างประเทศสักช่วงหนึ่งเพื่อยกระดับทางวิชาชีพของตนเอง และที่สำคัญไม่แพ้กันก็คือเพื่อจะได้มีรายได้พิเศษเป็นเงินตราต่างประเทศให้เพียงพอสำหรับส่งเกาหงบูตรสาวไปศึกษาต่อต่างประเทศในอนาคต

กระนั้นก็ตาม เงื่อนไขความสำเร็จทางวิชาการก็ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะได้มาง่าย ๆ เพราะแม้บทความของเกาเหรินหยุนจะได้รับการตอบรับให้ตีพิมพ์ในวารสารทางวิทยาศาสตร์ระดับชาติในฐานะที่สร้างสรรคดี แต่ก็จะต้องจ่ายเงิน 200-300 หยวนเป็นค่าพิมพ์ ยิ่งเป็นกรณีของเหมยเจียเหวินที่ได้โอกาสไปเสนอบทความในที่ประชุมระหว่างประเทศที่ปักกิ่งด้วยแล้ว ยิ่งประสบอุปสรรคหลายประการโดยเฉพาะในเรื่องทุนค่าใช้จ่ายสำหรับเดินทางเข้าร่วมประชุม ทว่าในที่สุดก็ประสบความสำเร็จเนื่องจากหวูดานคนรักเก่าของเกาเหรินหยุนได้ให้การสนับสนุนแบบลับ ๆ

ในรูปเงินยืมทางวิชาการ เพื่อช่วยสนับสนุนเป็นค่าใช้จ่ายเนื่องจากภาควิชาไม่อนุมัติ

ภาพรวมของปัญญาชนจีนที่มีเกาเหรินหยุนเป็นตัวเอกของเรื่อง “เมฆเหินน้ำไหล” ในมิติเชิงวิชาการนี้ นับเป็นการสะท้อนให้เห็นชีวิตเบื้องหลังของแวดวงการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของจีนได้ชัดเจน ที่ยังไม่สามารถหาจุดลงตัวระหว่างการมุ่งมั่นด้านการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิต กับการทุ่มเทให้กับการค้นคว้าวิจัยเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความรู้เพื่อการพัฒนาประเทศในวงกว้าง และเพื่อประโยชน์ด้านการเรียนการสอนและการผลิตบัณฑิตไปพร้อมกัน ข้อสรุปอันควรถือเป็นทางออกในเรื่องนี้ก็คือ จำเป็นต้องปรับไปให้ความสำคัญกับผลงานด้านการเรียนการสอนว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการได้รับการเพิ่มพูนตำแหน่งทางวิชาการ นอกเหนือไปจากการมีผลงานทางวิชาการและด้านงานวิจัยควบคู่กันนั่นเอง

ในบท “นำเรื่อง” ของ “เมฆเหินน้ำไหล” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงกล่าวสรุปวิเคราะห์เรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

“.....จุดเน้นของเรื่องอยู่ที่ สังคมปัญญาชน ปัญญาชนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่มีอุดมคติและระบบคุณค่าที่แตกต่างกัน คุณค่าเดิมเน้นความรู้และคุณธรรม อันเป็นคุณสมบัติของนักปราชญ์ คุณค่านี้กำลังถูกท้าทายจากวัฒนธรรมใหม่ที่มีความพึงพอใจทางวัตถุเป็นอุดมคติสูงสุด

แม้วรรณกรรมเรื่องนี้จะสะท้อนภาพสังคมปัญญาชนจีนปัจจุบัน แต่สาระที่สื่อก็มีความเป็นสากลที่อาจเป็นตัวแทนของสังคมหลายสังคมได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนดูเหมือนจะมีได้ให้คำตัดสินคุณค่าว่าสิ่งใดผิดหรือถูก ชื่อเรื่อง **เมฆเหินน้ำไหล** ช่วยแสดงให้เห็นสังคมนิยมของชีวิตว่า ความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดาของชีวิต เหมือนเมฆที่ลอยเหิน และน้ำที่ไหลริน ไม่มีสิ่งใดบังคับควบคุมได้ ชีวิตย่อมเปลี่ยนแปลงไปเป็นนิจ

ความเข้าใจสังคมนิยมนี้ น่าจะทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข ไม่เบียดเบียนตนเองเพราะความยึดมั่นถือมั่นใด ๆ เมื่อเข้าใจและยอมรับสังคมนิยมจะแห่งชีวิตย่อมเกิดปัญญาสร้างสรรค์ประโยชน์ได้ ไม่ท้อถอยสิ้นหวัง หรือเพ่งโทษสิ่งใด

การดำรงอยู่ด้วยปัญญาจึงควรแก่ความเป็น “ปัญญาชน” ที่สงบงาม ดุจเดียวกับเมฆเหินเคลื่อนไป และสายน้ำไหลริน” (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2539 ข : 7-8)

โดยภาพรวมแล้วถือได้ว่าทั้งเรื่อง “ผีเสื้อ” และ “เมฆเหินน้ำไหล” ได้สะท้อนภาพความขัดแย้งทางอุดมคติในลักษณะคู่ตรงข้ามระหว่างสถานภาพและเพศวัยของบุคคลได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในแง่อุดมคติของการเสียสละเพื่อสังคมส่วนรวมและประเทศชาติ กับค่านิยมของสังคมโลกยุคใหม่ที่มุ่งบริโภคเสพสุขทางวัตถุและความสำเร็จของปัจเจกบุคคล บทสรุปวิเคราะห์ของเรื่องทั้งสองจึง

น่าจะอยู่ที่ว่า มนุษย์เราพึงแสวงหาทางเลือกหรือทางออกในการดำรงชีพด้วยการรักษาอุดมคติที่โหยหา ควบคู่ไปกับการปรับตัวเพื่อสามารถเผชิญหน้ากับโลกที่เป็นจริงอย่างไม่ย่อ

นอกจากนั้นยังมีแง่คิดที่น่าสนใจอีกด้วยว่า เราจะเสริมสร้างชีวิตและสังคมที่พึงปรารถนาได้อย่างไร โดยให้มีลักษณะเกื้อกูลต่อการเปิดโอกาสให้คนต่างรุ่นต่างวัยสามารถร่วมประสานปรัชญาของกันและกัน มากกว่าการบรรลุจุดหมายเฉพาะตนเป็นสรณะแบบถือเขาถือเรา รวมทั้งประเด็นปัญหาที่ว่าภายใต้โครงสร้างสังคมแบบบริโภคนิยมตัวใครตัวมันที่กำลังทวีอิทธิพลมากขึ้นนี้ สังคมจะมีส่วนสร้างเสริมอุดมคติเพื่อส่วนรวมให้บังเกิดขึ้นในหลากหลายกลุ่มเพศวัยได้อย่างไร

บรรณานุกรม

- นฤมิตร สอดสุข. 2526 ก. “พรรคคอมมิวนิสต์จีนกับการต่อสู้สองแนวทาง : “ปฏิวัติตลอดกาล” หรือ สี่ทันสมัย”. **เอเชียปริทัศน์**. 4 (ตุลาคม – ธันวาคม) : 1-31.
- _____. 2527 ข. “ตั้งกับความใฝ่ฝันสี่ทันสมัย.” **มติชน**. 6 ธันวาคม : 5.
- _____. 2532 ค. **ซ้างกับมังกร : การเมืองการต่างประเทศและเศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีนกับผลกระทบต่อสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น.
- _____. 2537 ง. “มองสังคมปฏิวัติจีนผ่าน “ผีเสื้อ”. ทรงแปลจากเรื่อง “ผีเสื้อ” ของหวางเหมิง โดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. **ผู้จัดการรายวัน**. 26 ตุลาคม : 10.
- _____. 2540 จ. “ผีเสื้อ” และ “เมฆเหนือน้ำไหล”: ว่าด้วยปัญหาช่องว่างในสังคมจีนร่วมสมัย”. ทรงแปลจากเรื่อง “ผีเสื้อ” ของหวางเหมิงและ “เมฆเหนือน้ำไหล” ของฟิงฟิง โดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. **Hi-Class**. 13 (เมษายน) : 95-97.
- _____. 2542 ฉ. **อ่านหนังสือ เสพงานศิลป์ : ทางแห่งพลังทางปัญญา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2537 ก. **ผีเสื้อ**. ทรงแปลจากเรื่อง “ผีเสื้อ” ของหวางเหมิง. กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- _____. 2539 ข. **เมฆเหนือน้ำไหล**. ทรงแปลจากเรื่อง “เมฆเหนือน้ำไหล” ของฟิงฟิง. กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด.

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

<http://www.asia.tu.ac.th>

สำหรับผู้เขียน

การเตรียมต้นฉบับ

- 1) เรื่องที่จะส่งมาพิมพ์ต้องเป็นบทความวิจัยหรือบทความทางวิชาการเท่านั้นและไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
เขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้
- 2) บทความต้องมีส่วนประกอบดังนี้
  - 2.1) ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียนทุกคน ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
  - 2.2) ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) คุณวุฒิสูงสุด และสถานที่ทำงานของผู้เขียนทุกคน
  - 2.3) บทคัดย่อ ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ
  - 2.4) คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษอย่างละไม่เกิน 5 คำ
  - 2.5) เนื้อเรื่องบทความประกอบด้วยหัวข้อตามลำดับคือ บทนำ (ครอบคลุมความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง) วิธีการวิจัย ผลการวิจัย สรุป และวิจารณ์ผล
กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง ทั้งภายในและท้าย บทความ
  - 2.6) กรณีเนื้อเรื่องบทความตามข้อ 2.5) เป็นบทความวิจัยทางด้าน ประวัติศาสตร์ วรรณคดี และอื่นๆ ที่มี
เนื้อหาแตกต่างไปจากข้อ 2.5) ให้อยู่ดุลยพินิจของบรรณาธิการ ให้ยึดข้อกำหนดตามความจำเป็น
  - 2.7) ตารางและภาพประกอบ ควรเฉพาะที่จำเป็น และมีหมายเลขกำกับ ภาพจะต้องชัดเจนแสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่อง ภาพถ่ายควรเป็น ภาพขาว-ดำ ภาพสีใช้ในกรณีจำเป็น คำอธิบายภาพประกอบและตารางให้ใช้
ข้อความกะทัดรัด ชัดเจน
- 3) ต้นฉบับ พิมพ์ด้วย Word for windows version 2003 หรือต่ำกว่าความยาวไม่เกิน 12 หน้ากระดาษ ขนาดเอ 4
พิมพ์หน้าเดียว เว้นระยะ 2 บรรทัด จัดพิมพ์ลงบนกระดาษจำนวน 2 ชุด พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล CD หรือ
Diskette มาที่ กองบรรณาธิการวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121

4)การอ้างอิงเอกสาร

4.1) การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ให้วงเล็บชื่อผู้แต่ง (สำหรับคนไทย) ชื่อสกุลผู้แต่ง (สำหรับชาวต่างประเทศ) และปีพิมพ์ของเอกสารที่อ้างถึง ต่อท้ายข้อความที่ต้องการอ้างดังตัวอย่าง

.....(ฉัตรทิพย์และปรีชา, 2533)

.....(Little and Smith, 2006)

4.2) การอ้างอิงท้ายเรื่อง

4.2.1) อ้างหนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เพ็ชรี สุมิตร. 2516. ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

4.2.2) อ้างบทความวารสาร

ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อวารสาร. ฉบับที่: หมายเลขหน้า

Jones, Gawin W. 2006. The Thoroughgoing Urbanisation of East and Southeast Asia. AsiaPacific Viewpoint. 38(3): 237-249

ศูนย์ประชุม สัมมนา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา พร้อมเปิดให้บริการครบวงจรแล้ว

ศูนย์ประชุมและสัมนาครบวงจร สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา เปิดให้บริการแล้ว สำหรับ การจัดประชุม อบรม สัมมนา ให้กับหน่วยงานทั้งภายใน และภายนอก มหาวิทยาลัย จากความพร้อม ทางด้านกายภาพ ที่มีการออกแบบภายในอาคาร ที่เอื้ออำนวยและเหมาะสม กับการสัมมนาโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังมีกระท่อมชงชาแบบญี่ปุ่นซึ่งใช้สำหรับพิธีชงชา มีร้านอาหารความจุ 200 คน สำหรับจัดเลี้ยงและให้บริการสำหรับบุคคลทั่วไป และมีห้องพัก ปรับอากาศ พร้อมระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ต ให้บริการ จำนวน 30 ห้อง (60 เตียง) ในบรรยากาศร่มรื่น รอบล้อมไปด้วยสวน ให้บริการเช่าพักในราคาที่ย่อมเยาด้วย

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่:

โครงการบริการอาคารสถานที่ โทร. 0-2564-5000-3 ต่อ 415 โทรสาร 0-2564-4888, 0-2564-4777

หรือ <http://www.asia.tu.ac.th> E-mail asia@tu.ac.th, ieas@tu.ac.th

Journal of East Asian Studies

Vol 13 No.1 March - August 2008

ISSN 0857-6033

Adversity Quotient (AQ) Emotional Quotient (EQ) and Personality
of Chinese Businesspeople in Thailand and Chinese Businesspeople in China

Thirasak Kumbanaruk, Tipsuda Maetheeponkul

Regional security system in East Asia in the post-post cold war era:
policy recommendations for Thailand's foreign policy adjustment

Prapat Thepchatree

South Korea's Experiences of Development

Wichian Intasi

Movement to Decentralization in Japan: from Meiji Period to Enactment
of Omnibus Decentralization Law

Benjang Jaisai

Phi Suea and Mek Hearn Nam Lai: The Two Mirrors of Chinese Society
in the Periods of Cultural Revolution and Four Modernizations

Naruemit Sodsuk

Institute of East Asian Studies
under the patronage of Her Royal Highness Princess Mahachakri Sirindhorn
Thammasat University